

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

A Study of Form of Buddhist Ethics Development in Higher
Secondary Schools in Surin and Buriram Provinces

โดย

นายเสื่อ สัชชานนท์ และคณะ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๕๗

๐๕๔ / ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-634-8

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

A Study of Form of Buddhist Ethics Development in Higher
Secondary Schools in Surin and Buriram Provinces

โดย

นายเสื่อ สัชชานนท์
นายทวีศักดิ์ ทองทิพย์
นายธนู ศรีทอง
นายเมฆไท ละม้ายวรรณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๕๗

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ISBN 978-974-364-634-8

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

A Study of Form of Buddhist Ethics Development in Higher
Secondary Schools in Surin and Buriram Provinces

by

Mr. Sue Sajjananda

Mr. Taweesak Tongthipya

Mr. Thanoo Srithong

Mr. Makthai Lamaivan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

B.E. 2547

Research Project Supported by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ISBN 978-974-364-634-8

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

ผู้วิจัย: นายเสื่อ สัชชานนท์ นายทวีศักดิ์ ทองทิพย์
นายธนู ศรีทอง นายเมฆไท ละม้ายวรรณ

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ปีงบประมาณ: 2547

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ และนำเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีไตรสิกขา ใช้วิธีวิจัยโดยการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน กลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหารโรงเรียน รวมทั้งสิ้นจำนวน 270 คน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในสถานที่เป็นจริง และการศึกษาเอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ทั้งในด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม และลักษณะทางกายภาพพบว่า มีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ชัดเจนมีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมคือ *รูปแบบของการจัดการเรียนรู้* ประกอบด้วย 1) ด้านเนื้อหา มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) ด้านการสอน ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก จัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่ม ใช้หลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาโดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริง 3) บุคลิกภาพของครู มีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม แต่งกายเหมาะสม ยิ้มแย้ม เป็นกัลยาณมิตรต่อครูและนักเรียน ให้เกียรติกัน *รูปแบบของกิจกรรมเชิงพุทธ* ที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมได้แก่ 1) กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร 2) กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในวันสุตัสปดาห์ การฝึกสมาธิประจำสัปดาห์ 3) กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง 4) กิจกรรมนั่งสมาธิ 5) กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา 6) การเรียนธรรมศึกษา *รูปแบบทางกายภาพ* รูปแบบทางกายภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรม พบว่า มีการประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูปในที่ที่เหมาะสม มีห้องจริยธรรม บริเวณ

โรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น ปลอดภัยเสพติด มีสวนหย่อม ถอดรองเท้าเป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องสุขาเพียงพอและพร้อมใช้

2. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา พบว่า มีรูปแบบการพัฒนาที่ชัดเจนทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรม การพัฒนาจิตใจ และปัญญา คือ *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล* พบว่า เป็นการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย และวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีลเป็นการสร้างฐานชีวิตให้แข็งแกร่ง คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข *การพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ* พบว่า สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง สามารถควบคุมตนเองได้ดี ทำให้จิตนุ่มนวลควรแก่การงาน และจิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา* เป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิธีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัยไร้เวร

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายควรได้รับความร่วมมือจากผู้นำ จากชุมชน เนืองด้วยจริยธรรมเป็นสภาพแวดล้อมที่ใหญ่ของสังคม ผู้นำจึงควรเป็นผู้ได้รับการพัฒนาด้านจริยธรรมที่ดีงาม เพื่อเป็นตัวอย่างและชุมชนที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องควรได้รับการพัฒนาจริยธรรมที่ดีงามด้วย จึงทำให้จริยธรรมที่ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแล้วยังมีความคงทนต่อไป ความถดถอยทางจริยธรรมของผู้เรียนส่วนหนึ่ง เกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาจริยธรรม

Research Title: A Study of the Forms of Buddhist Ethics Development
in Higher Secondary Schools in Surin and Buriram
Provinces

Researchers: Mr. Sue Sajjananda Mr. Taweesak Tongthipya
Mr. Thanoo Srithong Mr. Makthai Lamaivan

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin
Campua

Fiscal Year: 2547 / 2004

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purpose of this research was to study the forms of Buddhist Ethics development in higher secondary schools in Surin and Buriram provinces and to present the ethical development form of the threefold training in Buddhism. The research methodology was an interview on the groups of students, teachers and administrators, consisting of 270 persons. The research instruments were the participation observance form and study of the Buddhist academic documents.

The results of the research were as follows:

1) there obvious forms of Buddhist ethics development in higher secondary schools in Surin and Buriram provinces were 1) in the aspect of the learning contents was an integration of the Threefold training in every subject 2) in the aspect of teaching method were used such as the positive stimulation, group learning, and problem solving 3) in the aspect of teachers' characteristics, the life style of teachers were in good model of the Buddhist such as being in the holy abiding (Brahmvihara) and qualities of a good friend (Kalyanamittadhamma), in the form of the Buddhist ethical development activities were 1) Buddhaputta camp 2) Week end chanting 3) flagstaff Dhamma Cultivation 4) Buddhist meditation 5) Temple going on the important days of Buddhism 6) Dhamma Studies: in the form of the physical environment. There were things to enhance

the ethical development such as the Buddha image, the ethical cultivation room, the safety and cleaned area.

2) There was obvious form of the Threefold training, comprising: training in morality as found in the physical and verbal behavior with the help of rules and regulations; training in concentration as found in the mental quality, competence, and efficiency; training in wisdom as found in the ability to understand things as they were.

The recommendation on this research was that the Buddhist ethics development should be cooperated by all levels of the community leaders both in theory and practice.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์” นี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทั้งนี้เพราะได้รับการสนับสนุน ช่วยเหลือ จากหน่วยงานและบุคคลหลายท่าน ซึ่งคณะผู้วิจัยขอเวยนามท่านผู้มีอุปการคุณเหล่านั้นไว้ ณ ที่นี้ ดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธวัช สุทธิกุลสมบัติ ผู้เชี่ยวชาญประจำโครงการ ได้ให้คำปรึกษาในการทำวิจัยนี้ จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี
2. กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ที่อำนวยความสะดวกแก่คณะผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสังเกต เพื่อทำวิจัยในครั้งนี้
3. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ได้ให้ข้อเสนอแนะและอำนวยความสะดวก งานวิจัยนี้สำเร็จลงอย่างสมบูรณ์
4. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ โดยพระธรรมโมลี (ทองอยู่ ญาณวิสุโท) รองอธิการบดีวิทยาเขตสุรินทร์ ได้อำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์สำนักงาน ที่ใช้ในการทำวิจัยเป็นอย่างยิ่ง เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร พร้อมกับสถานที่ในการทำวิจัยในหน่วยงาน

เลื้อ สักขานนท์ และคณะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศรีธรรมทั่วไป	5
2.1.1 ความหมายของจริยธรรม	5
2.1.2 วิวัฒนาการจริยธรรม	6
2.1.3 องค์ประกอบของจริยธรรม	8
2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศรีธรรม	10
2.2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันออก	10
2.2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันตก	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศรีธรรมตามหลักไตรสิกขา	22
2.3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศรีธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	22
2.3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาศรีธรรมตามทัศนะนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา	24

2.4 รายงานผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	35
2.5 สรุป	40
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	42
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	42
ขอบเขตของการศึกษา	43
3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น	43
3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	43
3.4 การตรวจสอบเครื่องมือ	43
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
3.6 การวิเคราะห์เนื้อหา	44
3.7 การนำเสนอผลการวิจัย	44
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	45
4.1 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนากิจกรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์	45
4.2 สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนากิจกรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์	45
4.3 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนากิจกรรมตามหลักไตรสิกขา	58
4.4 สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนากิจกรรมตามหลักไตรสิกขาจากทัศนะนักวิชาการ ทางพุทธศาสนา	64
4.5 สรุป	67
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ	69
5.1 สรุปผลการวิจัย	69
5.2 อภิปรายผล	71
5.3 ข้อเสนอแนะ	77

บรรณานุกรม	79
ภาคผนวก	83
ผนวก ก เครื่องมือการวิจัย	84
ผนวก ข ตัวอย่างโครงการอบรมจริยธรรม, Focus Group	98
ประวัติผู้วิจัยและคณะ	103

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้าที่
1 กลุ่มประชากรโรงเรียนตัวอย่าง	43
2 วิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพครูในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนปลายแยกเป็นรายจังหวัด	48
3 วิเคราะห์จากทัศนะของสมเด็จพระพุทธาจารย์(อาจ อาสภมหาเถร)	59
4 วิเคราะห์จากทัศนะของพุทธทาสภิกขุ	59
5 วิเคราะห์จากทัศนะของพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)	60
6 วิเคราะห์จากทัศนะของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมจิตโต)	61
7 รูปแบบการพัฒนาศักยภาพครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	97
8 Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพครูในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์	98-102

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1 แสดงขั้นตอนการวิวัฒนาการของจริยธรรม	8
2 แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา	30
3 กรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย	41
4 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย	57
5 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ	66

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ มีความจำเป็นที่จะต้องมีการประพฤติปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันหรือเรียกว่า จริยธรรมของสังคม จริยธรรมเป็นตัวบ่งบอกความดีงามของคน ดังคำกล่าวที่ว่า ไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง จริยธรรมจัดเป็นข้อวัตรปฏิบัติแต่งคนให้งาม มีกิจกรรมยาตราเรียบร้อย พุดจาไฟเพราะใช้คำสุภาพ แต่งกายเหมาะสมกับสถานที่และเวลาในการปรากฏตัว มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ได้ดี มีความอ่อนน้อม รู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่ นั่งในที่ควรนั่ง ยืนในที่ควรยืน รวมถึงจริยธรรมในการรับประทานอาหาร การเดินทาง การศึกษาเล่าเรียน การประกอบอาชีพ สาระสำคัญของจริยธรรม คือการประพฤติปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมนั้น ๆ ผู้มีจริยธรรมที่ดีงามย่อมเป็นบุคคลที่ควรได้รับการยกย่องให้เกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคม นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นกลุ่มนักเรียนที่พร้อมจะออกสู่สังคม หากได้รับการพัฒนาจริยธรรมมีความประพฤติปฏิบัติที่ดี ตลอดถึงบุคคลทุกคนในสังคมเป็นคนที่มีความประพฤติที่ดีงาม สังคมมนุษย์ก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

สังคมปัจจุบันนี้มีความเสื่อมโทรมอ่อนแอ มีอบายมุขมากมาย โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด การพนันและการประพฤติดิวิปริตทางเพศ ความรุนแรง การเบียดเบียนและการเอารัดเอาเปรียบกัน ตลอดจนการทุจริตต่าง ๆ ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เสื่อมโทรมในทางสังคมที่แวดล้อมตัวเด็กอยู่ ซึ่งเด็กจะต้องไปเผชิญและอยู่ท่ามกลางสิ่งเหล่านี้ จำเป็นต้องพัฒนาตัวเด็กเพื่อไม่ให้เป็นอย่างนั้น และเพื่อจะสร้างสรรค์สังคมใหม่ให้เปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นกระแสที่ไม่ดี ปัญหาดังกล่าวเหล่านี้ ผู้ทำงานด้านการปลูกฝังจริยธรรมจะต้องเข้าใจและจะต้องรู้สึกว่ามีส่วนร่วม มีความเกี่ยวข้องโดยพิจารณาเรื่องการสร้างสรรค์และพัฒนาเด็กและเยาวชนโดยเฉพาะที่กำลังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งความก้าวหน้าของชีวิต เพราะนักเรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ส่วนหนึ่งไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไป แต่อีกกลุ่มหนึ่งไม่ได้ศึกษา ต่อเมื่อออกจากโรงเรียนแล้วก็ไปประกอบอาชีพและมีครอบครัวอยู่ในสังคมเป็น

พลเมืองของประเทศชาติ ก่อนออกจากโรงเรียน เขาเหล่านี้จึงควรได้รับการปลูกฝังด้านจริยธรรม เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การอบรมบ่มเพาะจริยธรรมนี้ แม้องค์กรทางสังคมจะได้พยายามร่วมมือกันแก้ปัญหาของสังคมส่วนหนึ่งอยู่แล้วก็ตามแต่ปัญหาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้น้อยลง โดยเฉพาะปัญหาการขาดจริยธรรมในกลุ่มนักเรียน ซึ่งจะเติบโตขึ้นเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ปัญหาการขาดจริยธรรมในกลุ่มของนักเรียนนี้ ประเด็นหนึ่งน่าจะมาจากการขาดรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อการบรรลุผลเท่าที่ควร อาจเป็นเพราะว่า กระบวนการหรือรูปแบบการปลูกฝังจริยธรรม ไม่ได้ก่อให้เกิดความสนใจและความพึงพอใจที่จะให้กลุ่มของนักเรียนหันมาสนใจเรื่องจริยธรรมได้ จึงน่าจะมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนารูปแบบที่ดีกว่าที่มีอยู่ และจริยธรรมที่พบในนักเรียนนั้น ได้มาจากรูปแบบการอบรมแบบใดบ้าง และถ้าหากได้มีการพบรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ดีและเหมาะสมแล้ว ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลในการพิจารณาหาแนวทางพัฒนารูปแบบจริยธรรม ไปสู่กลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตอื่นๆ ดังนั้น หลักไตรสิกขา ได้แก่

ศีล คือ การควบคุมกาย วาจา การมีความสัมพันธ์กับสังคม การมีงานที่สุจริต การประกอบอาชีพสุจริต การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานศึกษาให้มีวิถีชีวิตที่ถูกต้อง

สมาธิ คือ การเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น รู้จักตัดสินใจที่มีเหตุผล มีจิตใจแน่วแน่ ไม่ตัดสินใจกระทำในสิ่งที่ผิดกฎระเบียบของสถานศึกษา ควบคุมตนเองได้ดี รู้จักพิจารณาตัดสินใจเลือกข้อมูล

ปัญญา คือ การมีจิตใจเป็นอิสระในการตัดสินใจแก้ปัญหา มองเห็นสภาวะที่ถูกหรือผิด สามารถตัดสินใจได้ถูกต้องในสิ่งที่สังคมยอมรับ มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามสภาพที่เป็นจริง รู้จักวิเคราะห์ว่า สิ่งใดมีประโยชน์และสิ่งใดมีโทษ เพื่อก่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลในการตัดสินใจเลือกกระทำมากขึ้น

หลักไตรสิกขาจึงเป็นหลักการพัฒนาจริยธรรมแบบบูรณาการ ที่มีความเหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธสำหรับนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้วิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยขึ้นมา เพื่อค้นหรือวิจัยรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมที่จะใช้ในการพัฒนานักเรียนระดับมัธยมศึกษาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์
2. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตในการศึกษา ไว้ดังนี้

1. **ประชากร** ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ปีการศึกษา 2547

2. **กลุ่มตัวอย่าง** ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์ 17 โรงเรียน และโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดบุรีรัมย์ 13 โรงเรียน ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย รวมประชากร จำนวน 30 โรงเรียน แต่เนื่องด้วยประชากรในงานวิจัยนี้เป็นสถานที่คือโรงเรียน ซึ่งการเก็บข้อมูลมีทั้งใช้แบบสังเกตและใช้แบบสัมภาษณ์ จึงได้คัดเลือกตัวแทนประชากรโรงเรียนละ 9 คน คือ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 3 คน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการ 2) รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร 3) รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ กลุ่มครูผู้สอน จำนวน 3 คน และกลุ่มนักเรียน จำนวน 3 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 1 คน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 1 คน รวมตัวแทนประชากรโรงเรียนละ 9 คน จังหวัดสุรินทร์ มีประชากร 17 โรงเรียน เท่ากับมีตัวแทนประชากรโรงเรียน $17 \times 9 = 153$ คน และจังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากร 13 โรงเรียน เท่ากับมีตัวแทนประชากรโรงเรียน $13 \times 9 = 117$ คน รวมประชากรตัวอย่าง จำนวน 30 โรงเรียน บุคคลที่ถูกคัดเลือกเป็นตัวแทนประชากรจำนวน 270 คน

3. **ขอบเขตเนื้อหา** เป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธที่มีอยู่ในปัจจุบันของ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีขอบเขตดังนี้

3.1 ศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ที่มีอยู่ในปัจจุบันของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

3.2 นำเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม ตามหลักไตรสิกขาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

4. **ขอบเขตของการศึกษา** ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. จำนวนประชากรและคุณภาพของกลุ่มตัวอย่างเชื่อถือได้
2. คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์ในวันเวลาต่างกันไม่ทำให้มีผลแตกต่างกัน
3. กลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ตอบตามความเป็นจริงและตั้งใจตอบ

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ หมายถึง รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา
ไตรสิกขา หมายถึง หลักศีล สมาธิ และปัญญา ที่นำมาใช้ในงานวิจัยนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

1. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ
 - 1.1 ได้ทราบรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธที่มีอยู่ในกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์
 - 1.2 ได้ทราบถึงรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาในพระพุทธศาสนา
 - 1.3 ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดรูปแบบ เพื่อพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
- 2 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้
 - 2.1 สถาบันการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งของรัฐและเอกชน
 - 2.2 โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - 2.3 องค์กรพัฒนาระดับท้องถิ่น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำมา
เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมทั่วไป

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

รายงานผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมทั่วไป

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมทั่วไปมีประเด็นที่ศึกษา 3 ประเด็น
คือ 1) ความหมายของจริยธรรม 2) วิวัฒนาการของจริยธรรม 3) องค์ประกอบของจริยธรรม

2.1.1. ความหมายของจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรม ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้หลายท่านด้วยกัน คือ
1) จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กฎศีลธรรม¹ 2) จริยธรรม หมายถึง
การดำเนินชีวิต ความเป็นไป การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของ
ชีวิตทุกแง่ทุกด้านทุกระดับ ทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว ด้านสังคม ด้านอารมณ์
ด้านจิตและด้านปัญญา² 3) จริยธรรม หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติ ในทางพุทธ
ศาสนาจะมองชีวิตทั้งชีวิตทั้งระบบ ทั้งกาย วาจา หรือใจ³ 4) จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ
และการแสดงออกที่ดีงาม มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ใน

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พ.ศ. 2542.

² พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม, 2543),
หน้า 10-11.

³ วินิตา สุทธิสมบุญ, **จริยธรรมสำหรับครูทางการศึกษาพิเศษ**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 2.

พระพุทธศาสนาหมายรวมถึงมรรค 8 ซึ่งสรุปลงในศีล สมาธิ ปัญญา¹ 5) จริยธรรมคือพฤติกรรมของบุคคลที่มีปัญญาเข้าไปกำกับ เพื่อเตือนสติให้รู้ว่า สิ่งนี้ควรทำหรือไม่ควรทำ เพราะพฤติกรรมที่ขาดปัญญาย่อมจะเป็นไปตามอำเภอใจ ขาดการยับยั้งชั่งคิด เป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย ซึ่งอาจนำทุกข์ภัยมาให้แก่ตนเองและคนอื่นได้แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการทำดีก็ถือว่าเป็นผู้มีจริยธรรม แต่ถ้าเป็นการทำชั่วทำผิดถือว่าไม่มีจริยธรรม² 6) จริยธรรม คือ หลักแห่งความประพฤติที่ดีงามสำหรับทุกคนในสังคม³

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ หรือข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับหลัก กฎ ระเบียบ ศีลธรรม วัฒนธรรมประเพณี และวินัยที่มนุษย์ต้องทำตามซึ่งแสดงออกตามวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ในสังคมนั้น ๆ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งส่วนตัวและสังคม

2.1.2. วิวัฒนาการจริยธรรม

การกำเนิดเกิดขึ้นของจริยธรรมนั้น ยังหาหลักฐานมายืนยันให้แน่นอนลงไปไม่ได้ ในตอนแรกนั้นมนุษย์ไม่อาจกำหนดได้ว่า สิ่งใดเป็นจริยธรรม แต่สังเกตได้จากพฤติกรรมของสัตว์ นานาชนิด เช่น มดและผึ้งมีความเสียสละ ings รู้จักอยู่กันเป็นฝูง ช้างมีนายโขลง เป็นต้น สัตว์นานาชนิดเหล่านี้ตัวใดทำผิดระเบียบของกลุ่มก็จะถูกลงโทษโดยการถูกไล่ออกไปจากกลุ่ม พฤติกรรมดังกล่าวทำให้มีความเป็นระเบียบยิ่งขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของจริยธรรมแต่เป็นเพียงจริยธรรมของสัตว์เท่านั้น จริยธรรมของมนุษย์ในระยะแรก ด้านเครื่องนุ่งห่ม มนุษย์ก็ยังไม่มีการเป็นอยู่การเลี้ยงชีพคล้ายคลึงกับสัตว์ ไม่รู้จักใช้เครื่องมือทุ่นแรงต่าง ๆ แต่พออยู่รวมกันมานานเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความคิด รู้จักนำหินมาทำเป็นเครื่องมือ รู้จักทำเครื่องนุ่งห่ม และรู้จักทำอาวุธในการล่าสัตว์ และป้องกันตัวด้วย

ระยะต่อมามนุษย์มีความก้าวหน้าด้านความคิดมากขึ้น รู้จักนำเหล็กมาใช้ประโยชน์ และมีความเชื่อด้านต่าง ๆ ขึ้น เช่น การนับถือสัตว์เป็นพระเจ้า มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ รู้จักทำพิธีกรรมของกลุ่มชนและพิธีกรรมส่วนตัว ได้แก่ ศาสนาฮิปปโตโบราณโดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำไนล์ แม่น้ำไทกริส-ยูเฟรเตส ในอารยธรรมสายนี้มีศาสนากลุ่มเซเมติกเป็นแกนกลางจริยธรรม กล่าวคือ

¹ มาลี จุฑา, **จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธิ์, 2542), หน้า 263.

² วิเชียร ชานูตรบุญทริก, **จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต**, บัณฑิตศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, (สถาบันราชภัฏเลย, 2544), หน้า 1-2.

³ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **จรรยาบรรณของข้าราชการ**, (กรุงเทพฯ: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2538), หน้า 2.

ศาสนาสุเมเรียน ศาสนาบาบิโลเนีย ศาสนาอัสสิเรียและศาสนาเฮบรู จริยธรรมที่สำคัญของศาสนาเหล่านี้คือ การสั่งสอนให้ศาสนิกดำเนินชีวิตไปตามความประสงค์ของพระเจ้า เป็นเหตุให้มีศาสนาจำนวนมากในปัจจุบัน¹

เนื่องจากจริยธรรมของบุคคลมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือการเรียนรู้จากสังคม จึงสรุปได้ว่า วิวัฒนาการของจริยธรรมมี 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการเรียนรู้จากธรรมชาติ
2. ขั้นการแนะนำสั่งสอน
3. ขั้นการลอกเลียนแบบ
4. ขั้นการสร้างจริยธรรมของตนเอง

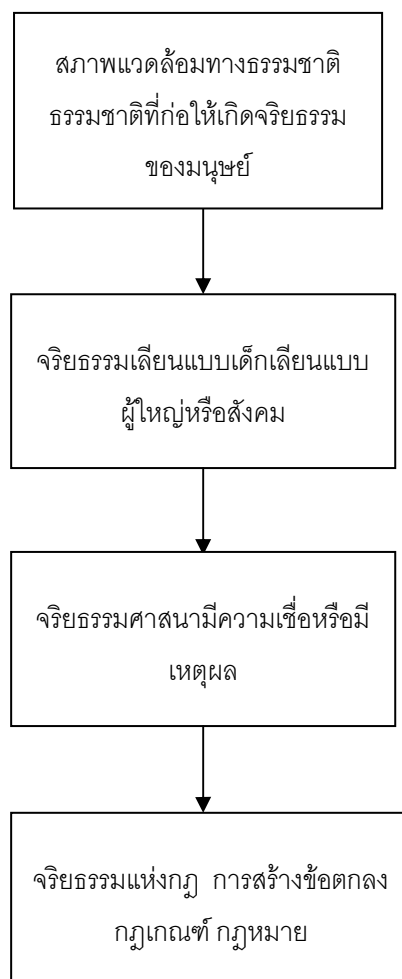
อีกนัยหนึ่ง จริยธรรมเกิดจากการผสมผสานหลักความรู้ในด้านปรัชญา ศาสนา จริยศาสตร์ จริยศึกษา วัฒนธรรม อารยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี²

จากที่ได้กล่าวมา สรุปได้ว่า วิวัฒนาการของจริยธรรมนั้นมีจุดกำเนิดจากธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัยอยู่และประกอบด้วยมโนธรรมของมนุษย์ จากนั้นจึงมีการวิวัฒนาการมาโดยลำดับคือมนุษย์ในสมัยโบราณอาศัยวัตถุรอบตัว เช่นหินมาเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ต่อมาในสมัยกลางมนุษย์เริ่มมีหลักความเชื่อที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะในยุคทองแดง จนถึงยุคเหล็กมนุษย์มีการดำเนินชีวิตตามความเชื่อในอำนาจลึกลับ เช่นเทพเจ้า พระเจ้า เจ้าลัทธิหลักคำสอนในลัทธิ ศาสนา และพิธีกรรมต่าง ๆ จนกระทั่งถึงสมัยใหม่ซึ่งแม้จะมีบางส่วนในการดำเนินชีวิตเหมือนกับมนุษย์ในยุคก่อน ๆ บ้างก็ตามแต่ก็มีความแตกต่างกันในด้านจริยธรรมทางแนวคิดกล่าวคือมนุษย์บางส่วนในยุคนี้เริ่มให้ความสำคัญแก่ความเป็นมนุษย์มากกว่าพระเจ้าเป็นยุคที่มนุษย์มีวิถีชีวิตที่แตกต่างจากเดิม ด้วยเหตุนี้จึงนำมาสู่จริยธรรมแห่งการพิสูจน์ การสร้างข้อตกลง การสร้างกฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือที่เรียกว่าเป็นยุคแห่งวิทยาศาสตร์ มนุษย์มีการสร้างรูปแบบจริยธรรมที่เป็นของตนเอง

¹ เสถียร พันธังสี, ศาสนาโบราณ, (กรุงเทพฯ: แผนกวิชาการ คณะกรรมการบริหารกรรมการนิสิตมหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, 2521), หน้า 4-154.

² วินิตา สุทธิสมบุญ, จริยธรรมสำหรับครูทางการศึกษาพิเศษ, (สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541), หน้า 10-11.

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาการของจริยธรรม จึงสรุปเป็นแผนภูมิดังนี้
 แผนภูมิที่ 1 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการพัฒนาการของจริยธรรม

แผนภูมิ 1 แสดงขั้นตอนการพัฒนาการของจริยธรรม

2.1.3. องค์ประกอบของจริยธรรม

ลำดวน ศรีมณี กล่าวถึงองค์ประกอบของจริยธรรมว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) มโนธรรม (Conscience) หมายถึงความสำนึกถึงมาตรฐานของความประพฤติที่ดี คือมีจิตสำนึกก่อนที่จะตัดสินใจเลือกทางประพฤติที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า จิตสำนึกจะต้องประกอบด้วยคุณธรรม เช่น ความเมตตา กรุณา ปราศจากการลำเอียง เป็นต้น 2) ความประพฤติ (Conduct) หมายถึงพฤติกรรมทางกาย การกระทำ การปฏิบัติ การทำที่ประกอบได้ด้วยคุณธรรมที่เป็นฝ่ายกุศลคือการประพฤติดี 3 ทาง ได้แก่ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ 3) พฤติกรรม

(Behavior) หมายถึงการประพฤติ การทำตัวให้ดี การแสดงคุณสมบัติ การแสดงอาการที่ดี การแสดงออกทางความรู้สึกและทางความคิดที่ดีโดยต้องมีโน้มน้าวและความตั้งใจรวมอยู่ด้วย¹

ธีรศักดิ์ กำปรรณานันท์และคณะ กล่าวว่า องค์ประกอบของจริยธรรมสามารถจำแนกได้เป็น 5 ด้าน คือ 1) พฤติกรรมจริยธรรมต่อตนเอง จัดเป็น 3 หมวดใหญ่ คือ การควบคุมตนเอง การประเมินตนเอง และการกระทำต่อตนเอง 2) พฤติกรรมจริยธรรมต่อผู้อื่นทางสังคม จัดแบ่งเป็น 5 หมวดใหญ่ ๆ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 3) พฤติกรรมจริยธรรมต่อผู้อื่นทางเศรษฐกิจ จัดแบ่งเป็น 7 หมวดใหญ่ ๆ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การกักขังและการสืบทอดชีพ-มิฉะนั้น 4) พฤติกรรมต่อผู้อื่นทางการเมือง จัดแบ่งเป็น 6 หมวดใหญ่ ๆ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา และการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และการต่อสู้ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง 5) พฤติกรรมจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อม จัดแบ่งเป็น 5 หมวดใหญ่ ๆ คือ การควบคุมสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสะสม ความสัมพันธ์กับสัตว์และความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมชาติ²

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ระบุว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ส่วนประกอบทางด้านความรู้ 2) ส่วนประกอบด้านอารมณ์ ความรู้สึก 3) ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรม การแสดงออก³

จากการศึกษาอาจสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่สำคัญของจริยธรรม มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จริยธรรมส่วนบุคคล 2) จริยธรรมทางสังคม 3) จริยธรรมทางเศรษฐกิจ 4) จริยธรรมทางการเมือง และ 5) จริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม

¹ ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.), หน้า 6-7.

² ธีรศักดิ์ กำปรรณานันท์และคณะ, **รายงานการวิจัย การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ระดับจริยธรรมทางธุรกิจกับความเครียดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมและกลาง**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 10.

³ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2534), หน้า 3.

2.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม

ในยุคแรก ๆ วิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ เริ่มต้นตั้งแต่ไม่มีแนวคิดทางศาสนา (Atheism) ต่อมามนุษย์เริ่มนับถือธรรมชาติว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือ ภายหลังที่มนุษย์เกิดขึ้นมา มนุษย์ยังไม่มีแนวคิดทางศาสนา เมื่อมนุษย์นับถือธรรมชาติ ศาสนาจึงเกิดขึ้น ตามทัศนะของ อี.บี.ไทเลอร์ (E.B.Tylor) มีอยู่ว่า “จุดเริ่มต้นในทางความเชื่อทางศาสนาของมนุษย์มาจากความเชื่อของมนุษย์เองว่า วิญญาณมีอยู่จริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเชื่อในเรื่องวิญญาณหรือวิญญาณนิยม (Animism) ของมนุษย์เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดศาสนาทั่วโลก”¹ เมื่อมีศาสนาขึ้นในโลกแล้ว ศาสนาก็พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ และก็กลายเป็นสิ่งที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น จนกระทั่งได้แบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไป ถึงอย่างไรก็ตามในแต่ละศาสนาย่อมมีกฎศีลธรรมรูปแบบจริยธรรม และจุดสูงสุดของศาสนานั้น ๆ

2.2.1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันออก

2.2.1.1 รูปแบบจริยธรรมของพราหมณ์-ฮินดู

บุญมี แท่นแก้ว ได้กล่าวถึงรูปแบบจริยธรรมของพราหมณ์-ฮินดูไว้ 2 ระดับ คือ 1) รูปแบบจริยธรรมระดับปัจเจกบุคคล ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักอาศรม 4 คือ (1) พรหมจรรย์ (Student) เป็นช่วงอายุของบุคคลย่างเข้า 12 ปี ชีวิตพรหมจรรย์นี้ จำต้องหมกมุ่นอยู่กับการศึกษาระเบียบวินัย ประเพณี วัฒนธรรม อันเป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งลึกลับ และความสำคัญของอาตมัน (อัตตา) รวมทั้งความเป็นอิสระจากความโกรธ ความโลภ ความอยาก และการประทุษร้ายผู้อื่น ในขณะเดียวกันจะต้องปลุกฝังความเคารพนับถือ กราบไหว้ บูชาบิดา มารดา ครู อาจารย์อย่างเคร่งครัดด้วยดี (อรรธประโยชน์) (2) คฤหัสถ์ (Householder) เป็นช่วงอายุหลังจากที่ได้ศึกษาเล่าเรียน กฎระเบียบ วินัย จากอาศรมที่หนึ่งมาแล้ว จะต้องกลับมาสู่บ้านเรือนเพื่อแต่งงานหรือมีครอบครัวและประกอบอาชีพโดยสุจริต เพื่อสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้มั่นคง โดยจะต้องรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเพิ่มเติมขึ้นอีก และจะต้องปฏิบัติหน้าที่ในการปกครองครอบครัวอย่างจริงจัง (3) วณปรัสถ์ (Hermit) เป็นช่วงอายุประมาณ 50 ปี ขึ้นนี้แต่ละคนจะต้องสละความเกี่ยวข้องจากโลกียสุขบ้าง ปล่อยวางความผูกพันในการครองเรือนให้บุตรธิดาบ้าง เพื่อแสวงหาความสุข ความสว่างทางปัญญาอย่างแท้จริง ด้วยการใช้ชีวิตอยู่ในป่าเขาที่เงียบสงัดอย่างถาวร เป็นการสร้างคุณธรรม จริยธรรมเพื่อชีวิตของตนโดยตรง (อรรธประโยชน์) (4) สันยาสี

¹ บุญมี แท่นแก้ว, *ศาสนาโลก*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ลอจิก, ม.ป.ป.), หน้า 9.

(Ascetic) เป็นช่วงอายุประมาณ 60 ปีขึ้นไปจะอนุญาตไว้เฉพาะผู้ปฏิบัติผ่านขั้นทั้งสามข้างต้นมาแล้วโดยสมบูรณ์ ในชีวิตขั้นนี้ความรู้และการฝึกฝนจะให้ได้ผลอย่างจริงจังต่อเมื่อรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งเหนือธรรมชาติภายนอกทุกอย่าง และการหลุดพ้นจากกรรมและวิญญานที่เปลี่ยนแปลงไป ความทะเยอทะยานและความอยากความใคร่ต่าง ๆ จะหมดสิ้นไป ความสุขความสงบและความอิสระเสรีจะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ 2) รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมระดับสังคม ได้แก่ การปฏิบัติระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละสังคม ดังนี้ (1) ปิตุธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของบิดาต่อบุตร (2) มารดาธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของมารดาต่อบุตร (3) อาจารย์ธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์ (4) บุตรธรรมและศิษย์ธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของบุตรต่อมารดาบิดา และการปฏิบัติตามหน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์ (5) ภราตธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของพี่ที่มีต่อน้อง และหน้าที่ของน้องมีต่อพี่ (6) ปติธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของสามีต่อภรรยา โดยการเลี้ยงดู มีความซื่อสัตย์ต่อภรรยา อัยยาริเป็นคนเจ้าชู้กับหญิงอื่น ถือว่าหญิงอื่นเปรียบเสมือนพี่น้อง ลูกหลาน หรือมารดาของตน (7) ปัตินิธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของภรรยาต่อสามี โดยต้องปฏิบัติหน้าที่ของตน ต่อสามีด้วยความจริงใจ (8) สวามี-เสวกธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของสวามี (นายจ้าง) ต่อเสวก (ลูกจ้าง) โดยจ่ายค่าแรงให้แก่เขาพอที่เขาจะสามารถเลี้ยงชีวิตและครอบครัวพอสมควร อย่าให้ขาดแคลนหรือทุกข์ยากมากเกินไป ผู้ที่เป็นลูกจ้างก็ต้องปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์ต่อนายจ้าง (9) ราชาธรรม คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของผู้ปกครองกับประชาชน โดยผู้ปกครองจะต้องยึดหลักในการดูแลรักษาประชาชน ให้ความอบอุ่น เป็นธรรมแก่ประชาชน¹

สรุปได้ว่า จริยธรรมของกลุ่มอารยันนั้นได้มาจากหลักของศาสนานั้นเอง ดังรูปแบบของจริยธรรมของพราหมณ์-ฮินดู ช่วยให้ผู้ปฏิบัติที่เป็นปัจเจกชนปฏิบัติตามหลักอาศรมสี่แล้ว สามารถบรรลุถึงโมกษะได้ ส่วนหลักสำหรับสังคมส่วนใหญ่ก็คือ การปฏิบัติคล้ายหลักทศกในทางพระพุทธศาสนา สามารถทำให้เป็นผู้ปกครองที่ดี มีความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ต่อบุคคลอื่น ทำให้ชีวิตก้าวหน้าและประสบสันติสุขอย่างแท้จริง

¹ บุญมี แผ่นแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, 2541), หน้า 15-20.

2.2.1.2 รูปแบบจริยธรรมของจีน

1) รูปแบบจริยธรรมของศาสนาเต๋า

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ กล่าวว่า จริยธรรมอันเป็นคำสอนของเล่าจื๊อ แสดงความสูงศักดิ์ของอำนาจสูงสุด คือ เต๋า เล่าจื๊อ สอนให้มนุษย์มีความสงบ มีความเป็นธรรมดา สอนให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอันเป็นจุดสุดท้ายของตนเองด้วยการปฏิบัติตนไปในทางที่เป็นธรรมดา เข้ากันได้กับธรรมชาติ¹

2) รูปแบบจริยธรรมของศาสนาขงจื๊อ

จริยธรรมขงจื๊อ ที่จัดเป็นศูนย์หรือแก่นของความคิด คือเรื่องชุมชนหรือมรดก ทางสังคม สถาบันพื้นฐาน คือครอบครัว หรือชุมชนมีครอบครัวเป็นศูนย์กลาง ความคิดเช่นนี้จะเห็นได้ในหน้าที่แห่งพันธสากล (Duty of Universal Obligation) โดยยึดหลักความสัมพันธ์ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง รัฐบาลเป็นครอบครัวใหญ่ รัฐบาลเป็นผู้ปกครอง ประชาชนตั้งขึ้นมาเพื่อรักษาความปลอดภัย ให้ความสุขทางวัตถุ รักษาชีวิตราษฎรให้ปลอดภัย ส่งเสริมสุขภาพอนามัย ให้ความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ รัฐบาลเป็นผู้อยู่ใต้เพราะผลประโยชน์และการยินยอมของผู้อยู่ใต้ปกครอง 2) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ความกตัญญูต่อบิดาของบุตร ที่มีต่อบิดามารดา เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ เนื่องจากความกตัญญูต่อบิดา เป็นจุดศูนย์กลางในระบบสังคม การตอบแทนบุญคุณด้วยความอ่อนน้อม การแสดงความขอบคุณต่อบิดามารดา เป็นการให้ของขวัญในชีวิต สำหรับมารดาก็ควรแสดงออกเช่นเดียวกับบิดา ความกตัญญูต่อบิดาและความรักดีของบุตรที่มีต่อบิดามารดาผู้สิ้นชีพแล้ว เป็นปฐมเหตุในการให้เจ้าของชาวจีน 3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา การมงคลสมรสเป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งที่เริ่มวางหลักเบื้องต้นในการปกครอง แม้ญาติใกล้ชิดทางฝ่ายสามีและภรรยาก็ควรเอาใจใส่เช่นเดียวกัน ในครอบครัวที่เคร่งครัดในระเบียบประเพณี แต่ละคนในครอบครัวจะเคร่งครัดต่อหน้าที่ และข้อผูกพันของตนตลอดทั้งความรัก และความสามัคคีที่ตนยึดถือปฏิบัติ สตรีต้องเดินตามบุรุษในการปฏิบัติหน้าที่ในสังคม ในเยาว์วัยสตรีจะต้องเชื่อฟังบิดาและพี่ชายก่อน เมื่อแต่งงานแล้วจะต้องเชื่อปฏิบัติตามสามี ภรรยาต้องเป็นฝ่ายร่วมครอบครัวสามี ฉะนั้นสามีจึงเป็นเสมือนผู้เป็นใหญ่ในครอบครัวนั้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวจึงต้องยาวนานไป และการมีผิวเดียวเมียวเดียว จึงเป็นกฎตายตัวในทุกครอบครัว อย่างไรก็ดี การอยู่กินกันโดยมิได้

¹พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 173.

สมรสก็ยังเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันอยู่ ความจริงแล้วยังเป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติได้ ถ้าไม่มีบุตรสืบต่อตระกูลและไม่รักษาประเพณี สำหรับในบ้านเป็นหน้าที่ของภรรยาหลวงมากกว่าภรณาน้อย และลูก ๆ ที่เกิดจากภรณาน้อย ถ้าไม่คำนึงถึงกฎทางศีลธรรมหรือกฎสังคม สามีและภรณาก็มีสิทธิที่จะหย่าร้างกันได้ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่ชายกับน้องชาย การเคารพนับถือกันให้ถือตามลำดับเกิดก่อนและเกิดหลัง ในการปฏิบัติเช่นนี้ถือว่ามีคุณค่ายิ่งในสังคมและจริยธรรม 5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน การสร้างมิตรภาพจะต้องอาศัยความซื่อตรง ความไว้วางใจกันผู้ปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด มักจะเจริญก้าวหน้าในชีวิต ผู้ปฏิบัติตามคุณธรรมเหมือนมีเพื่อนบ้านข้างเคียงอยู่เสมอ¹

ลำดับ ศรีมณี ได้กล่าวถึงจริยธรรมของขงจื้อว่า เมื่อกล่าว โดยสรุปแบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ 1) ทางกาย คือ ให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เว้นจากทุจริต ประพฤติในสุจริต มีความเมตตา ซื่อสัตย์ มนุษย์จะมีค่าอยู่ที่การรู้จักหน้าที่ของตนเองต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด 2) ทางใจ คือ ให้มีความเมตตากรุณาต่อกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ไม่แบ่งแยกความเป็นมนุษย์ ให้ถือความเสมอภาคเป็นที่ตั้ง เว้นจากการคิดประทุษร้ายต่อกัน ให้เอาใจเขามาใส่ใจเรา²

สรุปได้ว่า รูปแบบของจริยธรรมของจีน เน้นให้บุคคลมีชีวิตที่เป็นธรรมดากลืนกับธรรมชาติ สอนให้บุคคลฉลาดหลักแหลม วางตัวเรียบง่ายไม่เย่อหยิ่ง สอนให้มีการอ่อนน้อม ให้ตนทำดีและให้ทำดีแก่ผู้ที่เราดีกว่าตน นอกจากนี้ยังสอนให้มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่นผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง บิดากับบุตร สามีกับภรรยา พี่ชายกับน้องชาย เพื่อนกับเพื่อน เป็นต้น เพื่อความเป็นปึกแผ่นของสังคม การเอาใจเขามาใส่ใจเรา โดยขึ้นอยู่กับการปฏิบัติในสมาชิกแต่ละคนและแต่ละกลุ่มในสังคม ที่จะต้องปฏิบัติตามธรรมชาติ ด้วยความสำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน ถ้าไม่มีอุปสรรคใด ๆ แล้วคุณลักษณะทางศีลธรรมอาจฝึกฝนให้พัฒนาขึ้นได้ ให้รู้จักอุทิศตน อันจะก่อให้เกิดความก้าวหน้า สามารถกำจัดอุปสรรคต่าง ๆ ได้

2.2.1.3 รูปแบบจริยธรรมของอิสลาม

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ ได้กล่าวว่า คำสอนที่สำคัญอันก่อให้เกิดศรัทธาในศาสนาอิสลาม มี 5 ประการ คือ 1) เชื่อในพระเป็นเจ้าองค์เดียว ได้แก่พระอัลเลาะห์

¹ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 174.

² ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก, ม.ป.ป.), หน้า 119.

พระองค์มีอำนาจมากและเป็นผู้ปกครองจักรวาลที่สมบูรณ์ยิ่ง เป็นผู้ตัดสินองค์สุดท้ายมีเจตนารมณ์สูงยิ่ง สามารถให้รางวัลและลงโทษ ผู้ทำดีไปสู่สวรรค์ ผู้ทำความชั่วยอมตกนรกอันสะพึงกลัว 2) เชื่อในเทวทูต เพราะเทวทูตเป็นผู้รับใช้พระเป็นเจ้า ผู้ที่สามารถนำความปรารถนาของมนุษย์ให้สำเร็จได้เทวทูตฝ่ายชั่ว คือ ปีศาจร้าย 3) เชื่อในคัมภีร์กูรอ่าน เพราะเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ 4) เชื่อในศาสนาพยากรณ์ของพระอัลเลาะห์ ซึ่งมีพระมะหะหมัดเป็นองค์สุดท้ายและยิ่งใหญ่ที่สุด 5) เชื่อในการตัดสิน มนุษย์ได้รับยกย่องว่า จิตใจสูง และจะได้รับการตัดสินตามการกระทำของตน สวรรค์หรือนรกเป็นรางวัลแต่ละคน มุสลิมทุกคนจะได้รับความคุ้มครองในที่สุดคัมภีร์กูรอ่านจะพบว่าหลายตอน ได้รวบรวมอุดมคติทางจริยธรรมชั้นสูงและการทำลายกิเลสเพื่อความถูกต้อง ทรรศนะของชาวตะวันตกสมัยใหม่เห็นว่าจริยธรรมมุสลิม จะผสมผสานแบบเดิมกับสมัยใหม่ โดยเห็นด้วยกับการบริจาทาน ความมีใจเอื้ออาทรความซื่อสัตย์ ความมีมนุษยธรรมต่อทาส ให้ความเอื้อเฟื้อต่อคนกำพร้า และเว้นจากการดื่มน้ำเมา มีการออกพระราชบัญญัติต่อต้านอหังการบาปกรรม ความไม่มีมนุษยธรรม การลักขโมย การเล่นเกมพนัน การให้ร้ายผู้อื่น การให้พยานเท็จการให้กู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยสูง การพูดหลอกลวงและการบริโภคล้างล้างมึนเมา ส่วนบางสิ่ง เช่น การมีทาสไว้ใช้ และการมีภรรยาได้หลายคนไม่ห้ามไว้ พระมะหะหมัดยอมรับทาสไว้ใช้ อันเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยสังคมที่พระองค์ได้รับผิดชอบ ดังนั้นพระองค์ได้สร้างสถาบันขึ้นโดยปฏิรูปให้เหมาะสม อันเป็นความต้องการของมนุษยชาติ ลัทธิมีเมียมาก และลัทธิมีสามีได้หลายคนในเวลาเดียวกันได้เคยปฏิบัติกันมา และชนบทรอบเนินมียอมรับมาก่อนสมัยของ พระมะหะหมัด พระองค์ไม่เห็นด้วยในแบบที่มีสามีหลายคน แต่เคร่งครัดในประเพณีมีเมียได้หลายคน แต่ให้จำกัดไว้เพียงสี่คน การตัดสินลงโทษการสมรสและการมีนางบำเรอก็ไม่ได้มีห้ามไว้ มักจะมีข้อกำหนดไว้ว่าศาสนาอิสลามเอาพิธีกรรมและศีลธรรมเข้าไปปะปนกัน แล้วสร้างจริยธรรมขึ้นเป็นกฎหมายใช้ได้ อย่างถูกต้อง การพัฒนาในอดีตภายใต้เงื่อนไขใหม่ ๆ และปรับปรุงความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ยังมีอยู่ในปัจจุบัน การพัฒนากฎหมายเหตุผล และความรู้เรื่องประหลาดมหัศจรรย์ และบรรยากาศทางความคิดใหม่ ๆ ยังอาศัยอิทธิพลอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่เจริญแล้ว สุวัณณ์ จันทรจำนงกล่าวว่า ชาวมุสลิมทั่วไปถือว่าผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม ควรประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อบังเกิดผลดีที่แท้จริง ด้วยผลแห่งจริยธรรมทางกาย จริยธรรมทางวาจา และจริยธรรมทางใจ จริยธรรมทางกาย ได้แก่ 1) ไม่กราบไหว้รูปเคารพ 2) ไม่ดูหมิ่นในพระคัมภีร์ และในคำสอนของพระนะบี ไม่เอนเอียงไปทางศาสนาอื่น 3) ไม่กระทำความสกปรกให้เกิดในพระคัมภีร์และพระนามแห่งพระอัลเลาะห์เจ้า 4) ไม่ประพฤติตนเป็นอุปสรรคต่อผู้ที่ประสงค์จะนับถือศาสนาอิสลาม 5) ไม่แสดงกิริยาท่าทางอันเกี่ยวกับพิธีกรรมในศาสนาอื่นจริยธรรมทางวาจา ได้แก่ 1) ไม่พูดว่าตนได้เห็นพระอัลเลาะห์

2) ไม่พูดว่าตนได้สนทนากับพระอัลเลาะห์ 3) ไม่พูดว่าพระอัลเลาะห์ทรงมีความงดงาม 4) ไม่ยกเอาพระนามของพระองค์มาอ้างในการกระทำอันไม่บังควร 5) ไม่กล่าวหาหรือนินทาพี่น้องมุสลิมว่าเป็นผู้ปฏิบัตินอกกลุ่มนอกทาง 6) ไม่พูดในสิ่งที่ทำไม่ได้ว่าทำได้ สิ่งที่ทำได้ว่าทำไม่ได้ 7) ไม่ด่าไม่สาปแช่งพระนบี 8) ไม่นำคำศักดิ์สิทธิ์ในศาสนามาพูดเล่น จริยธรรมทางใจ ได้แก่ 1) ไม่สงสัยพระอัลเลาะห์เจ้าว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่ง 2) ไม่สงสัยความเป็นศาสนทูตของพระนบีมะหหมัด 3) ไม่สงสัยในคัมภีร์ อัล กุรอาน ว่าเป็นบทบัญญัติของพระอัลเลาะห์ 4) ไม่สงสัยในพระนบีมะหหมัดว่าทรงเป็นนบีมุฮัมมัดสุดท้าย 5) ไม่ครุ่นคิดว่าจะเลิกนับถือศาสนาอิสลาม 6) ไม่สงสัยในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ 7) ไม่สงสัยในอำนาจของพระอัลเลาะห์เจ้า¹

สรุปได้ว่า คำสอนที่สำคัญของศาสนาอิสลาม คือ ให้เชื่อในพระอัลเลาะห์องค์เดียว เชื่อในเทวทูตผู้รับใช้พระเจ้า เชื่อคัมภีร์กุรอาน เชื่อในศาสนาพยากรณ์ของอัลเลาะห์ เชื่อว่ามนุษย์ถูกยกย่องว่าให้มีใจสูง จริยธรรมของมุสลิมนั้นเห็นด้วยกับการบริจาคทาน มีความเอื้อเฟื้อ มีความซื่อสัตย์มีมนุษยธรรม ไม่ดื่มสุราเมาต่อต้านการลักขโมย การเล่นเกมพนัน การให้ร้ายผู้อื่นการให้พยานเท็จ การให้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ยแพง การหลอกลวงและการติมน้ำเมา

สรุปรูปแบบจริยธรรมตะวันออก แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตะวันออกนั้นมีหลายรูปแบบได้แก่รูปแบบจริยธรรมของศาสนาพราหมณ์ รูปแบบจริยธรรมของพุทธศาสนา และรูปแบบจริยธรรมของลัทธิศาสนาในจีน ซึ่งจากการศึกษาอาจสรุปรูปแบบจริยธรรมตะวันออกได้ดังนี้ รูปแบบจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา คือ

1. ศีล รูปแบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับศีลคือ การประกอบอาชีพสุจริต การฝึกตนความมีระเบียบ ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม การปฏิบัติกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การมีความสัตย์ การสันโดษ การยุติธรรม การมีความรักกัน การเอื้ออารีต่อกัน การเป็นมิตรต่อกัน การไม่ดูหมิ่นผู้อื่น

2. สมาธิ รูปแบบจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับสมาธิ คือ มีใจตั้งอยู่ในความเมตตา ชำระจิตใจให้สะอาด โดยปฏิบัติธรรมทำจิตใจให้สงบ คิดอุบายให้ใจสงบ มีจิตใจที่ควรแก่การงาน มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อสังคม

3. ปัญญา รูปแบบจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับปัญญา คือ เห็นคุณค่าของการประกอบอาชีพที่สุจริต คุณค่าของการฝึกตน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้อง มีความเห็นความเข้าใจถูกต้อง และวางแนวทางทางความคิดที่จะนำชีวิตไปในทางที่ถูกต้องเพื่อเข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

¹ สุวัฒน์ จันทรจำนง, ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2540), หน้า 307-309.

ซึ่งผู้วิจัย สนใจที่จะใช้เป็นรูปแบบในการศึกษาการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

2.2.2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันตก

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ รูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันตกนั้น ได้นำแนวคิดและทฤษฎีใน 3 ยุค คือ ยุคกรีกโบราณ ยุคกลาง และยุคใหม่ สำหรับยุคกรีกโบราณ มีความเชื่อว่าธรรมชาติเกิดจากการบังดาลให้เกิดขึ้นของเทพเจ้าประจำธรรมชาติทั้งหลาย ดังนั้น จึงพยายามเอาใจเทพเจ้าด้วยการเซ่นสรวงบูชา เพื่อไม่ให้เทพเจ้าบันดาลให้เกิดภัยธรรมชาติ แต่โซฟิสต์¹ ได้ใช้เหตุผลตรรกะ เพื่ออธิบายธรรมชาติโดยไม่อ้างเทพเจ้า และค้นพบว่าธรรมชาติมีกฎของมันเอง¹ ยุคกลาง เป็นการเริ่มต้นตั้งแต่ปรัชญาคริสต์ จนถึงประมาณสิ้นศตวรรษที่ 15 ยุคนี้ปัญหาสำคัญที่สุดได้แก่ การประนีประนอมระหว่างศาสนากรีกกับคริสต์ศาสนา อย่างไรก็ตามระหว่างนี้นักปรัชญาบางคนนับถือศาสนาอิสลาม ก็ยอมจะประนีประนอมปรัชญากรีกกับความเชื่อของศาสนาอิสลาม ส่วนในยุคใหม่ นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 มนุษย์มีความพยายามที่จะทำให้เทพเจ้าพหุพระทัย พยายามจะหาของดีที่สุดมาถวายเป็นยัญบูชาแด่เทพเจ้า และพยายามทำตนให้เป็นที่สพพระทัยของเทพเจ้า ซึ่งจะได้แนวคิดทฤษฎีของแต่ละยุคมาเสนอต่อไป

2.2.2.1 ยุคกรีกโบราณ (Ancient Greek)

ประกาศรี สี่ห่อไฟ กล่าวว่า จริยธรรมของอริสโตเติล นักปรัชญาเมธีชาวกรีก ได้เห็นความสำคัญของทางสายกลางว่า เป็นทางประเสริฐเพราะเป็นทางสายกลางของอริสโตเติล ที่เรียกว่า สุวรรณมรรคา (Golden Mean) เป็นคุณธรรมที่เหมาะสมที่สุด ก่อให้เกิดความดีงามแก่ชีวิต เมื่อปฏิบัติได้ เช่น ทุกคนจะต้องกล้าหาญ แต่ไม่ใช่บ้าบิ่น หรือซื่อซลาด เราจะต้องรู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการบริโภค แต่ไม่ใช่มากเกินไปจนเกิดอาการอึดอัด หรือน้อยเกินไปจนไม่สามารถระงับความหิวได้ หลักจริยธรรมที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงามในชีวิต คือ หลักการหรือกฎเกณฑ์ที่บุคคล หรือผู้นำของสังคม ในยุคนั้นสมัยนั้นเป็นผู้กำหนดขึ้นไว้ โดยทั่วไปแล้วชีวิตในอุดมคติ ต้องเป็นชีวิตที่ปฏิบัติตามทฤษฎีและความคิดเห็นของบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นหลัก หรือผู้นำบ้านเมืองในยุคนั้น ๆ และต้องมีสติปัญญาเป็นเลิศกว่าคนทั้งปวง

อริสโตเติล กล่าวย้าว่า ภาวะแห่งอุดมคติจะต้องมาจากภาวะอันแท้จริงของธรรมชาติ ซึ่งสามารถแสดงตัวเองให้ปรากฏได้ และเจริญเติบโตได้ตามสภาพของมันเอง เราทุกคน

¹ วิธาน สุชีวกุปต์และคณะ, ปรัชญาเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533), หน้า 267.

มีสิทธิดำรงรักษาภาวะอันแท้จริงได้ และถ้าสามารถรักษาเอาไว้ได้มากเท่าไร จริยธรรมและความ
ผาสุกของผู้นั้นยิ่งมีมากเท่านั้น จริยธรรมดังกล่าว อริสโตเติล กล่าวว่า มีอยู่แล้วในตัวของคน
และพร้อมที่จะพัฒนาขึ้นมาเป็นสัจภาวะได้ทุกเมื่อ¹

สรุปได้ว่า รูปแบบจริยธรรมของกรีกโบราณนั้น เน้นทางสายกลาง ไม่ตึง ไม่หย่อน ทำให้
บุคคลมีความสุข มีความกล้าหาญในชีวิต รู้จักประมาณตน ไม่ทำให้ตนและผู้อื่นมีปัญหา
เดือดร้อน

2.2.2.2 ยุคกลาง (Medieval Age)

ปานทิพย์ สุภนกร ได้กล่าวถึงทัศนะของเซนต์ ออกัสติน (St.. Augustine) ว่า
ศาสนจักรมีบทบาทสำคัญเหนือรัฐ เพราะศาสนจักรคือนครของมนุษย์ ที่กลับใจและสำนึกบาป
ของตนที่หันเหออกจากพระเจ้า ดังนั้น รัฐที่จัดว่ายุติธรรมจึงเป็นรัฐที่อยู่ในความควบคุมของศาสน
จักร เพราะจะเป็นรัฐที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความสุขที่แท้จริง คือการสำนึกบาปและกลับใจรักพระเจ้า
รัฐนอกศาสนาจึงเปรียบเทียบกับช่องโหว่ใจนั่นเอง ด้วยเหตุดังกล่าวทัศนะทางด้านปรัชญา
การศึกษาของเขาก็เช่นเดียวกัน การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อการกลับใจและการสำนึกบาปของ
มนุษย์ หรือทำให้มนุษย์หันไปรักพระเจ้านั่นเอง จึงได้แยกการศึกษาออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ระดับ
เริ่มแรก คือการศึกษาในแขนงวิชาศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) การศึกษาในขั้นนี้ต้องมีลักษณะ
เข้มงวดและบังคับให้เชื่อในสิ่งที่นำไปสู่ความสำนึกในบาปและการกลับใจ เช่น สอนให้เชื่อในเรื่อง
ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า เป็นต้น เพราะผู้เรียนในขั้นเริ่มแรกยังไม่รู้จักให้เหตุผล
2)ระดับก้าวหน้า ได้แก่ การศึกษาวิชชาที่สำคัญ 2 วิชา คือ เทววิทยา (Theology) และปรัชญา
(Philosophy) เป็นการศึกษาแบบใช้เหตุผลและการพิสูจน์ เพื่อสามารถพิสูจน์ให้เห็นจริงด้วย
ตนเองว่า ทำไมความเชื่อที่ตนได้ศึกษาในขั้นเริ่มแรกจึงถูกต้อง²

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ กล่าวว่า พระเยซูได้นำจริยธรรมชาตินิย ในสมัย
พระองค์มาดัดแปลง ให้เป็นลัทธิสากล สามารถประยุกต์ใช้ได้กับมนุษย์ทุกคน จริยธรรมคริสเตียน
ไม่ได้วางไว้ให้เป็นระบบสมบูรณ์ คำสอนของพระเยซูจึงต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับปัญหาเฉพาะ
หน้า จริยธรรมคริสเตียนจึงแตกต่างกัน ในแต่ละยุคแต่ละสมัย แต่คำสอนที่ดีแม้จะประสบกับ

¹ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 29-37.

²ปานทิพย์ สุภนกร, **ปรัชญาเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542),
หน้า 272-273.

ระบบต่าง ๆ ที่พระเยซูเจ้าทรงสั่งสอน ก็ได้บันทึกลงในพันธสัญญาใหม่แล้วด้วยดี เซนต์ปอลผู้เผยแผ่ศาสนาคริสต์ียนองค์หนึ่งก็ได้แสดงบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาความคิดคริสเตียน และหลักปฏิบัติอย่างกว้างขวาง สาระของท่านส่วนมากจะเกี่ยวกับจริยธรรม เช่น ความดี ความชั่ว และบ่อเกิดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ แม้พวกที่ไม่นับถือศาสนา ยังมีกฎข้อบังคับไว้ในใจ และทำสิ่งใดต้องอาศัยกฎทั้งสิ้น แม้ ออริเจน, ออกัสติน, โธมัส อไควนัส, มาร์ติน ลูเธอร์ จอห์น คาลวินและคนอื่น ๆ จำนวนมาก ยังจัดจริยธรรมคริสเตียนอันเกี่ยวกับปรโลกไว้เป็นระบบหรือ ได้ย้ำให้เห็นความสำคัญที่แท้จริงของคริสเตียน จริยธรรมของโธมัส อไควนัส เรียกว่า ลัทธิธรรมชาตินิยมผสมเหตุผลของอริสโตเติล (Rationalistic Naturalism of Aristotle) ฐานะเป็นความสามารถเฉพาะของบุคคลย่อมนำชีวิตให้ประเสริฐได้ ในแง่เหตุผล บุคคลผู้มีเหตุผลสามารถนำสิ่งเร้าโดยธรรมชาติให้อยู่ในกรอบและยอมรับอุดมคติเกี่ยวกับพระเจ้าว่าเป็นกฎสูงสุดทางธรรมชาติ มนุษย์ถึงแม้พระเจ้าจะสร้างขึ้นมาและอยู่ภายใต้พระบารมีของพระองค์ ยังประสบความหายนะกลายเป็นคนชั่วช้าได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยบารมีของพระเป็นเจ้า และการแนะนำของพระองค์ เพื่อจะมีชีวิตประเสริฐยิ่ง อไควนัส เชื่อว่า คุณธรรมเป็นสิ่งธรรมดาสำหรับมนุษย์ ส่วนบาปกรรมหรือความชั่ว เป็นสิ่งผิดธรรมดาและขัดต่อธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ ดังนั้น มนุษย์จึงควรแสวงหาและประพฤติตามคุณธรรมตามธรรมชาติ เช่น ความยุติธรรม ปัญญา ความกล้าหาญ และการรู้จักควบคุมตัวเอง คุณธรรมเหล่านี้ต้องประกอบด้วยเหตุผล และสามารถเข้าถึงได้ในชีวิตตามธรรมชาติ

บิชอป เฮอเบิร์ต เฮนสัน ได้กล่าวถึงจริยปรัชญาและจริยธรรมคริสเตียนไว้ดังนี้ ถ้าพูดถึงฐานะแล้ว จริยปรัชญาและจริยธรรมคริสเตียน ในส่วนสำคัญอาจเป็นอย่างเดียวกัน เพราะว่าจริยธรรมซึ่งมีอยู่ในศาสนาคริสต์ มีจุดประสงค์โดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดความู้แจ้งและมีเหตุผลที่มนุษย์เจริญแล้วในสมัยใหม่ประยุกต์ใช้ได้ ในทัศนะนี้เทววิทยาก็คือศาสนาที่มีเหตุผล มนุษย์ทุกคนจะต้องเคารพบูชาสิ่งที่อยู่เหนือหัวเขา ที่เขาเกิดทุนเหนือชีวิต ศาสนาจึงมีรูปจริยธรรมเช่นเดียวกับอุดมคติทางจริยธรรม และพฤติกรรมของมนุษย์จะต้องได้รับอิทธิพลความนึกคิดในอนาคตและการเปลี่ยนแปลงทางความคิดต่าง ๆ โดยอาศัยศาสนา ทุกศาสนาเป็นเรื่องของธรรมชาติ และทุกศาสนาสามารถเปิดเผยความจริงได้ สำหรับความจริงทางศาสนาย่อมสร้างสมมติฐานเบื้องต้น อันเป็นความสามารถทางศาสนาขึ้นในมนุษย์

ขอบเขตและลักษณะของจริยธรรมของคริสเตียนดั้งเดิม ส่วนมากจะรู้ได้โดยอาศัยปัจจัย 4 ประการ คือ 1) ขนบประเพณีของลัทธิยูดาเย คำสอนของพระเยซู และอิทธิพลสังคมกรีก-โรมัน ในศาสนาคริสต์ียนยอมรับเอาเจตคติเดียวกับกฎศีลธรรมที่แสดงเจตจำนงของพระเป็นเจ้าทางศาสนา และในเนื้อหาสำคัญจะประกาศไว้ในต้นบัญญัติ (Decalogue) 2) ศาสนา

คริสเตียนได้รากฐานมาจากการจำกัดคนในบังคับ การเข้าใจสิ่งใหม่ ๆ และกว้างขวางเกี่ยวกับกฎศีลธรรมและยิ่งกว่านั้นยังคิดสร้างความคิดว่า ผู้สร้างสรรพจักรยธรรมต้องมีตัวตนที่ยิ่งใหญ่ 3) อาศัยปฏิกิริยาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ศาสนาคริสต์นิกายจึงพยายามเน้นให้เห็นความสำคัญของการเคร่งครัดในระเบียบวินัย เพื่อรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของความรู้ที่แต่ละคนได้รับ และเพื่อเผยแพร่ภาระหน้าที่และสิทธิของเพื่อนคริสเตียน 4) ปฏิกิริยาที่มีต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ควรพิจารณาในที่นี้ เพราะเป็นเรื่องที่จะต้องปฏิบัติต่อไป¹

สรุปได้ว่า รูปแบบจริยธรรมของคริสต์นั้น เป็นหลักการที่เป็นแนวทางให้บุคคลดำรงชีพโดยยึดศีลธรรม หรือดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่เป้าหมายของพระเจ้า รูปแบบจริยธรรมและศีลธรรม หรือกฎต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เป็นความประสงค์ของพระเจ้า ดังนั้น แก่นของรูปแบบจริยธรรม คือบัญญัติ 10 ประการ และในกฎหมายของโมเสส

2.2.2.3 ยุคใหม่ (Modern Age)

1) ประภาศรี ศรีหำไพ ได้กล่าวถึงแนวคิดของ จอห์น ดูว์ (John Dewey) ว่า หลักจริยธรรมจะไม่แยกออกจากชีวิตในสังคมของมนุษย์ ตราบใดที่ยังมีการสมาคมร่วมกันอยู่ ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นรูปแบบของชีวิตในสังคม มิใช่เป็นการเตรียมตัวสำหรับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ลักษณะนิสัยจะได้รับการตีความว่าคุณลักษณะอย่างไรอยู่ที่ความใส่ใจที่แสดงให้เห็นและความตระหนักในด้านความรู้สึก ความปรารถนาและสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งการกระทำที่จะควบคุมการงานและแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้คุณธรรมจริยธรรม คือหลักความประพฤติ ที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรงรูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้นหลักจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคนหนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะภูมิภาคหรือวิถีชีวิตเพียงอย่างเดียว การแปลความหมายคุณธรรมในชีวิตสังคม ซึ่งเต็มไปด้วยการเร่งรัดหน้าที่สร้างลักษณะนิสัยของบุคคล โดยเน้นความสำคัญในด้านจิตวิทยาในการจัดจรรยาศึกษาอุปกรณ์การให้ความรู้ทางจริยธรรมมีความรู้สึกรับผิดชอบเป็นส่วนช่วยได้มาก ผลงานของโรงเรียนตัดสินได้จากความสำเร็จในการพัฒนาความสามารถในการตัดสินใจคุณธรรมของแต่ละบุคคลได้ นักการศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมนักเรียนโดยการเสริมสร้างพลังในการดำเนินกิจกรรมด้วยตัวนักเรียนเอง ใช้สติปัญญาโดยไม่ละทิ้งหลักคุณธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ²

¹ อ่างแล้ว, พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, หน้า 166-168.

² อ่างแล้ว, ประภาศรี ศรีหำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**.

2) ลัทธิของคานท์ (Kant)

ประภาศรี ศรีหำไพ ได้กล่าวถึงแนวคิดของคานท์ว่า เขามีความเห็นที่ดีชั่ว ผิด ถูก ที่เป็นศีลธรรมนั้นเป็นสิ่งถาวรตายตัว ค่าของจริยธรรมเป็นสิ่งที่จริงตายตัว จะถือเอาผลของการกระทำมาตัดสินไม่ได้ ทฤษฎีนี้จะยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักเกณฑ์มาตรฐานการพิจารณาตัดสินคุณค่าจะทำไปตามหน้าที่ที่ระบุไว้เป็นข้อกำหนดนั้น จะแปรเปลี่ยนโดยเลี้ยวไปใช้เหตุผลจากผลการกระทำไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์เพียงใดก็ตาม สิ่งที่คานท์เชื่อว่าเป็นการกระทำที่ดีนั้น ไม่มีอะไรในโลกนี้ที่คิดว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยปราศจากเงื่อนไข นอกจากการมีเจตนาที่ดี ดังนั้น การทำตามหน้าที่จึงเป็นเจตนาดี ไม่ใช่การกระทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึกตามอารมณ์ปรารถนา แต่ทำตามเจตนาที่เกิดจากสำนึกในหน้าที่ การกระทำที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ถือว่าไม่ได้ทำตามหน้าที่ผู้ทำตามหน้าที่ต้องไม่คำนึงถึงตนเองและคนใกล้ชิดชีวิตที่สมบูรณ์ คือ ชีวิตที่อยู่กับศีลธรรม ต้องกระทำตามหน้าที่โดยไม่คาดหวังผล ไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษแต่ให้ทำตามเหตุผล คือกฎศีลธรรมปฏิบัติต่อผู้อื่น โดยไม่ทำตนให้เหนือผู้อื่น มีอิสระจากกระแสอารมณ์ผลักดันให้กระทำ คนที่เป็นอิสระ คือคนที่หลุดพ้นจากกระแสของแรงขับเคลื่อนความอยากได้ผลประโยชน์ มาขึ้นอยู่กับเหตุผลหรือปัญญา กฎศีลธรรมเป็นความถูกต้องเป็นหลักสากล ถ้าเหตุผลเป็นสากล คนก็จะทำตามหลักที่เป็นสากลด้วย ประญาของคานท์มีจุดเด่นที่สุด คือการสอนให้คนสำนึกในหน้าที่สอนไม่ให้คนยกตัวเองเหนือกฎ ซึ่งเป็นกฎศีลธรรมที่ไม่มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ใดแม้แต่ต่อตนเอง ทุกคนมีค่าของตนเองเท่ากับผู้อื่น จุดหมายในการดำรงชีวิตค่อนข้างเป็นอุดมคติตายตัว ไม่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกของมนุษย์ เครื่องวัดตายตัวในหลักจริยศาสตร์ จึงใจให้เป็นกฎสากลโดยไม่ถือว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำให้มามีส่วนในการตัดสินการกระทำว่าถูกกฎหรือผิด คานท์มองโลกในแง่เดียว คือคิดว่าคนมิได้ใช้ชีวิตอยู่เพื่อความสุข แต่มีชีวิตอยู่เพื่อศีลธรรมอันบริสุทธิ์ การใช้ชีวิตตามเหตุผลหรือการใช้ชีวิตทางศีลธรรมทำให้คนเป็นโดยสมบูรณ์¹

3) ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

อาภรณ์ พุกกะมาน ได้กล่าวว่า นักทฤษฎีกลุ่มนี้คือ Skinner ทฤษฎีนี้ประยุกต์จากทฤษฎีการวางเงื่อนไขขั้วกรรมวิบาก (Operant Conditioning) ที่อธิบายหลักการเรียนรู้ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาตนได้ โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม อันเป็นการเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรมที่เกิดขึ้น โดยหลักการของทฤษฎี การปรับพฤติกรรม

¹ อ้างแล้ว, ประภาศรี ศรีหำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, หน้า 36-37.

จะมีการกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายที่ชัดเจนทั้งที่พึงปรารถนาและไม่พึงปรารถนา มีการเรียงลำดับความสำคัญของพฤติกรรมเป้าหมาย มีการปรับพฤติกรรมเป็นไปตามเป้าหมาย 2 ส่วน คือ เงื่อนไขการเสริมแรงบวก และเงื่อนไขการลงโทษ โดยพฤติกรรมที่ผู้ประพฤติดำเนินการได้รับการเสริมแรงบวก เช่น ชมเชย การให้รางวัล จะมีความถี่สูงขึ้น และพฤติกรรมที่ได้รับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา เป็นเงื่อนไขการลงโทษ ตอบแทนจะค่อย ๆ หดไป จากการศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีการปรับพฤติกรรม จะพบว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ก็เหมือนกับพฤติกรรมอื่น ๆ โดยทั่วไป พฤติกรรมใดที่ผู้ประพฤติดำเนินการได้รับการตอบแทน และพึงพอใจ พฤติกรรมนั้นก็จะมีความถี่สูงขึ้น แต่ถ้าพฤติกรรมใดได้รับสิ่งที่ไม่ปรารถนา เป็นเงื่อนไขลงโทษตอบแทน พฤติกรรมนั้นก็จะค่อย ๆ หดหายไป¹

สรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบจริยธรรมตามทัศนะตะวันตก ในยุคแรก มีความเชื่อว่า เทพเจ้าบันดาลให้เกิดภัยธรรมชาติ ต่อมาค้นพบว่า ธรรมชาติก็มีกฎของมันเอง ในยุคกลางมีการประนีประนอมปรัชญากรีกกับความเชื่อของศาสนาอิสลาม ส่วนยุคใหม่พยายามหาของดีที่สุดมาบูชาบุญพระเจ้าและพยายามทำตนให้พระเจ้ารัก

ในยุคกรีกโบราณ ได้เห็นความสำคัญของทางสายกลางหรือสุวรรณมรรคา “Golden Mean” ที่ก่อให้เกิดสิ่งดีงามแก่ชีวิต เช่น ต้องกล้าหาญ บริโภคพอดี การปฏิบัติในชีวิตเป็นไปตามผู้นำ ภาวะแห่งอุดมคติต้องมาจากภาวะอันแท้จริงของธรรมชาติ เราทุกคนรักษาธรรมชาติไว้ จริยธรรมความผาสุกก็จะมีขึ้นทุกเมื่อ

ยุคกลาง ในยุคนี้นักศาสนจักรมีบทบาทสำคัญเหนือรัฐ รัฐที่จัดว่ายุติธรรมต้องเป็นรัฐที่อยู่ในความควบคุมของศาสนจักร เพราะเป็นรัฐที่นำมนุษย์ไปสู่ความสุขที่แท้จริง รัฐนอกศาสนาเปรียบได้กับช่องโหว่ การศึกษามีจุดมุ่งหมายเพื่อการกลับใจและการสำนึกบาปของมนุษย์ ในยุคนี้เชื่อว่าคุณธรรมเป็นสิ่งธรรมดาสำหรับมนุษย์ ส่วนบาปกรรมหรือความชั่ว เป็นสิ่งผิดธรรมดาและขัดต่อธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ มนุษย์จึงต้องแสวงหาความยุติธรรม ปัญญา ความกล้าหาญ และการรู้จักควบคุมตนเอง

ยุคใหม่ ในยุคนี้มีทฤษฎีของจอห์น ดิวอี้ ซึ่งได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมว่าไม่สามารถแยกออกจากชีวิตในสังคมมนุษย์ได้ ในเมื่อมนุษย์ยังอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม โรงเรียนจึงเป็นรูปแบบของชีวิต ในสังคมโรงเรียนต้องส่งเสริมให้นักเรียนจัดกิจกรรมด้วยตนเอง ใช้สติปัญญาโดยไม่ละทิ้งหลักคุณธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ด้วยตนเอง คานท์ มีความเห็นว่า ดี ชั่ว ถูก ผิด เป็นสิ่งถาวรนั้นเป็นสิ่งตายตัว การทำตามหน้าที่จึงเป็นเจตนาดี ไม่ใช่ทำตามแรงกระตุ้นของสัญชาตญาณและความรู้สึก

¹ อารมณ์ พุกกะมาน, การศึกษาการสอนศิลปะเพื่อพัฒนาเสริมสร้างพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญผล, 2528), หน้า 34.

ตามอารมณ์ ส่วนสกินเนอร์ ได้กล่าวถึงทฤษฎีพฤติกรรมที่อธิบายถึงหลักการเรียนรู้ว่า มนุษย์สามารถพัฒนาได้โดยอาศัยหลักการปรับพฤติกรรม เป็นการเรียนรู้ระหว่างพฤติกรรมและผลกรรมที่เกิดขึ้น การปรับพฤติกรรมมี 2 ส่วน คือ เงื่อนไขการเสริมแรงทางบวก เช่น ชมเชย ให้รางวัล และเงื่อนไขการเสริมแรงทางลบเป็นการลงโทษ เป็นต้น พบว่าการให้กำลังใจหรือทางบวกจะมีความถี่สูงขึ้น

ดังนั้น โดยภาพรวมของแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางตะวันตกจะเน้นไปที่รัฐหรือสังคม รัฐ โดยกระบวนการทางกฎหมาย สถานศึกษามีความสำคัญในฐานะเป็นสถานที่บ่มเพาะจริยธรรม ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะใช้เป็นรูปแบบในการสร้างเครื่องมือคือ แบบสังเกตและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนในเชิงบวก

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

2.3.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

2.3.1.1 วัชชีปุตตสูตร

ชื่อสูตรนี้ ตั้งตามชื่อของภิกษุชื่อวัชชีบุตร หมายถึงบุตรของวัชชีราชสกุลสาระสำคัญของวัชชีปุตตสูตร คือภิกษุวัชชีบุตรรูปนี้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า สิกขาบท 150 สิกขาบทที่ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาได้หมด พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า เธอจักสามารถศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้หรือไม่ ภิกษุวัชชีบุตรกราบทูลรับแล้วปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้า ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุวัชชีบุตรได้ศึกษาสิกขา 3 แล้วก็สามารถละระคะ โทสะ และโมหะได้อันเป็นการทำให้ภิกษุวัชชีบุตรไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤตสิ่งเลวทรามอีก¹

บทสรุปของวัชชีปุตตสูตร กล่าวถึงการที่ภิกษุจักไม่ทำอกุศลกรรมหรือสิ่งที่เลวทรามอีกได้ด้วย การศึกษาไตรสิกขาหรือสิกขา 3 คือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นกรณีศึกษาของภิกษุในพระพุทธศาสนา

2.3.1.2 ตติยสิกขาสสูตร

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท 150 สิกขาบทนี้ยกขึ้นแสดงเป็นข้อ ๆ ทุกกึ่งเดือน สรุปลงในสิกขา 3 ประการคือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญา

¹ อญ.ติก. 20/85/310-311. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ศึกษาจากนั้นตรัสถึงภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่สมาทานศึกษาในสิกขาบทที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์อย่างมั่นคง ทำเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ให้แจ้งสิ้นอาสวะกิเลสด้วยปัญญาจึงเข้าถึง (ปรินิพพาน) ในปัจจุบันหรือเมื่อละสังโยชนเบื้องต้น 5 ประการ อันเป็นเหตุให้เข้าถึงอันตรวปริณายีบ้าง อุปหัจจปริณายีบ้าง อสังขารปริณายีบ้าง สสังขารปริณายีบ้าง อุทกังโสโต อภินิรุทธคามมีบ้าง เมื่อละสังโยชน 3 ประการได้และทำให้ราคะ โทสะ โมหะเบาบางจึงเป็นสกทาคามี เมื่อละสังโยชน 3 ประการได้ จึงเป็นเอกพีธีโสดาบันบ้าง เป็นโกลังโกลโสดาบันบ้าง เป็นสัตตักขัตตอุปรมโสดาบันบ้าง¹

บทสรุปของพระสูตรนี้ กล่าวถึง ผลสำเร็จทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุที่ศึกษาตามกระบวนการแห่งไตรสิกขา

2.3.1.3 ทุตยสิกขัตตยสูตร

ในทุตยสิกขัตตยสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับสิกขา 3 ประการในลักษณะ ปุจฉาวิสัชนาด้วยพระองค์เองว่า สิกขาบท 3 ประการ อะไรบ้าง คือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย นี้เรียกว่า อธิศีลสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุดุจตุตถฌานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติขึ้นไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา²

จากเนื้อหาทั้งสามสูตรที่ยกมาจากพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้ว่ากรณีศึกษาของภิกษุ คือ การพัฒนาจริยธรรมเพื่อเข้าถึงเป้าหมายคือ นิพพาน โดยอาศัยขบวนการฝึกหัด ศึกษา อบรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นที่รวมของสิกขาบท 150 สิกขาบท

2.3.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามทัศนะนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ประมวลทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวคิดที่สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งประมวลได้ดังนี้

¹ อญ.ติก. 20/91/319-320. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

² อญ.ติก. 20/91/391-320. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้กล่าวถึงสิกขา 3 ซึ่งสรุปความได้ ดังนี้
 ประการที่ 1 สीलนิตะ แสดงถึงการรักษาศีลเป็นพื้นฐานเบื้องต้นว่า ศีล คือ ธรรม
 ทั้งหลายมีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาต และของบุคคลที่
 บำเพ็ญ วัตรปฏิบัติอยู่ ที่ชื่อว่าศีล เพราะมีความปกติ ความปกติเป็นลักษณะ
 ของศีล คุณคือความหาโทษมิได้เป็นรสของศีล ความสะอาดเป็นอาการ
 ปรากฏของศีล หิริและโอตตปปะ เป็นปทัฏฐานของศีล ความไม่เดือดร้อนเป็น
 ต้น เป็นอานิสงส์ของศีล ศีลมี 5 อย่างคือ 1) ปหาน คือการประหารซึ่ง
 ปาณาติบาต เป็นต้น 2) เวรมณี คือการงดเว้น 3) เจตนา คือ ความตั้งใจ
 4) สังวร คือ ความระวัง 5) อวิตติกม คือ ความไม่ล่วงละเมิด ความเศร้าหมอง
 ของศีลคือภาวะที่ขาดศีล ความผ่องแผ้วของศีลคือภาวะที่ไม่ขาดศีล¹ ประการที่
 2 สมาธินิตะ แสดงถึงวิธีการเจริญปฏิกุศลสัญญากรรมฐาน กับธาตุวิธาน
 กรรมฐาน อันเป็นกรรมฐานหมวดสุดท้ายของสมถกรรมฐาน 40 ประการว่า
 ภิกษุที่หมั่นประกอบปฏิกุศลสัญญาในอาหาร โดยอาการ 10 อย่าง คือ โดยการ
 ไป โดยการแสวงหา โดยการบริโภค โดยที่อยู่ โดยหมักหมม โดยยังไม่ย่อย
 โดยย่อยแล้ว โดยผล โดยหลังไหลออก และโดยเปื้อน ย่อมมีสุดติเป็นที่ไป
 เบื้องหน้า และภิกษุที่เจริญจตุธาตุววัฏฐาน ย่อมมีปัญญาแก้คำพิจารณา
 กายเป็นปฐวิธาคู อาโปธาคู เตโชธาคู และวาโยธาคู² ประการที่ 2 ปัญญาภูมิ
 นิตะ แสดงถึงการพิจารณาปัจจุสมุปบาท 12 ประการอันเป็นภูมิหรือ
 อารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐานประกอบด้วย อวิชชา สังขาร วิญญาณ
 นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรรณะ³

พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงไตรสิกขาไว้ ดังนี้ ข้อปฏิบัติ 3 ชั้น ที่เรียกว่าไตรสิกขาหรือ สิกขา
 3 ชั้นแรกที่สุดเรียกว่า สीलสิกขา

ได้แก่การฝึกฝนอบรมให้มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ทั้งที่เกี่ยวข้องกับ
 ครอบครัวยุคสมัยที่ไม่มีชีวิต สิกขาขั้นที่ 2 ที่สูงขึ้นไปอีกเรียกว่า จิตตสิกขา ได้แก่
 การฝึกฝนอบรมให้มีความสามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจให้สงบเยือกเย็นสุขก็

¹ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพฯ: บริษัทประยูรวงศ์ พรินติ้ง จำกัด, 2546), หน้า 9-82.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 597-634.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 840-947.

ได้ ให้บริสุทธิ์สะอาด ดีก็ได้ ให้สามารถคือมีสมรรถภาพพร้อมที่จะปฏิบัติงานใด ๆ ต่อไปก็ได้ ศึกษาชั้นที่ 3 เรียกว่าปัญญาศึกษา ได้แก่การอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ถึงที่สุดสามารถถอนความยึดถือด้วยอุปาทาน คือ ถอนความโง่เขลาต่าง ๆ ออกไปได้จากใจ ซึ่งเป็นการถอนจิตใจให้หลุดออกมาเสียจากสิ่งที่มันเคยเข้าไปผูกพันไว้แต่ต้นมา¹

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาไว้ว่า

ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาซึ่งพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปทั้งระบบ มีดังนี้ 1) ศีล เรียกเต็มว่า อธิศีลสิกขา คือ ศึกษาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านการสัมพันธ์ติดต่อกับปฏิบัติจัดการกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ และด้วยพฤติกรรมทางกาย-วาจา พูดอีกอย่างหนึ่งว่า การมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัยเรียบร้อยไร้การเบียดเบียน หรือการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่สังคมและแก่โลก 2) สมาธิ เรียกเต็มว่า อธิจิตตสิกขา คือ ศึกษาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรม (คุณภาพของจิต) ด้านความสามารถของจิต (สมรรถภาพของจิต) และด้านความสุข (สุขภาพของจิต) 3) ปัญญา เรียกเต็มว่า อธิปัญญาศึกษา คือ ศึกษาหรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงตามที่มันเป็น ตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดภัยไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ การศึกษา 3 ด้าน เมื่อขยายออกเป็นข้อปฏิบัติ ก็มาเป็นมรรคมีองค์ 8 นั่นเอง ในทำนองเดียวกันมรรคมีองค์ 8 เมื่อสรุปก็เป็นไตรสิกขา กล่าวคือด้านศีล กระจายออกเป็นสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะนี้ คือการใช้กายและวาจาให้ถูกต้องดีงามทั้งในการกระทำทั่วไป ในการสื่อสารสัมพันธ์ และในการเลี้ยงชีพให้ถูกต้อง ด้านจิตใจ มีตัวทำหน้าที่สำคัญ 3 ตัว คือ ต้องมีความเพียรพยายาม เรียกว่า สัมมาวายามะ ต้องมีสติเป็นตัวคอยจับคอยกำหนดให้ทำงานได้และเป็นตัวเตือนให้ไม่เผลอพลาด และให้เดินหน้าตลอดเวลา เรียกว่าสัมมาสติ และต้องมีสมาธิให้ชัดแน่วแน่ มีความสงบ ดำเนินไป

¹ พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษยฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, 2535), หน้า 71-77.

อย่างมั่นคง เรียกว่า สัมมาสมาธิ ด้านปัญญา แยกเป็น 2 คือ สัมมาทิฐิ มีความเห็นความเข้าใจถูกต้อง และสัมมาสังกัปปะ ดำริถูกต้อง คือ วางแนวทางความคิดที่จะนำชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง พอเริ่มกระบวนการโดยมีความรู้ความเข้าใจที่ทำให้วางแนวความคิดถูกต้องทั้งเจตจำนง ความเพียรพยายาม และสติที่กำกับเป็นต้นมาสนองแนวความคิดนี้ พฤติกรรมก็มาสนองเจตจำนง และความเพียรพยายามนั้น จึงดำเนินชีวิตไปด้วยการเรียนรู้ และปฏิบัติต่อประสบการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างถูกต้องได้ดี ไตรสิกขาก็มาประสานกับมรรคไตรสิกขา ก็คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค ส่วนมรรค กล่าวคือ ทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ ก็ต้องเป็นวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคน คือ สิกขา มรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน¹

การพัฒนาจริยธรรมตามแนวไตรสิกขา มองในแง่ของชีวิตมนุษย์ 3 ด้าน

ชีวิตมนุษย์มี 3 แดน คือ 1) แดนติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก (ศีล) 2) แดนของจิตใจที่ออกทางเจตจำนง (สมาธิ) 3) แดนของความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ชีวิตทั้ง 3 ด้านนี้ ทำงานตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จะต้องพัฒนา 3 ด้านนี้ เพื่อดำรงและดำเนินชีวิตให้ไปได้ดี การพัฒนาแดนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีล เริ่มด้วย อินทริยสังวร (การรู้จักใช้อินทริย) ปัจจัยปฏิบัติเสวนา (การรู้จักเสพบริโศค) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) และปาฏิโมกข์ (การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ กฎ กติกา) การพัฒนาแดนของจิตใจเรียกว่า สมาธิ เริ่มด้วยเจตจำนงลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจเช่น คุณธรรม ต่าง ๆ สมรรถภาพของจิตใจเช่น ความเข้มแข็งหนักแน่น เป็นต้น และความสุขความร่าเริงผ่องใสของจิตใจ ทั้ง 3 แดนนี้จะต้องพัฒนาไปด้วยกันเป็นระบบที่เรียกว่าบูรณาการ กล่าวคือการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วก็ด้านจิตใจเจตจำนงและด้านปัญญาความรู้เข้าใจ ดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกันโดยเจตจำนงของจิตใจ แสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรม และการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจ ก็มาพัฒนาพฤติกรรมทำให้มีผลดียิ่งขึ้น และทำให้จิตใจมีขอบเขต ขยาย

¹ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 24, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546), หน้า 600-618.

ออกไปแล้วมีสภาพที่ดีขึ้น เช่นเมื่อรู้เข้าใจเหตุผล รู้ว่าคนอื่นเขาก็รักชีวิตของเขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรไปทำร้ายเขา แต่ควรจะมีเมตตากรุณา การพัฒนาเมตตากรุณาจึงต้องอาศัยปัญญาความรู้ความเข้าใจ เมื่อทั้งสามส่วนประสานกัน ไปมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นด้านที่สนองและป้อนเลี้ยงด้านจิตใจและด้านปัญญาส่งผลหนุนกันไป¹

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวถึงไตรสิกขา ซึ่งใช้เป็นกรอบความคิดในการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้สาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ไว้ดังนี้

เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว เราจะพบว่ามาตรฐาน ส 1.3 เป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น เทียบได้กับอริศีลสิกขา (Process) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย มาตรฐาน ส 1.2 เป็นการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมาธิ ศรัทธา เทียบได้กับ อริจิตสิกขา (Attitude) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิตใจคือคุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาธิ มาตรฐาน ส 1.1 เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและโลกียสัมมาทิฏฐิ เทียบได้กับอริปัญญาสิกขา (Knowledge) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญา อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นสามารถจัดการฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกันได้ เช่น ในการนั่งกรรมฐาน เจริญอานาปานสติ คือ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ความสำรวมกาย วาจา ในขณะนั้นเป็นอริศีลสิกขา สมาธิในขณะนั้นเป็นอริจิตสิกขา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอริปัญญาสิกขา²

สนิท ศรีสำแดง ได้กล่าวว่า

พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจตนเอง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ทณฺเฑ เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ” ซึ่งแปลว่า ผู้ฝึกฝนอบรมดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด ซึ่งหมายถึง การรู้ชัดและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ นั่นเอง การศึกษาในพระพุทธศาสนา

¹พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพฯ: 2547), หน้า 10-18.

²พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 8-9.

แบ่งเป็น 3 หลักใหญ่ ๆ คือ 1) ศีล (Morality) คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่วินัย กฎหมาย ระเบียบกติกาต่าง ๆ 2) สมาธิ (Concentration) คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น ทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น 3) ปัญญา (Wisdom) คือแนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต¹

บุญมี แท่นแก้ว กล่าวถึงการพัฒนาจริยธรรมตามแนวไตรสิกขาไว้ว่า

ไตรสิกขา หมายถึงสิ่งที่ต้องสำเหนียก ไคร่ครวญ ไตร่ตรองหรือสิ่งที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจและปฏิบัติตาม 3 ประการ ได้แก่ 1) สीलสิกขา (ศีล) คือ การศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้กายและวาจาเรียบร้อย 2) สมาธิสิกขา (สมาธิ) คือการรวมกระแสดใจหรือทำให้ใจให้แน่วแน่ในสิ่งเดียว นึกคิดในสิ่งเดียวและให้จิตหยุดนิ่งอยู่ในจุดอันเดียว 3) ปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือการศึกษาให้เข้าใจในเรื่องปัญญายอย่างแจ่มแจ้ง แล้วนำไปใช้ให้ถูกต้อง²

จิตรกร ตั้งเกษมสุข กล่าวถึงไตรสิกขาไว้ว่า

ไตรสิกขานี้ นับถือกันว่าเป็น “พหุธัมมิกถา” คือ เป็นคำสอนที่สมเด็จพระบรมครู ทรงแสดงบอຍที่สุด เพราะเป็นข้อสรุปสาระสำคัญของการประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหมดทีเดียว ดังนั้น การฝึกอบรมตนเองในทางพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ ซึ่งต้องฝึกอบรมทั้งในด้านศีล สมาธิและปัญญาพร้อมกันไป ทั้งนี้ก็เพราะศีล เป็นพื้นฐานของสมาธิ สมาธิเป็นพื้นฐานของปัญญา และปัญญานั้นเองก็จะช่วยสนับสนุนให้การฝึกอบรมในขั้นศีลและขั้นสมาธิ ก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ³

ประสิทธิ์ ทองอุ่น แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ว่า

ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรม การศึกษาทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดี ในทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อฝึกตามหลักไตรสิกขาแล้ว มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า อริยอัฏฐังคิกมรรคก็จะเกิดขึ้น การฝึกหรือการศึกษาไตรสิกขานี้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต

¹ สนิท ศรีสำแดง, พุทธศาสนากับหลักการศึกษ ภาควิชาศึกษาศาสตร์ (กรุงเทพฯ: นีลนารการพิมพ์, 2534), หน้า 154.

² อ่างแล้ว, บุญมี แท่นแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, หน้า 3-8.

³ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2525), หน้า 65.

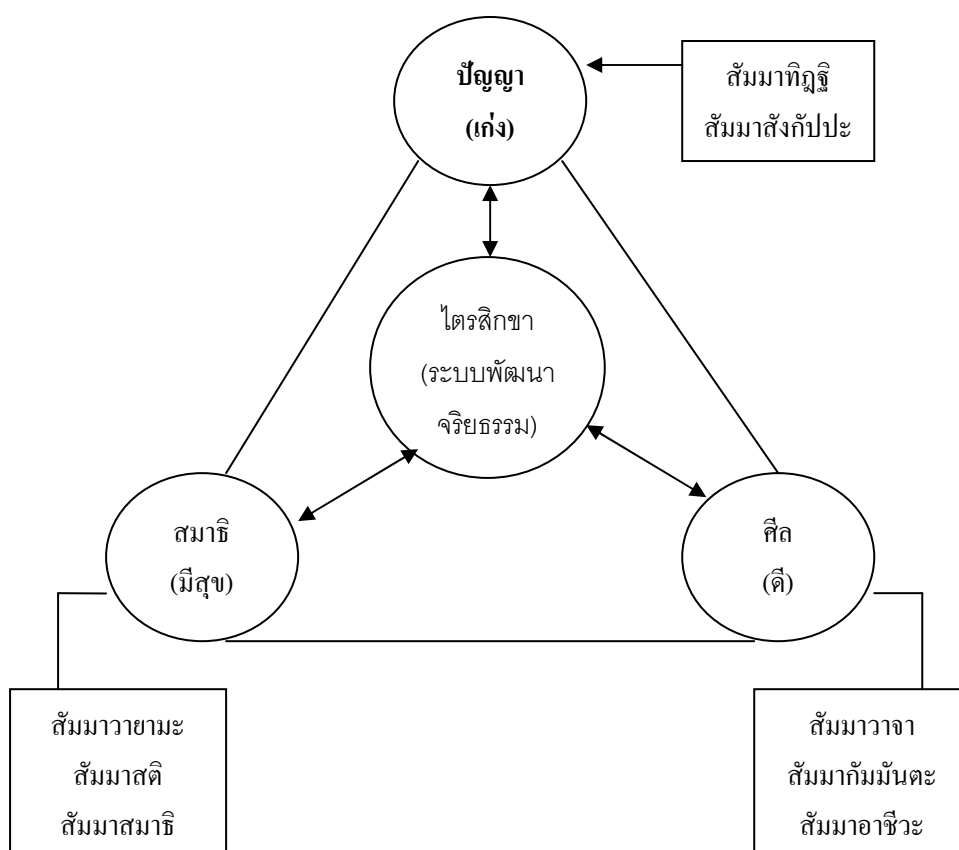
สิกขามี 3 ประการคือ 1) อธิศีลสิกขา หมายถึง การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบมีวินัย ปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสฐานของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคมเกื้อกูล รักษา และส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้อยู่ในภาวะที่เอื้ออำนวยแก่ทุกคนในสังคม สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงาม 2) อธิจิตสิกขา หมายถึง การฝึกจิตสร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิมีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสัจธรรม 3) อธิปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระ มีปัญญابริสุทธิ์ รู้แจ้งตามสภาพความเป็นจริง การฝึกปัญญาให้เป็นไปตามสภาพเช่นนี้ ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐาน หลักความ สัมพันธ์ของไตรสิกขานี้ ตามหลักวิชาการศึกษาทางตะวันตกจะครอบคลุมถึงการพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญานั้นเอง เพียงแต่ว่าไตรสิกขานั้น ศึกษาเพื่อความรู้แจ้งจำเพาะตามแนวพุทธธรรม ซึ่งนำมาพัฒนาวิถีชีวิต คิดแก้ปัญหาและทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยปัญญาอันบริสุทธิ์ เมื่อฝึกตลอดระบบไตรสิกขาแล้ว จะมีพฤติกรรมที่สุจริต ประพฤติตนเป็นคนดี มีสมาธิมั่นคง จิตใจแน่วแน่ มีปัญญา พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุปัจจัย สามารถจัดระบบดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม และถูกต้อง¹

จากแหล่งเนื้อหาพระไตรปิฎก และแนวคิดจากเอกสารวิชาการของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จึงสรุปแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาได้ว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมยี่ระบบการพัฒนาแบบบูรณาการที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ 1) อธิศีลสิกขา (ศีล) การฝึกอบรมความสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยพัฒนาทางสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2) อธิจิตสิกขา (สมาธิ) การฝึกอบรมด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ โดยพัฒนาทางสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมองเห็น

¹ประสิทธิ์ ทองอุ่น, **จิตวิทยาและพุทธศาสตร์**, (สุรินทร์: ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สำนักส่งเสริมวิชาการ, 2540, หน้า 38.

สิ่งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง โดยพัฒนาทางสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

จากแผนภูมิ 1 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบหรือกระบวนการในการพัฒนาจริยธรรมด้วยการเทียบกับมรรคมงคลแปด โดยเริ่มต้นที่ **ปัญญา (เก่ง)** ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสัมมาทิฐิคือการทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจริยธรรม และปัจจัยสัมมาสังกัปปะคือการคิดที่จะสร้างจริยธรรม **ศีล (ดี)** ประกอบด้วยปัจจัยสัมมาวาจาคือการใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม ปัจจัยสัมมากัมมันตะคือการฝึกฝนลงมือปฏิบัติ ปัจจัยสัมมาอาชีวะคือการประพฤติตามกฎ ระเบียบ วินัย วัฒนธรรมและประเพณี **สมาธิ (มีความสุข)** ประกอบด้วยปัจจัยสัมมาวายามะคือการพยายามปฏิบัติให้เอื้อต่อหลักจริยธรรมของสังคม ปัจจัยสัมมาสติ คือการระลึกถึงจริยธรรมอยู่เสมอ และปัจจัยสัมมาสมาธิคือการตั้งใจมั่นต่อหลักจริยธรรม

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำตัวชี้วัดการจัดการศึกษาตามระบบไตรสิกขา เพื่อเป็นมาตรฐานการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิธิพุทธ ประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ ๆ คือ ปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Output) และด้านผลกระทบ (outcome/Impact)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัย

ตัวชี้วัดด้านปัจจัย กำหนดเฉพาะปัจจัยที่สำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลักและส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียน และงานโรงเรียนวิธิพุทธ ตามระบบไตรสิกขา เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญ เชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการคือ “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิธิพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา” โดยมีตัวชี้วัดด้านปัจจัย ดังนี้

1. บุคลากรมีคุณลักษณะที่ดี บุคลากรของโรงเรียนต้องมีคุณลักษณะที่ดี มีบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้นำทั้งด้านคุณธรรม วิธีการดำรงชีวิต คือ

1.1 ผู้บริหาร ขอบ่งชี้คุณภาพของผู้บริหาร ได้แก่ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) ถือศีล 5 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ ซื่อสัตย์จริงใจในการทำงาน มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย นับถือและศรัทธาในพระพุทธานุภาพ

1.2 ครู ขอบ่งชี้คุณภาพของครู ได้แก่ มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธธรรม (ลด ละ เลิก อบายมุข) มีศีลธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ยึดหลักพรหมวิหารธรรม เป็นกัลยาณมิตร เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม ตามหลักไตรสิกขา

2. การบริหารจัดการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการต้องเน้นคุณภาพ และประสิทธิภาพของงาน คือ

2.1 ระบบการบริหาร ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ วิสัยทัศน์หรือปรัชญา พันธกิจ เป้าหมาย ธรรมนูญ หรือแผนกลยุทธ์ ที่มีจุดเน้นในการพัฒนาโรงเรียนวิธิพุทธ แต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือคณะกรรมการดำเนินงานโรงเรียนวิธิพุทธ มีการบริหารดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง โดยเกี่ยวข้องทุกฝ่าย (บ ว ร) มีส่วนร่วม ปลูกฝังศรัทธาสร้างเสริมปัญญาในพระพุทธานุภาพ ให้เกิดขึ้นกับบุคลากร ร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิธิพุทธ มีระบบตรวจสอบประเมินผล และเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะ อย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.2 ระบบหลักสูตรสถานศึกษา ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ บูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

3. กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ สถานศึกษาต้องจัดลักษณะทางกายภาพให้มีบรรยากาศแห่งวิชาการ ร่มรื่น เยียบสงบ คือ

สภาพแวดล้อมของโรงเรียน ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ การประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม ติดตั้งป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรม โดยทั่วไป สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เยียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ คือ “โรงเรียนมีเอกสารที่แสดงทิศทางการดำเนินงานโรงเรียน วิถีพุทธ การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนา เป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพ ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิดคือ “โรงเรียนจัดเป็นบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในชีวิต” คือ

1. การเรียนการสอนบูรณาการไตรสิกขา ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน ต้องจัดการเรียนการสอนในลักษณะเชื่อมโยงปัจจัย โดยเน้นกระบวนการเหล่านี้

1.1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการพุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกปฏิบัติบริหารจัดการเจริญปัญญา ทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมดำรงชีวิตประจำวัน

1.2 การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ ข้อบ่งชี้คุณภาพ ใช้สื่อการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอยู่เสมอ โดยนิมนต์พระสงฆ์หรือเชิดชูภูมิปัญญาทางพุทธศาสนา สอนนักเรียน จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.3 การวัดประเมินผล ข้อบ่งชี้คุณภาพ มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักภาวนา 4 (กาย ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง

2. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร โรงเรียนต้องจัดบรรยากาศแห่งวิชาการ มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีโดยส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศเหล่านี้คือ

2.1 การสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ ส่งเสริมความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตร อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อผู้ปกครอง สร้างบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ

3. กิจกรรมพื้นฐานชีวิต การรู้คุณค่าในการปฏิบัติตนแต่ละวันเน้นกิจกรรมดังนี้

3.1 กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ ฝึกฝนอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น รู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ตามหลักไตรสิกขา ส่งเสริมกิจกรรมการรับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3.2 กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผล จัดกิจกรรมส่งเสริมการระลึกและศรัทธาในพระรัตนตรัยเป็นประจำ และในโอกาสสำคัญ ให้ทุกคนมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา กลายเป็นวิถีชีวิตของตน

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากหลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบด้วย กาย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นผลที่ผู้เรียนควรได้รับจากการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษามีเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธอย่างชัดเจน

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิดคือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข ด้วยการพัฒนา กาย ศีล จิต และปัญญา อย่างบูรณาการ กล่าวคือ

1. กาย (กายภาพ) ข้อบ่งชี้คุณภาพได้แก่ บริโภคใช้สอยปัจจัย 4 ในปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสม ได้คุณค่าแท้ การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม

2. ศิล (สังคม) ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ มีศิลป 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

3. จิต (จิตใจ/อารมณ์) ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ มีความกตัญญู รู้คุณ ตอบแทนคุณ มีจิตใจเมตตา กรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน

4. ปัญญา ขอบ่งชี้คุณภาพ มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย รู้บาป-บุญ คุณ-โทษ ประโยชน์-มิใช่ประโยชน์ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์ พัฒนางานอยู่เสมอ รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและทำงานได้ด้วยปัญญา

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ

มาตรฐานด้านผลกระทบกำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา ที่สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบ แล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วย บ้าน วัด และส่วนราชการ การกำหนดปัจจัยด้านนี้ เพื่อให้เกิดความตระหนักถึงการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ จะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคม ในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องและชัดเจนคือ

1. บ้าน ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขเพิ่มขึ้น ชุมชนมีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น

2. วัด ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนามากขึ้น

3. โรงเรียน ขอบ่งชี้คุณภาพได้แก่ โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือบ้าน วัด และส่วนราชการ

ในด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนควรจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดมีการปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งทางด้านความประพฤติ (ศิลป) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งสามด้านไปพร้อมๆกัน กิจกรรมที่ควรจัดเพื่อพัฒนาผู้เรียนมี 4 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) กิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน
 2. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมกระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา และสงบนิ่ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมน้องไหว้พี่
 3. กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมวันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา กิจกรรมประดับตกแต่งสถานที่ด้วยธงหลากสี และเปิดเพลงธรรมะ
 4. กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม ประเมินผลการทำความดี อาสาตาวีพิเศษสังเกตุผู้ปฏิบัติ ต้นไม้พูดได้ อบรมธรรมะ 5 นาที
- (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2547 : 45-100)

2.4 รายงานผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จิรพันธ์ พิทักษ์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่เคยเรียนและไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ไม่เคยเรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 แต่ไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างจริยธรรมกับจำนวนปีที่เรียนในโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์¹

ละมัย กาญจนะประโชติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน ผลการศึกษา พบว่า

- 1) นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมแนะนำหนังสือ มีการพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองสูง ขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
- 2) นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองอย่างเสรี มีการพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
- 3) นักเรียนที่ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเอง ภายหลังร่วมกิจกรรมแนะนำหนังสือ มีการพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัย

¹ พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและทางจริยธรรม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543), หน้า 252-258.

ในตนเองสูงขึ้นกว่านักเรียนที่ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับความมีวินัยในตนเองอย่างเสรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05¹

พรรณณา กุศลสถาพร ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผลการวิจัย พบว่า หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมาก คือ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี และความมั่งคั่ง ประหยัด คู่มือหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏมาก คือ ความมีเหตุผล ความรับผิดชอบ การรู้จักสามัคคี และความมั่งคั่ง ประหยัด และความรู้ หนังสือเรียนมีคุณลักษณะทางจริยธรรม ที่ปรากฏมาก คือ ความรู้ ความมีเหตุผล และความมั่งคั่ง ประหยัด คุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏสอดคล้องกัน ในหลักสูตร คู่มือหลักสูตร หนังสือเรียน คู่มือครู คือ ความรับผิดชอบ ความมีเหตุผล การรู้จักสามัคคี ความมั่งคั่ง ประหยัด ความยุติธรรม ความอดุสาหะ ขยันหมั่นเพียร ความเป็นผู้มีวินัย และความรู้ ส่วนคุณลักษณะทางจริยธรรมที่ปรากฏน้อยในทุกเอกสาร ได้แก่ ความกล้าทางจริยธรรม การตรงต่อเวลา และการส่งเสริมคนทำความดี²

จันทน์ ทุมโฆสิต ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร ข้อค้นพบ คือ 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีความเข้าใจทางจริยธรรมสูง 4 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมีวินัย การประหยัด การไม่เบียดเบียน และก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น และมีความเข้าใจทางจริยธรรมปานกลาง 8 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูตเวที ความเสียสละ การสร้างความสำเร็จในชีวิตของตนเอง การเคารพความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น กล้าทำความดี ต่อต้านความไม่ดี และความอดทน 2) เมื่อแยกตามระดับชั้น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 มีความเข้าใจทางจริยธรรม 4 ด้านเหมือนกัน คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมีวินัย

¹ละมัย กาญจนะประโชติ, “การพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนประถมปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน”, ปริญญานิพนธ์ กศม. (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2543).

²พรรณณา กุศลสถาพร, “การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต (ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535).

การประหยัด การไม่เบียดเบียนและก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ยกเว้นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีความเข้าใจทางจริยธรรมต่ำด้านการเคารพ ความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น¹

อัจฉรา จตุจินดา ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคม ที่กลุ่มตัวอย่างตัดสินว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ที่ถูกและควรอย่างมาก คือ พฤติกรรมที่ปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสในทางที่ดี และพฤติกรรมที่กลุ่มตัวอย่างตัดสินว่าผิด และไม่สมควรอย่างมาก พฤติกรรมการอิจฉาริษยา 2) พฤติกรรมทางจริยธรรมทางสังคมที่เพศชายและเพศหญิงเคยกระทำ มีแนวโน้มที่จะกระทำ เคยเห็นคนอื่นกระทำ และคิดว่าคนอื่นจะกระทำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ พฤติกรรมการให้อภัย การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ การบำเพ็ญประโยชน์ การปฏิบัติต่อคนรวยดีกว่าคนไม่ร่ำรวย การอิจฉาริษยา และการปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสในทางที่ดี 3) พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมที่กลุ่มตัวอย่างที่อยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐและเอกชนเคยกระทำ มีแนวโน้มที่จะกระทำ เคยเห็นคนอื่นกระทำ และคิดว่าคนอื่นจะกระทำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การแสดงความกตัญญูต่อบุคคล การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย เชื้อพ้องผู้ใหญ่ และการปฏิบัติต่อคนรวยดีกว่าไม่ร่ำรวย 4) พฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมที่กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับอายุแตกต่างกัน มีแนวโน้มที่จะกระทำ เคยเห็นคนอื่นกระทำ และคิดว่าคนอื่นจะกระทำ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ พฤติกรรมการพูดปด การให้ร้ายป้ายสี การขโมย การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การอิจฉาริษยา การปฏิบัติต่อผู้มีอาวุโสในทางที่ดี การเชื้อพ้องผู้ใหญ่ การแสดงความกตัญญูต่อบุคคล การรักษาชื่อเสียงของหมู่คณะ การบำเพ็ญประโยชน์ การเสียสละ การเห็นแก่พวกพ้อง การปฏิบัติต่อคนรวยดีกว่าคนไม่ร่ำรวย และการขาดระเบียบวินัย²

ธนพร ดีจงเจริญ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา ตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนยึดถือนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานครในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรม 8 ด้าน คือ สะอาด ชยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู รู้และปฏิบัติตามกติกา มีผู้อำนวยการ

¹ จันทน์ ทุมโฆษิต, “การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534).

² อัจฉรา จตุจินดา, “การศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536).

หรืออาจารย์ใหญ่เป็นผู้ตัดสิน กำหนดแนวในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน คณะครู กับผู้บริหารร่วมกันวางแผนและเขียนแผนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ในลักษณะเป็นแผนปฏิบัติงาน ประจำปีของโรงเรียนโดยคำนึงถึงนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานครมากที่สุด รองลงมา คือ ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน การเรียนการสอนในหลักสูตรและความต้องการของโรงเรียน ตามลำดับ และมีการประเมินผลการจัดกิจกรรม โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมที่ โรงเรียนจัดครบทุกโรงเรียน คือ กิจกรรมการรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน กิจกรรมลูกเสือ และยุวกาชาด กิจกรรมโครงการอาหารกลางวัน กิจกรรมวันไหว้ครู กิจกรรมวันแม่แห่งชาติ กิจกรรมวันพ่อแห่งชาติ กิจกรรมพลศึกษาและกีฬานักเรียน และกิจกรรมวันอำลาอาลัย ส่วน กิจกรรมที่ไม่ได้จัดทุกโรงเรียน อาจเสนอโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ กิจกรรม สหกรณ์โรงเรียน กิจกรรมสุขภาพปากและฟัน กิจกรรมตัดผมนักเรียน กิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรม รณรงค์ เพื่อการไม่สูบบุหรี่และป้องกันยาเสพติด กิจกรรมอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนใน โรงเรียนและกิจกรรมเพื่อช่วยเพื่อนและช่วยน้อง ตามลำดับ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นกิจกรรมที่ จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และกิจกรรมแต่ละกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมหลายด้าน เพื่อพิจารณาในภาพรวม พบว่า กิจกรรมเหล่านี้ส่งเสริมด้านความซื่อสัตย์มากที่สุด สำหรับรูปแบบ วิธีการ ปัญหา ข้อเสนอแนะ และผลในการจัดกิจกรรมพบว่ามีความแตกต่างกันในแต่ละกิจกรรม¹

รุ่งนภา จอนเจตสิน ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนทางจริยธรรมตามการรับรู้ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร ข้อค้นพบ คือ 1) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน ปลายมีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์เพื่อพ่อแม่ ความ กตัญญูต่อบุคคล ความกล้า ความสุภาพอ่อนน้อม มีการปฏิบัติตนทางจริยธรรมในระดับพอใช้ 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์ การมีวินัย การตรงต่อเวลา 2) นักเรียนที่มีประสบการณ์การเข้าร่วม กิจกรรมมากและนักเรียนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมไม่มาก มีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับ มาก 3 ด้าน คือ ความซื่อสัตย์เพื่อพ่อแม่ ความกตัญญูต่อบุคคล ความกล้า มีการปฏิบัติตนทางจริยธรรม ในระดับพอใช้ในด้านกรมีวินัย การตรงต่อเวลา ยกเว้นด้านความซื่อสัตย์และความสุภาพ อ่อนโยน นักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมมาก มีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับ

¹ ธีรพร ดีจงเจริญ, “การวิเคราะห์การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา ตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537).

มาก แต่นักเรียนที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมไม่มาก มีการปฏิบัติตนในทางจริยธรรมในระดับพอใช้¹

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ ได้ทำการวิจัยเรื่องจริยธรรมของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร พบว่า การเรียงลำดับจริยธรรม 10 ด้าน ของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีความสัมพันธ์กัน ส่วนคะแนนจริยธรรมไม่มีความสัมพันธ์กันในทางบวก และอาจารย์มัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและชาย คะแนนจริยธรรมด้านความสามัคคีแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยอาจารย์เพศหญิงมีคะแนนจริยธรรมสูงกว่าอาจารย์เพศชาย อาจารย์มัธยมศึกษาตอนปลายที่มีอายุและสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีคะแนนจริยธรรมรายด้านและคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านไม่แตกต่างกัน และที่สังกัดประเภทโรงเรียนต่างกัันมีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคี และคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันมีนัยสำคัญนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพศหญิงและเพศชาย มีคะแนนจริยธรรมรายด้าน และคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และที่สังกัดประเภทโรงเรียนต่างกัันมีคะแนนจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง ความยุติธรรม ความเสียสละ ความสามัคคีและคะแนนจริยธรรมรวมทุกด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับระดับจริยธรรมรายด้านของอาจารย์มัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับ 3 (มีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็ก ๆ) และอยู่ในระดับ 4 (มีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม) ส่วนระดับจริยธรรมรายด้านของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อยู่ในระดับ 3 (มีกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็ก ๆ) และระดับจริยธรรมรวมทุกด้านของอาจารย์และนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ในระดับ 3 (มีจริยธรรมเพื่อผลประโยชน์ของผู้อื่นในหมู่คณะเล็ก ๆ ไป)

จากที่ได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและรายงานผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

¹ รุ่งนภา จอนเจดสิน, “การปฏิบัติงานทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2539).

1. แนวคิดการพัฒนาจริยธรรมทั่วไป

1.1 ความหมายของจริยธรรม จริยธรรม หมายถึง วิธีชีวิตของมนุษย์หรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับหลัก กฎ ระเบียบ ศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และวินัยที่มนุษย์ต้องทำตาม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้เกิดความสุขทั้งส่วนตัวและสังคม

1.2 พัฒนาการของจริยธรรม จริยธรรมมีพัฒนาการมาจาก สัญชาตญาณในการมีชีวิตรอดอยู่รอดของมนุษย์ การวิวัฒนาการของจริยธรรมมี 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นการเรียนรู้จากธรรมชาติ 2) ขั้นการแนะนำสั่งสอน 3) ขั้นการลอกเลียนแบบ 4) ขั้นการสร้างจริยธรรมของตนเอง เมื่อกล่าวสั้น ๆ แหล่งกำเนิดจริยธรรมก็คือสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้จริยธรรมเกิดจากการผสมผสานหลักความรู้ในด้านปรัชญา ศาสนา จริยศาสตร์ จริยศึกษา วัฒนธรรม อารยธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี

1.3 องค์ประกอบของจริยธรรม จริยธรรมมีองค์ประกอบดังนี้

1) จริยธรรมส่วนบุคคล 2) จริยธรรมทางสังคม 3) จริยธรรมทางเศรษฐกิจ 4) จริยธรรมทางการเมือง และ 5) จริยธรรมทางสิ่งแวดล้อม

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม

2.1 รูปแบบจริยธรรมของศาสนาพราหมณ์ มี 2 ระดับ คือ 1) ระดับปัจเจกบุคคล 2) ระดับสังคม

2.2 รูปแบบจริยธรรมของจีน จริยธรรมของจีนมุ่งสอนให้มนุษย์มีความสงบ ดำเนินชีวิตเข้ากับธรรมชาติ การปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน

2.3 รูปแบบจริยธรรมของอิสลาม จริยธรรมของอิสลามเน้นการปรับตัวระหว่างแบบเดิมและสมัยใหม่ ไม่เอาอดีตเอาเปรียบ

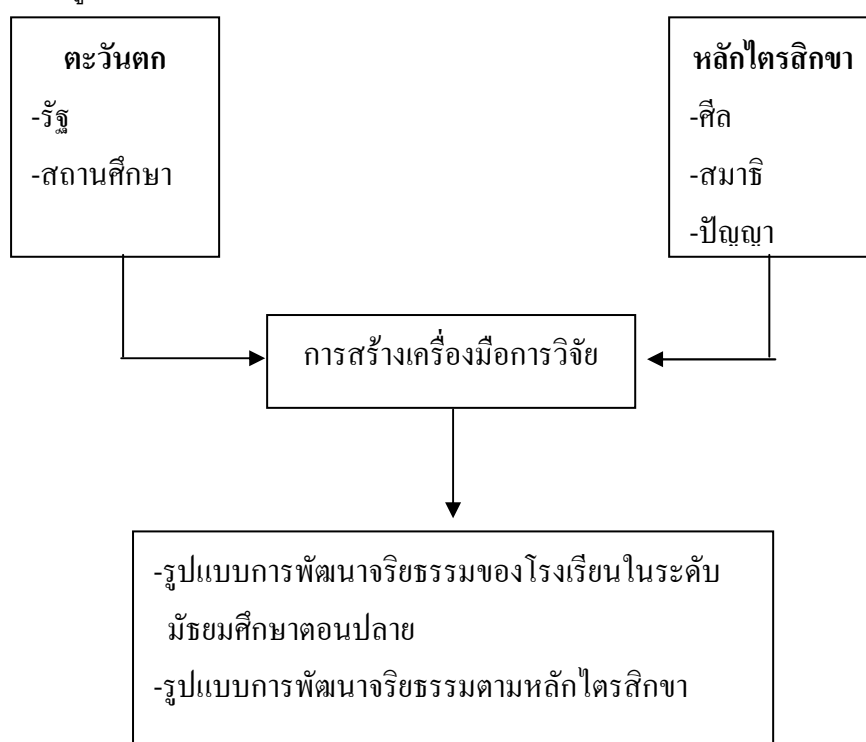
2.5 สรุป

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วได้นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

โดยภาพรวมของแนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมทางตะวันตก จะเน้นไปที่รัฐหรือสังคมรัฐ โดยกระบวนการทางกฎหมาย สถานศึกษามีความสำคัญในฐานะเป็นสถานที่บ่มเพาะจริยธรรม ส่วนกระบวนการเรียนรู้ใช้วิธีการปรับพฤติกรรมโดยการเสริมแรงทางบวก เนื้อหาส่วนนี้ได้นำมาใช้ในงานวิจัยโดยเฉพาะในการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ส่วนแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ยึดระบบการพัฒนาแบบบูรณาการ คือ 1) อธิศีลสิกขา (ศีล) การฝึกอบรมความสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้นำมาใช้ในการวิจัยเพื่อสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับระเบียบวินัยด้านผู้เรียน ด้านครู ผู้บริหารและด้านกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียน และใช้ในการสร้างแบบสังเกต 2) อธิจิตสิกขา (สมาธิ) การฝึกอบรมด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ ได้นำมาใช้ในการสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลิกภาพของผู้สอน ผู้เรียน และเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียน 3) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมองเห็นสิ่งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง ได้นำมาใช้ในการวิจัยเพื่อสร้างคำถามในแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนทั้งในด้านเนื้อหา และด้านการสอนของครู โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยตามแผนภูมิ ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 กรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัย

แผนภูมิที่ 3 แสดงกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือเพื่อการวิจัยการศึกษา

รูปแบบการพัฒนาจริยธรรม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ 2) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา งานวิจัยนี้ใช้วิธีศึกษาลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้วิธีสัมภาษณ์ประชากรโรงเรียน ทั้งผู้วิจัยได้คัดเลือกบุคคลเป็นตัวแทนกลุ่มประชากรคือ ผู้บริหาร กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลและรวบรวมความคิดเห็นจากตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่าง จากโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในพื้นที่โครงการ เขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ และการใช้วิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วมโดยไปสังเกตในพื้นที่ประชากรโรงเรียนที่ได้รับการสุ่มอยู่ในกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เป็นการสังเกตในวันทำการตามปกติ มีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ปีการศึกษา 2547

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรโรงเรียนที่ได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ขนาดตัวอย่าง การหาขนาดตัวอย่างคำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้การหาขนาดตัวอย่างดังนี้

ถ้าประชากรเป็นหลักร้อยละ ใช้กลุ่มตัวอย่าง 15%-30% ประชากรเป็นหลักพันใช้กลุ่มตัวอย่าง 10%-15% ประชากรเป็นหลักหมื่น ใช้กลุ่มตัวอย่าง 5%-10% (บุญชม ศรีสะอาด 2543 : 22-24) ผู้วิจัยได้สุ่มโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์จำนวน 17 โรงเรียน และจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 13 โรงเรียน

กลุ่มบุคคลซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เป็นตัวแทนประชากรโรงเรียนแต่ละโรงเรียน ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือ กลุ่มผู้บริหาร จำนวน 3 คน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการ 2) รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร 3) รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ กลุ่มครูผู้สอน จำนวน 3 คน และกลุ่มนักเรียน จำนวน 3 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 1 คน นักเรียนชั้น

มัธยมศึกษาปีที่ 5 1 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 1 คน รวมบุคคลที่เป็นตัวแทน
ประชากรโรงเรียนละ 9 คน จังหวัดสุรินทร์ มีประชากร 17 โรงเรียน เท่ากับ $17 \times 9 = 153$ คน
และจังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรโรงเรียน 13 โรงเรียน เท่ากับ $13 \times 9 = 117$ คน รวมประชากร
โรงเรียน 30 โรงเรียน จำนวนบุคคลที่ใช้เป็นตัวแทนทั้งสิ้น 270 คน

ตาราง 1

กลุ่มประชากรโรงเรียนตัวอย่าง

จำนวนประชากรโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	
สุรินทร์ 17 โรงเรียน	บุรีรัมย์ 13 โรงเรียน
153 คน	117 คน
รวมประชากร 30 โรงเรียน ตัวแทนจำนวน 270 คน	

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตของการศึกษา ได้แก่ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียน
มัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

3.2 การศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

เป็นขั้นตอนของการศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย
ตำรา วารสารและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.3 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขึ้นมาแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ สำหรับใช้สัมภาษณ์กลุ่มประชากรในโรงเรียนเป้าหมายที่ได้รับการ
การสุ่มมาเป็นตัวอย่าง โดยผู้วิจัยไปทำการสัมภาษณ์ ณ สถานที่จริงด้วยตนเอง จำนวน 270 ชุด

ส่วนที่ 2 แบบบันทึกการสังเกต สำหรับใช้สังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม
แนวพุทธในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จำนวน 59 ชุด

3.4 การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการวิจัย 2 แบบ คือแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสังเกต
แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแก้ไข ให้ข้อเสนอแนะ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วเสนอต่อ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและให้ข้อเสนอแนะ เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2547 และนำมาแก้ไขปรับปรุงก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

3.5.1 ประชุมคณะผู้วิจัยวางแผน จัดทำตารางลงภาคสนาม กำหนดบุคคลและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการรวบรวมข้อมูล

3.5.2 ทำหนังสือขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าทำการสัมภาษณ์ และสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

3.5.3 ผู้วิจัยปฏิบัติการลงภาคสนาม ทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มประชากรตัวอย่างในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย และจดบันทึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมแล้วจดบันทึกตามที่เห็นจริง

3.6 การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์เนื้อหาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

3.6.1 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

3.6.2 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

3.7 การนำเสนอผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอรายงานผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเกี่ยวกับ การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ 2) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มครูสอน และกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การวิเคราะห์ข้อมูลแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 2 หัวข้อ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธที่มีอยู่ในปัจจุบันของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา การวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

4.1 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

วิธีวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย วิเคราะห์จากเนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตเป็นหลัก โดยดำเนินการวิเคราะห์เป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดำเนินการดังนี้

1. การจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตแยกออกจากกัน จัดเป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยตรง และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตในสถานการณ์ที่เป็นจริง
2. อ่านอย่างพินิจพิจารณาเกี่ยวกับคำให้สัมภาษณ์ คำหลัก คำรอง และคำที่ควรขจัดออก
3. เมื่อทำการขจัดคำที่ควรขจัดออกแล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาเข้าสู่ระบบ โดยแบ่งเนื้อหาจากการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ ตอนที่ 1 การเรียนการสอน ตอนที่ 2 กิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียน

ตอนที่ 1 การเรียนการสอน

เป็นรูปแบบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนตามที่เป็นอยู่ แบ่งเนื้อหาการสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านเนื้อหา 2) ด้านการสอน 3) ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน 4) ด้านผู้เรียน

1. **ด้านเนื้อหา** รูปแบบของเนื้อหาที่ใช้เรียนใช้สอนเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อหาที่ใช้สอนมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรม มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา โดยการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้

2. **ด้านการสอน** ในกระบวนการสอนของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีกระบวนการสอนที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ โดยการสอนมีการเสริมแรงทางบวกในลักษณะการให้คำชมเชย การปรบมือให้ รวมทั้งมีการเสริมแรงทางลบโดยการตำหนิและลงโทษ จัดกระบวนการสอนให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางกาย สังคม จิตและปัญญาโดยจัดการสอนแบบแบ่งกลุ่มทำกิจกรรม ค้นคว้า สรุป นำเสนอสิ่งที่พบเห็นหรือได้เรียนรู้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา

มีการจัดการบริหารจัดการ เจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง มีการแนะนำนักเรียนในเรื่องความเพียร

3. **ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน** ครูผู้สอนในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี มีบุคลิกภาพแห่งพรหมวิหารธรรมคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

4. **ด้านผู้เรียน** ส่วนผู้เรียนในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ เป็นผู้ที่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนดี มีการเกื้อกูลกับเพื่อนร่วมห้องเรียน มีการอ่อนน้อมถ่อมตน มีความรับผิดชอบในการเรียน ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของโรงเรียน เอาใจใส่ในการเรียนดี มีนักเรียนส่วนน้อยที่ขาดระเบียบวินัยในชั้นเรียน

ตอนที่ 2 กิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม

เป็นรูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียน แบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) ด้านกิจกรรมประจำวัน 2.) ด้านกิจกรรมประจำสัปดาห์ 3) ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร 4) ด้านกิจกรรมในวันสำคัญ

1. **ด้านกิจกรรมประจำวัน** ในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีรูปแบบกิจกรรมประจำวันที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ คือ มีการอบรมจริยธรรมหน้าเสาธง มีการสวดมนต์ให้ว่พระก่อนเรียนและหลังเรียน ส่งเสริมการตอบปัญหาประจำวันแต่น้อย ไม่มีการพิจารณาก่อนรับประทานอาหาร

2. **ด้านกิจกรรมประจำสัปดาห์** รูปแบบกิจกรรมประจำสัปดาห์ที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น มีการอบรมจริยธรรมทุกสัปดาห์ มีการฝึกสมาธิประจำสัปดาห์ มีโรงเรียนจำนวนน้อยที่นิมนต์พระสงฆ์มาสอนจริยธรรมทุกสัปดาห์

3. **ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร** รูปแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีกิจกรรมที่หลากหลายโดยมีกิจกรรมที่นิยมปฏิบัติคือ การจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ระลึกและศรัทธาในพระพุทธศาสนา การเชิญวิทยากรมาอบรมด้านจริยธรรมในโรงเรียน การจัดทัศนศึกษาตามศาสนสถานที่สำคัญ

4. **ด้านกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา** รูปแบบกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์นิยมปฏิบัติคือการนำคุณความดีของบุคคลตัวอย่างมาเล่าให้นักเรียนฟัง การจัดสัมมนาเรื่องการพัฒนาจริยธรรม มีการแสดงบทบาทสมมติเพื่อให้เห็นรูปแบบจริยธรรมในด้านความดีและด้านบาปกรรม

ตอนที่ 3 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน

รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ที่ทางคณะครูได้ดำเนินการมา คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งสองจังหวัดมาวิเคราะห์โดยการจัดทำ Focus group สรุปรูปแบบกิจกรรมได้ดังนี้

1. การเข้าค่ายพุทธบุตร
2. การนั่งสมาธิ
3. การสวดมนต์ให้ว่พระสุดสัปดาห์
4. การไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
5. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง
6. ธนาคารความดี, ประกวดมารยาทไทย
7. โครงการวันเสาร์เข้าวัด
8. ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ, ร่วมมือกับชุมชน
9. ธรรมศึกษา

ตาราง 2

วิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ
ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแยกเป็นรายจังหวัด

สุรินทร์	บุรีรัมย์
1. การเข้าค่ายพุทธบุตร	1. การเข้าค่ายพุทธบุตร
2. นิ่งสมาธิ	2. นิ่งสมาธิ
3. สวดมนต์ไหว้พระสุดสัปดาห์	3. สวดมนต์ไหว้พระสุดสัปดาห์
4. ไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4. ไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
5. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	5. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง
6. ธนาкарความดี,	6. ธนาкарความดี
7.ประกวดมารยาทไทย	7. ประกวดมารยาทไทย
8.โครงการเข้าวัดวันเสาร์	8. โครงการวันเสาร์เข้าวัด
9. ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ	9. ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ
10. ร่วมมือกับชุมชน	10. ร่วมมือกับชุมชน
11. นิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียน	11. นิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียน
12. ธรรมศึกษา	12. ธรรมศึกษา

รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษา ในเขตจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ เรียงจากลำดับความถี่มากไปหาความถี่น้อย รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนที่คณะครูได้ดำเนินการ และทุกโรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มเป้าหมายได้จัดกิจกรรมขึ้นเป็นประจำทุกปี การศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธศาสนานั้นคือ

1. การเข้าค่ายพุทธบุตร

ด้วยนโยบายและแนวการดำเนินดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ทางผู้บริหารจึงจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรหรือพุทธธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยปรากฏว่า กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร มีรูปแบบดังนี้

1.1 ระเบียบปฏิบัติการเข้าค่ายวันแรก

1.1.1 นักเรียนลงทะเบียน ตรวจค้นของต้องห้าม สํารวจของมีค่าที่นักเรียนนำติดตัวมา

1.1.2 ตรวจสุขภาพ ตรวจโรคภัยแรงประจำตัว ตรวจกลุ่มเลือดตรวจดูการแพ้ยา

1.1.3 ปฏิญาณตน มอบตัวต่อพระวิปัสสนาจารย์

1.1.4 แนะนำวิทยากร แนะนำกิจกรรมประจำวัน

1.1.5 ทำวัตร สวดมนต์ ทำสมาธิ

1.2 ระเบียบปฏิบัติระหว่างอยู่ค่าย

1.2.1 ในช่วงรุ่งอรุณ ทำวัตร สวดมนต์ ทำสมาธิ ฟังธรรม

1.2.2 ทำกิจส่วนตัว รับประทานอาหารเช้า

1.2.3 พบวิทยากร ทำกิจกรรม

-ฟังบรรยายจากวิทยากรของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญ

-ทำกิจกรรมที่ทางโรงเรียนกำหนด เช่น แสดงความสำนึกร่วมกัน ตั้ง

ปฏิญาณร่วมกันร้องเพลง ท่องบทอาขยาน ท่องบทกลอน เข้าฐาน ในการเข้าฐานมีกิจกรรมปฏิบัติ ดังนี้ 1) นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกับชุมชน ร่วมกับหน่วยงาน 2) ทำพิธีขอมาครู อาจารย์ แสดงมุทิตาจิตแก่คณะวิทยากร คณะครู และคณาจารย์ 3) บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ร่วมกัน

2. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง

เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายและแนวการดำเนินการ เพื่อพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนในโรงเรียน สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัด สุรินทร์และบุรีรัมย์ จากการสังเกตกิจกรรมหน้าเสาธงของกลุ่มโรงเรียนเป้าหมายพบว่า มีกิจกรรม ที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

2.1 กิจกรรมร้องเพลงเคารพธงชาติ ในเวลาระหว่าง 08.00 – 09.00 นาฬิกา นักเรียนทุกคนเข้าไปยืนแถวหน้าเสาธงเพื่อร้องเพลงชาติและเคารพธงชาติ มีนักเรียน 2 คน เป็น ชายหนึ่งคนและหญิงหนึ่งคนออกไปข้างหน้าทำหน้าที่ชักธงขึ้นสู่เสา โดยมีนักเรียนร่อนนำหนึ่งคน และในเวลาดังกล่าวนี้มีกิจกรรมอื่นต่อเนื่องกันไป ในระหว่างปฏิบัติกิจกรรมนี้ มีคณะครูคอยดูแล อยู่ห่าง ๆ กระจายกันออกไป

2.2 กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ นักเรียนทุกคนพนมมือขึ้นเพื่อสวดมนต์ไหว้พระ เริ่มต้นด้วย

อรหัง สมุมาสมพุทโธ ภควา พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ, สวากุขาโต ภควตาธมฺโม ธมฺมํ นมสฺสามิ, สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ สงฺฆํ นมามิ.

2.3 กิจกรรมสมาทานศีลห้า นักเรียนทุกคนสมาทานศีลห้า ดังนี้

- ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ. ข้าพเจ้าจะไม่ฆ่าสัตว์
- อทินฺนาทนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ. ข้าพเจ้าจะไม่ลักทรัพย์
- กาเมสุมิจุฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ. ข้าพเจ้าจะไม่ประพฤติด

ในกาม

- มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ. ข้าพเจ้าจะไม่พูดเท็จ
- สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ. ข้าพเจ้าจะไม่ดื่มสุราและสิ่งเสพติด

สุราและสิ่งเสพติด

2.4 กิจกรรมแผ่เมตตาและยืนสงบนิ่ง นักเรียนทุกคนพนมมือ กล่าวคำแผ่เมตตา ดังนี้

สพฺเพ สตฺตา สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น
อเวรา จเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย อပ္ฺยาปชฺฌา จเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้
มีความเบียดเบียนแก่กันและกันเลย อนินฺหา จเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้ทุกข์กายทุกข์ใจเลย สุขี
อตุตฺตานัง ปรีหฺนตุ จมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้น เทอญ

หลังจากแผ่เมตตาแล้วทุกคนยืนสงบนิ่ง ประมาณ 3 นาที

2.5 กิจกรรมน้องไหว้พี่ เป็นกิจกรรมแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน เริ่มที่รุ่นน้อง ไหว้รุ่นพี่จนครบทุกชั้น แล้วนักเรียนทุกคนไหว้ครู

2.6 กิจกรรมวิชาการ นักเรียนใช้เวลาสั้น ๆ นำเสนองานวิชาการเป็นภาษาอังกฤษ บ้าง ภาษาไทยบ้าง หรือด้านสังคม หมุนเวียนกันไป เช่น วันนี้ขอเสนอคำว่า “ศีล” ศีล หมายถึง ภาวะปกติทางกาย ทางวาจา หรือภาวะเย็นของคนโดยปกติ คือคนที่ไม่ทำผิดย่อมไม่เดือดร้อน

2.7 กิจกรรมฟังโอวาทและข่าวจากโรงเรียน เป็นการฟังคำกล่าวสั่งสอนของครู ผู้บริหาร หรือข้อเสนอแนะเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน หรือกฎหมายของ สังคมตลอดถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามหรือหากโรงเรียนมีข่าว มีกิจกรรมใดใดก็ประกาศแจ้งให้ นักเรียนได้ทราบ ซึ่งมีกิจกรรมที่ปฏิบัติ ดังนี้

2.7.1 ครูและผู้บริหารโรงเรียน ให้การอบรมหน้าเสาธงในด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เน้นให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา ให้มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.7.2 นิมนต์พระมาอบรมหน้าเสาธง โดยการใช้ธรรมะที่เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เพื่อให้นำไปปฏิบัติและเกิดความซาบซึ้ง ในค่านิยมแบบไทยและในคุณธรรมจริยธรรมเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

2.7.3 เชิญบุคคลตัวอย่างในท้องถิ่นมาให้การอบรม เพื่อให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างที่ดี เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติบุคคลตัวอย่าง เช่น ครู ผู้นำท้องถิ่น ผู้ทำคุณประโยชน์แก่โรงเรียน เพื่อเป็นต้นแบบคุณธรรมจริยธรรมอันเป็นการรวบรวมแนวปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้องตามหลักจริยธรรม

2.8 กิจกรรมประกาศเกียรติคุณ เป็นการประกาศคุณงามความดีของโรงเรียนหรือนักเรียนที่ได้ทำดีเช่นเก็บกระเป๋าสตางค์เงินได้นำไปส่งครู หรือโรงเรียนแล้วมอบรางวัลแก่นักเรียนที่เก็บได้เป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจแก่คนทำดี เนื่องจากบางโรงเรียนมีการฝากความดีเรียกว่า “ธนาคารความดี”

2.9 กิจกรรมนักเรียนมาสาย มาสาย หมายถึง นักเรียนที่มาหลังจากมีการยื่นเข้าแถวหน้าเสาธงเรียบร้อยแล้วและกิจกรรมหน้าเสาธงกำลังดำเนินการอยู่ นักเรียนกลุ่มนี้ทางโรงเรียนจัดเป็นกลุ่มมาสาย ห้ามเข้าแถวหน้าเสาธงจนกว่ากิจกรรมหน้าเสาธงเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงให้กลุ่มนักเรียนมาสายไปเข้าแถวหน้าเสาธงเล็กซึ่งจัดไว้ต่างหากและมีการอบรม ณ ตรงนั้น

3. กิจกรรมนิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียน

ตามนโยบายและแนวการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยพบว่า ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ได้มีกิจกรรมนิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียนดังนี้

3.1 การสอนสาระพระพุทธศาสนา ทางโรงเรียนได้นิมนต์พระสงฆ์มาสอนสาระพระพุทธศาสนาและสาระอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยทางโรงเรียนอำนวยความสะดวกในเรื่องยานพาหนะ อุปกรณ์การสอน สื่อต่าง ๆ จัดสถานที่หรือห้องจริยธรรม สำหรับพระสงฆ์ที่มาสอน นอกจากสอนภาคทฤษฎีแล้ว ยังมีการฝึกสวดมนต์ไหว้พระ และปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เช่น สวดทำนองต่าง ๆ สาธิตการกราบ การไหว้ ฝึกมารยาทของชาวพุทธ ฝึกการบรรยายธรรม ฝึกปฏิบัติศาสนพิธี

4. กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เนื่องจากรัฐบาลให้ความสำคัญทางศาสนาและคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมความเข้าใจอันดี และความสมานฉันท์ระหว่างพุทธศาสนิกชน รวมทั้งสนับสนุนให้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ทางคณะผู้วิจัยได้พบว่า ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมให้นักเรียนเข้าวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อทำกิจกรรมดังนี้

วันสำคัญในทางพระพุทธศาสนาได้แก่ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันอัฐมีบูชา ทางโรงเรียนได้พานักเรียนไปที่วัดเพื่อให้นักเรียนร่วมทำบุญในช่วงเช้า ฟังธรรม ปฏิบัติธรรมตามสมควร และเวียนเทียนในช่วงเช้า ส่วนในช่วงกลางคืนเป็นช่วงที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปร่วมเวียนเทียน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนในวันอื่น ๆ เช่น วันเข้าพรรษา วันสารท และวันออกพรรษา นักเรียนส่วนใหญ่ไปทำบุญที่วัดเป็นการส่วนตัว แต่ก็ยังเป็นแนวทางการพัฒนาจริยธรรมอีกทางหนึ่ง

5. โครงการวันเสาร์เข้าวัด

ตามนโยบายและแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดโครงการหรือกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในรูปแบบที่หลากหลาย โครงการวันเสาร์เข้าวัดก็เป็นโครงการหนึ่งที่ผู้วิจัยได้พบในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ดังนี้

ทางโรงเรียนทำโครงการนี้โดยพานักเรียนไปที่วัดแล้วนิมนต์พระสงฆ์ให้เป็นวิทยากรในการฝึกอบรม มีการปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับดังนี้ สมาทานเบญจศีล ฟังบรรยายธรรม ฟีกสมาธิ ถาม-ตอบปัญหาธรรม ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำคุณประโยชน์ให้แก่วัด เพื่อเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนได้ซาบซึ้งในคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาและอยู่ในสังคมเป็นปกติสุข

6. กิจกรรมธนาคารความดี

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย พบว่า ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ได้มีกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยการจัดกิจกรรมธนาคารความดี คือ นักเรียนจะต้องบันทึกความดีของตนในสมุดบันทึก เช่น ทำความสะอาดสถานศึกษา ช่วยงานครู อาจารย์ เก็บของผู้อื่นได้แล้วคืนแก่เจ้าของ สงเคราะห์ในรูปแบบต่าง ๆ มีโอกาสพูดหน้าเสาธง มีโอกาสต้อนรับแขกที่มาเยือน มีโอกาสพูด

ธรรมให้ผู้อื่นฟังเมื่อสิ้นภาคการศึกษา ครูประกาศการฝากสะสมความดี (ธนาคารความดี) ของนักเรียนและให้คำชมเชย

7. กิจกรรมธรรมศึกษา

ตามนโยบายและแนวการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย พบว่า ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีการจัดการสอนธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ในโรงเรียน โดยความร่วมมือกับพระสงฆ์ในพื้นที่ แล้วส่งนักเรียนเข้าสอบธรรมสนามหลวง ทั้งนี้โดยไม่กระทบต่อเวลาเรียนสายสามัญ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

8. กิจกรรมประกวดมารยาทไทย

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายและแนวการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ทางโรงเรียนได้จัดประกวดมารยาทไทย ขึ้น จากการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ พบดังนี้ ทางโรงเรียนได้นิมนต์พระสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความชำนาญในการสาธิตมารยาทไทย มาสาธิตให้นักเรียนดูและฝึกตาม วิธีการบ ไหว้ พระสงฆ์ ไหว้บิดา มารดา ไหว้เพื่อน วิธีปฏิบัติตนต่อหน้าพระสงฆ์ ต่อหน้าผู้ใหญ่ วิธีเคารพศพ และพิธีอื่น ๆ

9. กิจกรรมสวดมนต์สารภัญญะ

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมเพิ่มเติมจากกิจกรรมสวดมนต์ธรรมดา แต่เป็นการสวดทำนองสารภัญญะ เพื่อให้มีความไพเราะและน่าฟังมากขึ้น เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนซาบซึ้งในคุณธรรมจริยธรรมยิ่งขึ้น โดยการนิมนต์พระสงฆ์เป็นผู้ฝึกสอน สอนทั้งที่วัดและที่โรงเรียน

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต ดำเนินการวิเคราะห์ดังนี้

1. การจัดระบบข้อมูลที่ได้จากการสังเกต โดยจัดเป็นกลุ่มโรงเรียนในเมือง โรงเรียนชานเมืองและโรงเรียนในชนบท ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสังเกตโดยตรงในสถานการณ์ที่เป็นจริง
2. อ่านอย่างพินิจพิจารณาเกี่ยวกับข้อความที่บันทึกจากการสังเกต คำหลัก คำรอง และคำที่ควรขจัดออก

3. ประชุมคณะผู้วิจัย เมื่อทำการขจัดคำที่ควรขจัดออกแล้วนำข้อมูลจากการสังเกตมาเข้าสู่ที่ประชุมของคณะผู้วิจัยเพื่อกลั่นกรองข้อมูลและจัดเป็นระบบ โดยแบ่งเนื้อหาจากการสังเกตออกเป็น 3 ด้านคือ 1. ด้านผู้สอน 2. ด้านลักษณะทางกายภาพ 3. ด้านข้อสังเกตอื่น ๆ

1. ด้านผู้สอน ผู้สอนในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ด้านบุคลิกภาพมีการแต่งกายเหมาะสม และมีการยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านมนุษยสัมพันธ์ มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพต่อกัน มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน ระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างครูกับครู

2. ด้านลักษณะทางกายภาพ โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ มีลักษณะทางกายภาพ จากการสังเกตสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

2.1 ลักษณะทางกายภาพของสถานที่ตั้ง

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ของโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์นั้น ตั้งอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแบ่งออกตามสภาพความเจริญก้าวหน้า ดังนี้ 1) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองที่มีความเจริญแล้ว 2) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ชานเมือง มีความเจริญค่อนข้างมาก 3) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชนบท ซึ่งกำลังพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าในทุก ๆ ด้านสภาพความเป็นจริงโดยทั่ว ๆ ไปของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ชานเมืองนั้น ด้านการเรียนการสอนเป็นไปไม่ดีเท่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมือง จำนวนนักเรียนมีน้อย หรือลดลงเรื่อย ๆ ส่วนใหญ่ มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อไม่เพียงพอ ทำให้การเรียนรู้ไม่ดีเท่าโรงเรียนในเมืองสภาพความเป็นจริงโดยทั่ว ๆ ไปของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ตั้งอยู่ในชนบทนั้น โดยทั่วไปแล้วค่อนข้างล้าหลัง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อนั้นมีน้อย ต้องทำการเรียนการสอนไปด้วย ทำการพัฒนาโรงเรียนไปด้วย

2.2 ลักษณะทางกายภาพบริเวณโรงเรียน

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพที่มีความสัมพันธ์กัน โดยพิจารณา ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธ ในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ซึ่งจากการลงพื้นที่ในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด โดยการสังเกตในสภาพที่เป็นจริงและจดบันทึกไว้ในแบบสังเกต สามารถวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่มีอยู่คือ โรงเรียนทุกโรงมีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ในที่ที่เหมาะสม ส่วนการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีเป็นบางโรงเรียน และจัดประดิษฐานไว้เป็นบางห้อง โรงเรียนบางแห่งมีห้องจริยธรรม แต่บางแห่งก็ไม่มี เนื่องจากห้องเรียนไม่เพียงพอ สภาพบริเวณโรงเรียนโดยทั่วไปสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น มีป้ายนิเทศ

คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรม ในเรื่องสิ่งเสพติดนั้น จากการสังเกตไม่พบสิ่งเสพติดแต่จากการ สัมภาษณ์นักเรียนพบว่า มี แต่มีส่วนน้อย เช่น ครูมีการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีการสูบบุหรี่ แต่ไม่ดื่มไม่สูบให้เห็น นักเรียนมีการสูบบุหรี่ให้เห็นบ้าง ในด้านความร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาตินั้น โรงเรียนที่อยู่ในเมืองหรือชายเมือง บริเวณโรงเรียนมีต้นไม้ มีการจัดสวนหย่อม มีความร่มรื่นแต่ก็ ห่างจากธรรมชาติ ส่วนโรงเรียนที่อยู่รอบนอกเมือง มีความร่มรื่นใกล้ชิดธรรมชาติ แต่บางแห่งเป็น โรงเรียนที่สร้างใหม่มีการปลูกต้นไม้แต่ยังไม่โต แต่ก็อยู่ใกล้ชิดธรรมชาติ มีป่าในบริเวณโรงเรียน การเปิดเพลงด้านคุณธรรมนั้นมีจำนวนน้อย ส่วนมากเป็นโรงเรียนที่อยู่รอบนอกเมือง

ลักษณะทางกายภาพที่สังเกตเห็นนอกเหนือจากหัวข้อดังกล่าว คือ การถอดรองเท้า พบว่ามีนักเรียนและครูของโรงเรียนหลายแห่ง ถอดรองเท้าเก็บไว้ที่ชั้นวางรองเท้าข้างบันไดก่อนขึ้น อาคารเรียน โดยการถอดรองเท้านี้มีการถอดทั้งนักเรียนและครู และอีกประการหนึ่งคือ ห้องน้ำมี ประตูใช้เปิด-ปิดได้ มีกลอนข้างใน บางแห่งเมื่อห้องน้ำไม่ถูกใช้งาน เจ้าหน้าที่จะนำกุญแจมาปิดไว้

4.2 สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

จากการวิเคราะห์ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ สามารถสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธใน โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบของการจัดการเรียนรู้
2. รูปแบบของกิจกรรมเชิงพุทธ
3. รูปแบบทางกายภาพ

1. รูปแบบของการจัดการเรียนรู้

รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ที่มีแนวโน้มต่อการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ ในโรงเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่

- 1.1 ด้านเนื้อหา มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา
- 1.2 ด้านการสอน ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก จัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะ

กลุ่มใช้หลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาโดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริง

1.3 บุคลิกภาพของครู ต้องมีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม แต่งกายเหมาะสม ยิ้มแย้ม เป็นกัลยาณมิตรต่อครูและนักเรียน นักเรียนต่อนักเรียน ครูต่อครู เป็นการให้เกียรติกัน

2. รูปแบบของกิจกรรมแนวพุทธ

รูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้แก่

2.1 กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร การเข้าค่ายนี้เรียกหลายอย่างมีการเข้าค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม โครงการอบรมจริยธรรม โครงการปฏิบัติธรรม ฯลฯ เรียกชื่อแตกต่างกันแต่มีเป้าหมาย 1 ข้อที่เหมือนกันคือ การอบรมจริยธรรม ผูกจิตให้เข้มแข็งเป็นพลเมืองดี กิจกรรมนี้จัดเป็นกิจกรรมที่เด็นักเรียนมีความพึงพอใจ

2.2 กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในวันสุดสัปดาห์ การฝึกสมาธิประจำสัปดาห์

2.3 กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง

2.4 กิจกรรมนั่งสมาธิ

2.5 กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

3. รูปแบบทางกายภาพ

รูปแบบทางกายภาพ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ นั่นคือ โรงเรียนที่มีลักษณะทางกายภาพดังนี้

3.1 มีการประดิษฐานพระพุทธรูปในที่ที่เหมาะสม

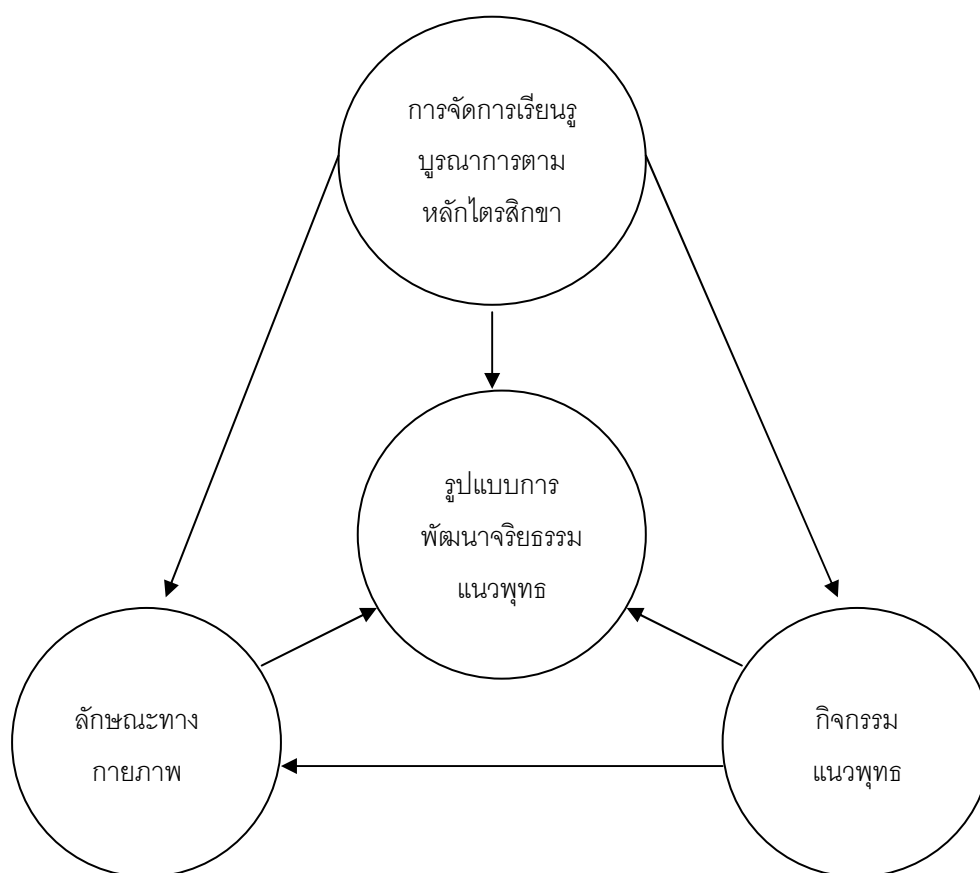
3.2 มีห้องจริยธรรม

3.3 บริเวณโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น ปลอดภัยเสด็จ

3.4 มีสวนหย่อม

3.5 ถอดรองเท้าไว้นอกห้องเรียนบนที่วางรองเท้าเป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องสุขาเพียงพอและพร้อมใช้

แผนภูมิที่ 4 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

แผนภูมิที่ 4 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใน เขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ในปัจจุบัน

จากแผนภูมิ 2 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธใน โรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วย 3 รูปแบบหลัก คือ 1) การจัดการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการกับหลักไตรสิกขา คือ ศีล ได้แก่ การจัดการ เรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาทางกายโดยกระบวนการกลุ่ม ผู้สอนมีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี แต่งกาย เหมาะสม ผู้เรียนมีระเบียบวินัย รับผิดชอบในการเรียน สมาธิ การจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนสืบค้น ข้อมูล การอ่าน การพิจารณาตัดสินใจเลือกสรรข้อมูลนำมาใช้ ทำให้เกิดสมาธิ ปัญญา เมื่อ ผู้เรียนได้ข้อมูลมา นำมาคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา เขียนรายงาน นำเสนอ ก่อให้เกิดปัญญา 2) กิจกรรมเชิงพุทธ ได้แก่รูปแบบของกิจกรรมที่คณะครูจัดขึ้นเพื่อพัฒนาจริยธรรมในรูปของ กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมอบรมจริยธรรม กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมไปวัดในวัน สำคัญ กิจกรรมธนาคารความดี เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมโดยตรง 3) ลักษณะ

ทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่บริเวณโรงเรียนมีภูมิทัศน์ที่สวยงาม สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัยจากสิ่งเสพติด มีความใกล้ชิดธรรมชาติ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตใจมองโลกในแง่ดี มีสุนทรียภาพ เสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ซึ่งส่งผลต่อจิตใจในด้านการพัฒนาจริยธรรม

4.3 วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

การวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) วิเคราะห์ตามรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 2) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามทัศนะนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

ขั้นตอนที่ 1 วิเคราะห์ตามรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

การวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ดังนี้ ในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ค้นเอกสารพระไตรปิฎก พบพระสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา คือ วัชชีปุตตสูตร ตติยสิกขาสสูตรและทุติยสิกขัตตยสูตร

ในวัชชีปุตตสูตร ได้กล่าวถึงการที่ภิกษุวัชชีบุตรไม่สามารถปฏิบัติตามสิกขาบท 150 ข้อ ที่ยกขึ้นแสดงทุกก็งเดือนได้ แต่สามารถศึกษาในสิกขา 3 คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้ และเมื่อภิกษุดังกล่าวปฏิบัติตามหลักสิกขา 3 แล้ว ก็สามารถละระคะ โทสะและโมหะได้ เป็นผู้ไม่ทำอกุศลกรรม ไม่ประพฤตสิ่งเลวทรามอีก

ในตติยสิกขาสสูตร ได้กล่าวถึงการสรุปสิกขาบท 150 ข้อลงในสิกขา 3 คือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่เมื่อตั้งใจศึกษาในสิกขา 3 ย่อมทำให้สิ้นอาสวะกิเลสได้ด้วยปัญญา

ในทุติยสิกขัตตยสูตร ได้กล่าวขยายความในการปฏิบัติตามหลักสิกขา 3 คือ 1) อธิศีลสิกขา 2) อธิจิตตสิกขา 3) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุตั้งใจศึกษาในศีล ตั้งใจศึกษาในอธิจิต สงัดจากกาม เป็นผู้มีสติบริสุทธิ์ ตั้งใจศึกษาในอธิปัญญา แฉ่งชัดในเจโตวิมุตติ สามารถทำให้สิ้นอาสวะไปด้วยปัญญาอันยิ่ง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสามสูตรนี้ แสดงถึง การพัฒนาจริยธรรมเพื่อเข้าถึงเป้าหมาย คือ นิพพาน โดยอาศัยกระบวนการฝึกหัด ศึกษา อบรม ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นที่รวมของสิกขาบท 150 สิกขาบท

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ตามรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธตามทัศนะนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวคิดที่สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ดังนี้

ตาราง 3

วิเคราะห์จากทัศนะของ สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

ไตรสิกขา		
ศีลนิเทศ	สมาธินิเทศ	ปัญญานิเทศ
ธรรมที่มีเจตนาของบุคคลผู้ด เว้น มีลักษณะของความปกติ รชของศีล คือการไม่มีโทษ อาการปรากฏของศีล คือ ความสะอาด ปทัฏฐานของศีลคือ หิริและ โอตตปปะ ผลของศีล คือ ความไม่ เดือดร้อน	การฝึกสมาธิโดยการพิจารณา ความปฏิกูลในอาหาร การฝึกสมาธิโดยการพิจารณา กายที่ประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม	การเจริญปัญญาด้วยการ พิจารณาอารมณ์ของวิปัสสนา กัมมัฏฐาน ได้แก่ปัจจุสมุปบาท 12 ประการคือ อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรณะ

ตาราง 4

วิเคราะห์จากทัศนะของพุทธทาสภิกขุ

ไตรสิกขา		
ศีลสิกขา	จิตตสิกขา	ปัญญาสิกขา
การฝึกอบรมให้มีการประพฤติ ปฏิบัติถูกต้องทั้งแก่เกี่ยวกับ สังคม ครอบครัว สิ่งที่ไม่ใช่ชีวิต	การฝึกอบรมให้มีความสามารถ บังคับจิตให้อยู่ในอำนาจ ให้ สงบเยือก เป็นสุข ให้บริสุทธิ์ ให้สามารถพร้อมที่จะปฏิบัติได้	การอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็น จริงในสิ่งทั้งหลายตามความ เป็นจริง จนสามารถถอน อุปาทาน คือ ความโง่เขลา ออกได้

ตาราง 5

วิเคราะห์จากทัศนะของ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต)

ไตรสิกขา		
อธิศีลสิกขา	อธิจิตตสิกขา	อธิปัญญาสิกขา
การศึกษาที่ฝึกในด้าน ความสัมพันธ์ติดต่อกับปฏิบัติ จัดการกับสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และทางสังคมหรือการมีวิถี ชีวิตที่ปลอดเวรภัย ไร้การ เบียดเบียน	การศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนา คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตทั้งใน ด้านคุณธรรม (คุณภาพของจิต) ด้านความสามารถของจิต (สมรรถภาพของจิต) และด้าน ความสุข (สุขภาพของจิต)	การศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาใน ด้านความรู้ความจริงตามที่มัน เป็น รู้แจ้งความจริง รู้เท่าทัน ธรรมของโลก เข้าถึงอิสรภาพ โดยสมบูรณ์
ไตรสิกขา เมื่อขยายออกเป็นข้อปฏิบัติ ก็มาเป็นมรรคมีองค์ 8		
ศีล คือ การใช้กาย การใช้คำพูด การเลี้ยงชีพให้ถูกต้อง		
จิต คือ ต้องมีความเพียร พยายาม มีสติไม่ประมาทและดำเนินไปอย่างมั่นคง		
ปัญญา คือ มีความเห็นความเข้าใจถูกต้อง และวางแนวทางการคิดที่จะนำชีวิตไปในทางที่ถูก		

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาไว้ว่า

การพัฒนาจริยธรรมตามแนวไตรสิกขา มองในแง่ของชีวิตมนุษย์ 3 ด้าน ชีวิตมนุษย์มี 3 แดน คือ 1) แดนติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอก (ศีล) 2) แดนของจิตใจที่ออกทางเจตจำนง (สมาธิ) 3) แดนของความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ชีวิตทั้ง 3 ด้านนี้ ทำงานตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จะต้องพัฒนา 3 ด้านนี้ เพื่อดำรงและดำเนินชีวิตให้ไปได้ดี การพัฒนาแดนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีล เริ่มด้วย อินทริยสังวร (การรู้จักใช้อินทริย) ปัจจยปฏิบัติเสวนา (การรู้จักเสวนาบริโศค) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) และปาฏิโมกข์ (การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการกฎ กติกา) การพัฒนาแดนของจิตใจเรียกว่า สมาธิ เริ่มด้วยเจตจำนงลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจ เช่น คุณธรรมต่าง ๆ สมรรถภาพของจิตใจ เช่น ความเข้มแข็งหนักแน่น เป็นต้น และความสุขความร่าเริงผ่องใสของจิตใจ ทั้ง 3 แดนนี้จะต้องพัฒนาไปด้วยกันเป็นระบบที่เรียกว่าบูรณาการ กล่าวคือ การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม แล้วก็ด้านจิตใจเจตจำนงและด้านปัญญาความรู้เข้าใจ ดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจ แสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมทำให้มีผลดียิ่งขึ้น และทำให้จิตใจมีขอบเขต ขยายออกไปแล้วมีสภาพที่ดีขึ้น เช่นเมื่อรู้เข้าใจเหตุผล รู้ว่าคนอื่นเขาก็

รักชีวิตของเขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรไปทำร้ายเขา แต่ควรจะมีเมตตากรุณา การพัฒนาเมตตากรุณาจึงต้องอาศัยปัญญาความรู้ความเข้าใจ เมื่อทั้งสามส่วนประสานกัน ไปมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นด้านที่สนองและป้องกันด้านจิตใจและและด้านปัญญา ส่งผลหนุนกันไป

ตาราง 6

วิเคราะห์จากทัศนะของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมจิตโต)

ไตรสิกขา		
อธิศีลสิกขา	อธิจิตตสิกขา	อธิปัญญาสิกขา
การฝึกอบรมการแสดงออกทางกาย วาจา ให้เรียบร้อย (Process)	การฝึกอบรมพัฒนาคุณธรรม คือคุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจ (Attitude)	การอบรมพัฒนาความรู้ ความเข้าใจ (Knowledge)

การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา เป็นการพัฒนามนุษย์จากฐานราก เป็นการพัฒนาจริยธรรมที่ครบวงจรแห่งการดำเนินชีวิต หรือการสร้างระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม โดยเริ่มจากการสร้างระเบียบในการแสดงออกทางกาย การแสดงออกทางภาษา ในการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อมนุษย์ มนุษย์ที่ได้รับการฝึกฝนดีจัดว่าเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ

การพัฒนาจริยธรรมในระดับศีล เป็นการพัฒนาหรือฝึกกาย ฝึกวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในระดับศีลเป็นการสร้างฐานให้แข็งแกร่ง เหมือนสร้างรั้วกันสัตว์เข้ากินพืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างเกราะคุ้มกันให้เกิดความปลอดภัยสร้างกำแพงกันใจร้ายเข้าขโมยข้าวของ คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะอธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จิตใจจึงสงบเย็นเหมาะที่จะฝึกศึกษาเล่าเรียน ศีลจึงเป็นฐานของสมาธิ

การพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว จิตหยุดนิ่ง เมื่อจิตหยุดนิ่งเป็นหนึ่งเดียวทำให้จิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี จิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำ

ให้เศร้าหมอง อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาจริยธรรมในระดับสมาธิ เป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับสูง

การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญาเป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิถีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัย

การใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียน

กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำตัวชี้วัดการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขา เพื่อเป็นมาตรฐานการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย 4 ด้านใหญ่ ๆ คือ ปัจจัย (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Output) และด้านผลกระทบ (outcome/Impact)

ตัวชี้วัดด้านปัจจัย ซึ่งเป็นจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียนคือ “โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา” โดยผู้บริหาร ต้องมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธธรรม ไม่เสพสิ่งเสพติด ไม่ติดการพนัน ไม่ค้าขายสิ่งผิดกฎหมาย ถือศีล 5 ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีพรหมวิหารธรรมประจำใจ มีความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย ส่วนครู ต้องมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับพุทธธรรม มีศีลธรรม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ยึดหลักพรหมวิหารธรรมในการสอน ในการตรวจข้อสอบ ในการให้คะแนน เป็นกัลยาณมิตร เข้าใจ หลักการพัฒนาผู้เรียน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเจริญงอกงาม ตามหลักไตรสิกขา

ระบบการบริหาร แสวงหาความร่วมมือกับผู้ปกครอง วัด และชุมชน มีการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ มีระบบตรวจสอบประเมินผลและ และเปิดโอกาสให้มีการเสนอแนะ อย่างเป็นกัลยาณมิตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ระบบหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ มีการบูรณาการพุทธธรรมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

กายภาพและสิ่งแวดล้อมจัดอย่างรอบคอบ สถานศึกษาต้องจัดลักษณะทางกายภาพให้มีบรรยากาศแห่งวิชาการ ร่มรื่น เยียบสงบ คือ การประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน และประจำห้องเรียนเหมาะสม ติดตั้งป้ายนิเทศ ป้ายคติธรรม คำขวัญคุณธรรมจริยธรรมโดยทั่วไป

สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย สงบ ร่มรื่น เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด อบายมุข สิ่งมอมเมาทุกชนิด

ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ คือ “โรงเรียนมีเอกสารที่แสดงทิศทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ” จัดกระบวนการเรียนรู้โดยบูรณาการ พุทธธรรมหรือหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมมาเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา จัดกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ฝึกปฏิบัติบริหารจัดการเจตเจตปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมดำรงชีวิตประจำวัน มีการใช้สื่อในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยนิมนต์พระสงฆ์หรือเชษฐาภูมิปัญญาทางพุทธศาสนาสอนนักเรียน จัดให้นักเรียนไปเรียนรู้ที่วัด หรือศาสนสถาน ที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ประจำของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ทำการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ครอบคลุมตามหลักภาวะ 4 คือ การพัฒนาทางกาย การพัฒนาทางศีล ระเบียบวินัย การพัฒนาทางสมาธิ ความรับผิดชอบ ความตั้งใจเรียน การพัฒนาทาง ปัญญา การได้ใช้ความรู้ ความคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแก้ปัญหา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนานักเรียนอย่างต่อเนื่อง

การสร้างบรรยากาศแห่งวิชาการมีความเป็นกัลยาณมิตร โดยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยิ้มแย้ม มีเมตตาต่อกันทั้งครูต่อนักเรียน ครูต่อครู นักเรียนต่อนักเรียนและครูต่อผู้ปกครอง สร้างบรรยากาศ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ ส่งเสริมบุคลากรและนักเรียนให้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อผู้อื่น ยกย่อง เชิดชู ผู้ทำดี เป็นประจำ

กิจกรรมพื้นฐานชีวิตประจำวัน โรงเรียนต้องฝึกฝนอบรมให้เกิดการ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็นรู้เข้าใจเหตุผลและได้ประโยชน์ตามคุณค่าแท้ ตามหลักไตรสิกขา ส่งเสริมกิจกรรมการ รับผิดชอบ ดูแลรักษา พัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย ส่งเสริมปฏิบัติกิจกรรมพระพุทธศาสนาอย่างเห็นคุณค่า รู้เข้าใจเหตุผล ให้ทุกคนมีส่วนร่วม และเห็นคุณค่าในการรักษาและสืบต่อพระพุทธศาสนา กลายเป็นวิถีชีวิตของตน

ตัวชี้วัดด้านผลผลิต นักเรียนควรได้รับการพัฒนาตามหลักภาวะ 4 คือ กาย (กายภาพ) การดูแลร่างกายและการแต่งกายสะอาด เรียบร้อย ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลสิ่งแวดล้อม ศีล (สังคม) มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบและตรงต่อเวลา สามารถพึ่งตนเองได้ หรือทำงานเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต จิต จิตใจมีความกตัญญู รู้คุณ ตอบแทนคุณมีจิตใจเมตตากรุณา รู้จักเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันต่อกัน ทำงานและเรียนรู้อย่างตั้งใจ อดทน

ขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี แจ่มใส ร่าเริงเบิกบาน ปัญญา เป็นผู้ที่มีศรัทธาและความเข้าใจที่ถูกต้องในพระรัตนตรัย ฐาปนาบุญ คุณ-โทษ ใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา แสวงหาความจริง และใฝ่สร้างสรรค์พัฒนางานอยู่เสมอ รู้เท่าทัน แก้ไขปัญหาชีวิตและทำงานได้ด้วยปัญญา

ตัวชี้วัดด้านผลกระทบ ผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ และเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่องคือ บ้าน บ้านและชุมชนมีสมาชิกที่เป็นคนดี ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข มีผู้ช่วยเหลือในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น วัด วัดได้ศาสนทายาทและกำลังช่วยงานส่งเสริมพระพุทธศาสนามากขึ้น โรงเรียน โรงเรียนได้รับความไว้วางใจ เชื่อมั่น ศรัทธาและได้รับความร่วมมือ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือบ้าน วัด และส่วนราชการ

การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนมีการนำเสนอใน 4 ลักษณะ คือ 1) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ได้แก่ พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การประกวดมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร การบริหารจัดการจิตเจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา บรรพชาสามเณรภาคฤดู 2) กิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์ ได้แก่ กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมกระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา และสงบนิ่ง กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท กิจกรรมนั่งเฝ้าไฟ ในแถวหน้าเสาธง กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ

4.4 สังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา จากทัศนะนักวิชาการทางพุทธศาสนา

จากการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา และการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธสามารถสังเคราะห์ได้ดังนี้

1. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล
2. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิจิต
3. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา
4. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ

1. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล

การพัฒนาจริยธรรมในระดับศีล เป็นการพัฒนาหรือฝึกกาย ฝึกวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในระดับศีลเป็นการสร้างฐานให้แข็งแกร่ง เหมือนสร้างรั้วกันสัตว์เข้ากินพืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างเกราะคุ้มกันให้เกิดความ

ปลอดภัยสร้างกำแพงกันโจรร้ายเข้าขโมยข้าวของ คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะอธิศีลสิกขา คือ การฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จิตใจจึงสงบเย็นเหมาะที่จะฝึกศึกษาเล่าเรียน ศีลจึงเป็นฐานของสมาธิ

2. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิจิต

การพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว จิตหยุดนิ่ง เมื่อจิตหยุดนิ่งเป็นหนึ่งเดียวทำให้จิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี จิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง การพัฒนาจริยธรรมในระดับสมาธิ เป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับสูง

3. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา

การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา เป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิธีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัย

4. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ

การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ

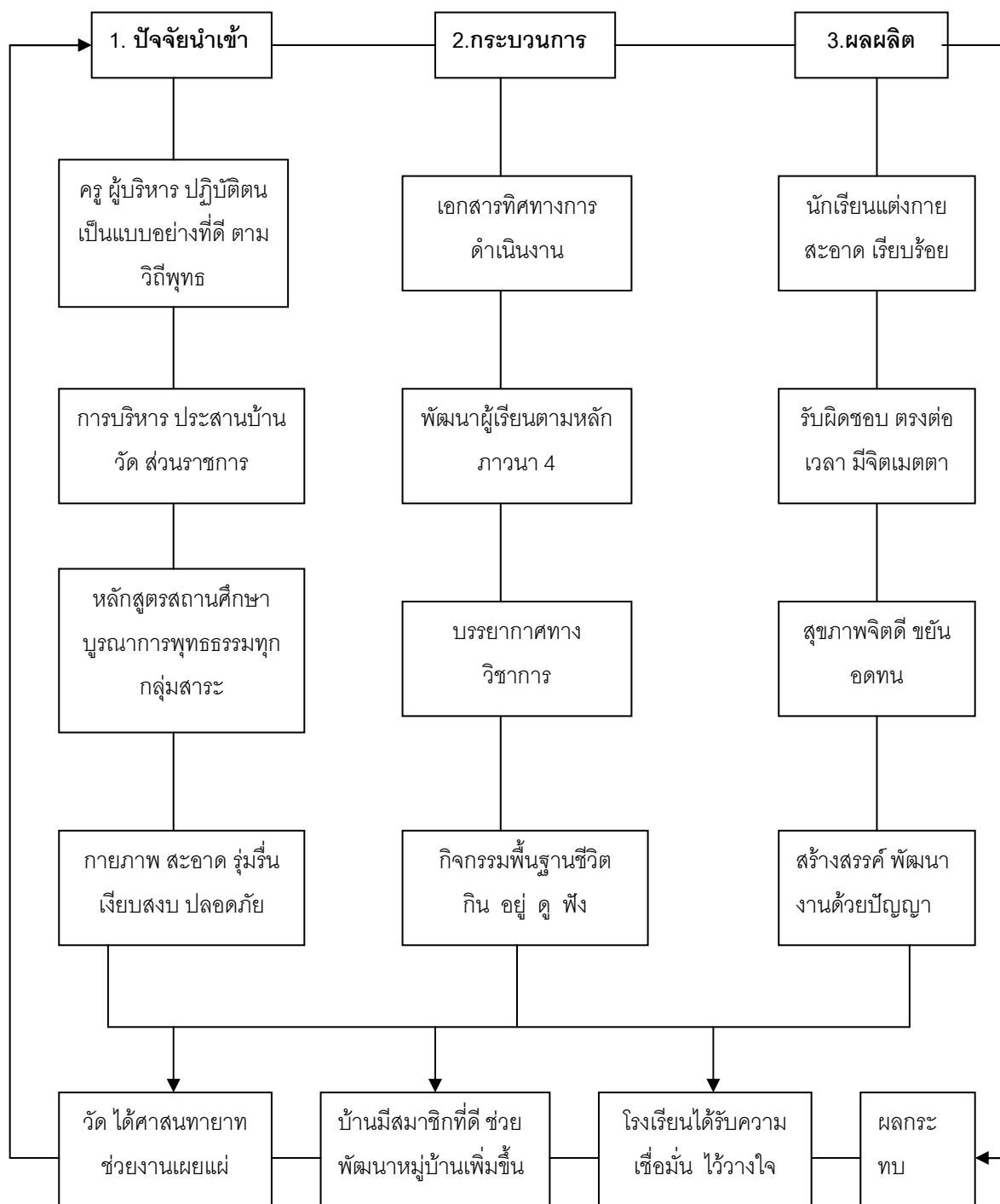
4.1 ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ครู ผู้บริหาร การบริหาร หลักสูตรสถานศึกษา กายภาพ

4.2 กระบวนการ ได้แก่ เอกสารทิศทางการดำเนินงาน พัฒนาผู้เรียนตามหลักภาวนา 4 บรรยาภาศทางวิชาการ กิจกรรมพื้นฐานชีวิต

4.3 ผลผลิต ได้แก่ นักเรียน ความรับผิดชอบ สุขภาพจิตดี สร้างสรรค์งาน

4.4 ผลกระทบ ได้แก่ โรงเรียนได้รับความร่วมมือ เชื่อมมั่น ไว้วางใจ บ้านได้สมาชิกที่ดี ปลอดภัยเสพติด มีคนช่วยพัฒนาหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วัด ได้ศาสนทายาทช่วยงานส่งเสริมศาสนา

แผนภูมิที่ 5 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ

4.5 สรุป

การพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัด สุรินทร์และบุรีรัมย์ มีรูปแบบดังนี้

1. รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ รูปแบบของการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 1) ด้านเนื้อหา มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา 2) ด้านการสอน ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก จัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่ม ใช้หลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาโดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริง 3) บุคลิกภาพของครู ต้องมีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม แต่งกายเหมาะสม ยิ้มแย้ม เป็นกัลยาณมิตรต่อครูและนักเรียน ให้เกียรติกัน

2. รูปแบบของกิจกรรมเชิงพุทธ รูปแบบของกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร หรือโครงการอบรมจริยธรรม 2) กิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในวันสุกัลป์ดาห์ การฝึกสมาธิประจำสัปดาห์ 3) กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง 4) กิจกรรมนั่งสมาธิ 5) กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา นอกจากนี้มีการพัฒนาจริยธรรมที่ส่งผลในระยะไกลคือการเรียนธรรมศึกษา

3. รูปแบบทางกายภาพที่ส่งเสริมการเรียนรู้ รูปแบบทางกายภาพเป็นการจัดลักษณะทางภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อม สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ รูปแบบทางกายภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรม คือ มีการประดิษฐ์ฐานพระพุทธรูปในที่ที่เหมาะสม มีห้องจริยธรรม บริเวณโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น ปลอดภัยเสด็จ มีสวนหย่อม ถอดรองเท้า เป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องสุขาเพียงพอและพร้อมใช้

การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา มีรูปแบบดังนี้

1. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล เป็นการพัฒนารูปร่างกาย ฝึกกิริยา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีลเป็นการสร้างฐานชีวิตให้แข็งแรง คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะอริสัณสีสิกขา คือการฝึกความประพฤติ สุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การดำรงชีวิตมีความสุข

2. การพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ สมาธิเป็นเครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสดิจเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว จิตหยุดนิ่ง เมื่อจิตหยุดนิ่งเป็นหนึ่งเดียวทำให้จิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีคุณภาพและสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี

3. รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญาเป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตาม

ความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความจริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิธีที่จะนำชีวิตไปในทางที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัย

4. รูปแบบการนำหลักไตรสิกขามาใช้พัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนซึ่งเรียกว่าโรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ครู ผู้บริหาร การบริหาร หลักสูตรสถานศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2) กระบวนการ ได้แก่ เอกสารทิศทางการดำเนินงาน พัฒนาผู้เรียนตามหลักภาวะ 4 บรรยาภาศทางวิชาการ กิจกรรมพื้นฐานชีวิต 3) ผลผลิต ได้แก่ นักเรียนแต่งกายสะอาดเรียบร้อย มีความรับผิดชอบตรงต่อเวลา สุขภาพจิตดี สร้างสรรค์งาน 4) ผลกระทบ ได้แก่ โรงเรียนได้รับความร่วมมือ ศรัทธาเชื่อมั่น ได้รับความไว้วางใจ บ้านหรือชุมชนได้สมาชิกที่ดี ปลอดภัยเสถียร มีคนช่วยพัฒนาหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วัด ได้ศาสนทายาทช่วยงานส่งเสริมศาสนา

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ และเพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในสถานที่จริง และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) วิเคราะห์เนื้อหาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) สรุปการวิจัยได้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน มีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมที่ชัดเจน คือ โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาจริยธรรมตามกระบวนการดังนี้ ในด้านรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขา ด้านการสอน ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก จัดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะกลุ่ม ใช้หลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาโดยเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ด้านบุคลิกภาพของครู ครูมีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม แต่งกายเหมาะสม ยิ้มแย้ม เป็นกัลยาณมิตรต่อครูและนักเรียน ให้เกียรติกัน ส่วนรูปแบบของกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนจัดกิจกรรมเชิงพุทธ ได้แก่ กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร โครงการอบรมจริยธรรม โครงการปฏิบัติธรรม โดยมุ่งฝึกจิตใจให้เข้มแข็งมีความอดทน เป็นพลเมืองดี ปลอดภัยจากสิ่งเสพติด นอกจากนี้มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระในวันสุกัลยาบูชา การฝึกสมาธิประจำสัปดาห์ กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง กิจกรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ด้านรูปแบบทางกายภาพ รูปแบบทางกายภาพเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ จากการวิจัยพบว่า รูปแบบทางกายภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมนั้นคือ โรงเรียนที่มีลักษณะทางกายภาพดังนี้ มีการประดิษฐานพระพุทธรูปในที่ที่เหมาะสม มีห้องจริยธรรม บริเวณโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย ร่มรื่น ปลอดภัยจากสิ่งเสพติด มีสวนหย่อม ถอดรองเท้าเป็นระเบียบเรียบร้อย มีห้องสุขาเพียงพอและพร้อมใช้

2. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาจากเอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขานั้นมีอย่างชัดเจนทั้งในพระไตรปิฎก และจากทัศนะนักวิชาการทางพุทธศาสนา ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล ขั้นสมาธิจิต ขั้นปัญญา *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล* เป็นการพัฒนาหรือฝึกกาย ฝึกวาจา โดยใช้เครื่องมือในการฝึก คือ วินัย กฎหมาย กฎ กติกา ระเบียบ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีลเป็นการ สร้างฐานให้แข็งแกร่ง เหมือนสร้างรั้วกันสัตว์เข้ากินพืชพันธุ์ธัญญาหาร สร้างเกราะคุ้มกันให้เกิด ความปลอดภัย สร้างกำแพงกันโจรร้ายเข้าขโมยข้าวของ คนมีศีลเป็นคนไม่มีโทษ เพราะอริสัสสิกขา คือการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย การฝึกการสื่อสารที่ดี การประกอบอาชีพที่ส่งผลให้การ ดำรงชีวิตมีความสุข การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข จิตใจจึงสงบเย็นเหมาะที่จะฝึกศึกษาเล่าเรียน ศีลจึงเป็นฐานของสมาธิ *รูปแบบของการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิจิต* สมาธิเป็นเครื่องมือในการ ทำจิตใจให้หนักแน่น เป็นการรวมกระแสนจิตเป็นหนึ่งเดียว ทำให้ใจแน่วแน่ในสิ่งเดียว จิตหยุดนิ่ง เมื่อจิตหยุดนิ่งเป็นหนึ่งเดียวทำให้จิตมีพลังมีคุณสมบัติความพร้อมในการปฏิบัติงาน มีคุณภาพ และสมรรถภาพทางจิต ทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ สามารถควบคุมตนเองได้ดี จิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง เพราะอริจิตตสิกขา เป็นการพัฒนาจริยธรรมในขั้นสมาธิ เป็นการพัฒนาจริยธรรมในระดับสูง *รูปแบบของ พัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญา* การพัฒนาจริยธรรมในขั้นปัญญาเป็นการพัฒนาฝึกฝนศึกษาให้ เข้าใจ มีความรู้ เกิดความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง เข้าใจตามความเกิดขึ้นของสิ่งนั้น พิจารณาสภาพปัญหาตามเหตุ ตามปัจจัยที่ส่งผลต่อกัน ยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ใช้หลักความ จริงแก้ปัญหาตามที่เกิดขึ้นจริง มีจิตใจเป็นอิสระจากสิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิต ดำรงตนอยู่อย่างรู้เท่าทัน ใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต เข้าใจจุดมุ่งหมายของชีวิต รู้จักวิถีที่จะนำชีวิตไปในทาง ที่ดี รู้จักสร้างระเบียบวินัยให้กับชีวิตและอยู่อย่างปลอดภัย

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า โรงเรียนวิถีพุทธมีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรม ซึ่ง ประกอบด้วยขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ครู ผู้บริหาร การบริหาร หลักสูตร สถานศึกษา กายภาพ 2) กระบวนการ ได้แก่ เอกสารทิศทางการดำเนินงาน พัฒนาผู้เรียนตาม หลักภavana 4 บรรยาภาสทางวิชาการ กิจกรรมพื้นฐานชีวิต 3) ผลผลิต ได้แก่ นักเรียนต่างกาย สะอาดเรียบร้อย มีความรับผิดชอบ สุขภาพจิตดี สร้างสรรค์งาน 4) ผลกระทบ ได้แก่ โรงเรียน ได้รับความร่วมมือ ศรัทธา เชื่อมมั่น ได้รับความไว้วางใจ บ้าน ได้สมาชิกที่ดี ปลอดภัยเสพติด มีคน ช่วยพัฒนาหมู่บ้านเพิ่มขึ้น วัด ได้ศาสนทายาทช่วยงานส่งเสริมศาสนา

5.2 อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ในครั้งนี้มีประเด็นการศึกษาค้นพบที่น่าสนใจควรแก่การนำมาอภิปรายผลตามลำดับของวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ และเพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกษาดังต่อไปนี้

1. รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ได้กำหนดหัวข้ออภิปรายเป็น 2 หัวข้อตามแหล่งข้อมูลคือข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยมีประเด็นอภิปรายตามลำดับดังนี้

1.1 จากการสัมภาษณ์การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยผ่านกระบวนการเรียนการสอน จัดเป็นกิจกรรมหลักของโรงเรียนที่พยายามพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม¹ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข² ในด้านเนื้อหาสาระการจัดการเรียนการสอน จากการวิจัยพบว่าการบูรณาการกับหลักไตรสิกขา ซึ่งสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 คือ การจัดการเรียนการสอนเน้นการบูรณาการผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้³ ซึ่งตรงกับประเด็นการให้สัมภาษณ์ของนายชาคริต (ชาคริต เขาวนกุล. 2548) ดังนี้

¹ เสรี สุวรรณภานนท์, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, ม.ป.ป.

² พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตโต), การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542).

³ กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2544).

“ผู้บริหารและคณาจารย์ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แจ้งในที่ประชุมข้าราชการครู โดยเน้นการสอนจริยธรรมในทุกสาระการเรียนรู้” โรงเรียนได้จัดเนื้อหาในการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร เนื้อหาที่ใช้สอนมีความเกี่ยวข้องกับจริยธรรม มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขาโดยวิธีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้ วิธีการสอนใช้ทั้งวิธีเสริมแรงทางบวกและการเสริมแรงทางลบ จัดการเรียนการสอนโดยจัดกระบวนการให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางกาย สังคม จิตและปัญญา ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใช้หลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา และเชื่อมโยงในชีวิต ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน ผู้สอนมีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จีรศักดิ์ สงวนชีพ ได้ทำวิจัยเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครู-อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม พบว่า ครู-อาจารย์มีการปฏิบัติตนด้านจริยธรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก¹ และผู้สอนใช้หลักพรหมวิหารธรรมตลอดกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยสอนวิชาการด้วยเมตตามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้เกิดความเข้าใจ ทำการวัดผลและประเมินผลด้วยอุเบกขา คือการวางตนเป็นกลาง ยุติธรรม ให้คะแนนด้วยมฤตาคือการแสดงความยินดีสำหรับผู้ได้คะแนนสูง และให้ตกด้วยกรรณาสำหรับผู้ได้คะแนนน้อยไม่ผ่านด้วยหวังจะให้เรียนเพิ่มเติมเสริมความรู้ ด้านผู้เรียน ผู้เรียนเป็นผู้มีระเบียบวินัยในชั้นเรียนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความอ่อนน้อมถ่อมตนรับผิดชอบในการเรียน ปฏิบัติตนตามระเบียบวินัยของโรงเรียนและเอาใจใส่ในการเรียนดี การพัฒนาจริยธรรมนักเรียนโดยการจัดกิจกรรมอบรม ดังนี้ 1) กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำวันที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธของโรงเรียนได้แก่ กิจกรรมการอบรมหน้าเสาธง การสวดมนต์ไหว้พระก่อนเรียนและหลังเรียน 2) กิจกรรมประจำสัปดาห์ กิจกรรมประจำสัปดาห์ที่ส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธ คือการอบรมจริยธรรมทุกสัปดาห์ การฝึกสมาธิประจำสัปดาห์ นิมนต์พระสงฆ์มาสอนจริยธรรม 3) กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตรได้แก่ การจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตร การเชิญวิทยากรมาอบรมด้านจริยธรรม จัดทัศนศึกษาตามศาสนสถานที่สำคัญ 4) กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้แก่ การนำคุณความดีของบุคคลตัวอย่างมาเล่าให้ผู้เรียนฟัง การจัดสัมมนาเรื่องการพัฒนาจริยธรรม การแสดงบทบาท

¹ จีรศักดิ์ สงวนชีพ, ศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครู-อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542), หน้า 113.

สมมติเพื่อให้เห็นรูปแบบจริยธรรม การจัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนที่ควรนำมาอภิปรายขยายความเพิ่มได้แก่

กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตร กิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตรหรือเรียกชื่ออย่างอื่น แต่มีลักษณะกิจกรรมอย่างเดียวกัน เหตุผลคือเป็นกิจกรรมที่ทุกโรงเรียนมีการจัดอบรมการอยู่ค่ายพุทธบุตร เป็นกิจกรรมที่เด่น ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมนี้ และเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่ส่งผลต่อจิตใจมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต กิจกรรมนี้เกิดขึ้นด้วยนโยบายและแนวการดำเนินดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ทางผู้บริหารจึงจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรหรือพุทธธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ ซึ่งมีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมดังนี้

1. ระเบียบปฏิบัติการเข้าค่ายวันแรก

- 1.1 นักเรียนลงทะเบียน ตรวจค้นของต้องห้าม สรรวจของมีค่าที่นักเรียนนำติดตัวมา
- 1.2 ตรวจสุขภาพ ตรวจโรคภัยประจำตัว ตรวจกลุ่มเลือด ตรวจดูการแพ้ยา
- 1.3 ปฏิญาณตน มอบตัวต่อพระวิปัสสนาจารย์
- 1.4 แนะนำวิทยากร แนะนำกิจกรรมประจำวัน
- 1.5 ทำวัตร สวดมนต์ ทำสมาธิ

2 ระเบียบปฏิบัติระหว่างอยู่ค่าย

- 2.1 ในช่วงรุ่งอรุณ ทำวัตร สวดมนต์ ทำสมาธิ ฟังธรรม
- 2.2 ทำกิจส่วนตัว รับประทานอาหารเช้า
- 2.3 พบวิทยากร ทำกิจกรรม

โดยมีกำหนดการให้วิทยากรจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญมาบรรยายให้ฟังและปฏิบัติกิจกรรมที่ทางโรงเรียนกำหนด เช่น แสดงความสำนึกร่วมกัน ตั้งปฏิญาณร่วมกันร้องเพลงท่องบทอาขยาน ท่องบทกลอน เข้าฐาน ในการเข้าฐานมีกิจกรรมปฏิบัติดังนี้ 1) นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกับชุมชน ร่วมกับหน่วยงาน 2) ทำพิธีขอขมาครู อาจารย์ แสดงมุทิตาจิตแก่คณะวิทยากร คณะครู และคณาจารย์ 3) นำเพ็ญสาธารณประโยชน์ร่วมกัน

การจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรนี้ ควรเป็นกิจกรรมต่อเนื่องและควรเป็นนโยบายแห่งชาติในการพัฒนาจริยธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุจิตรา พัฒนภูมิ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาวินัยและจริยธรรมของข้าราชการครู ได้เสนอแนวทางว่า รัฐบาลต้องกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาวินัยและจริยธรรมที่แน่นอน ชัดเจนมีความต่อเนื่อง และสามารถ

ปฏิบัติได้' นอกจากกิจกรรมการเข้าค่ายพุทธบุตรแล้วยังมีกิจอื่น ๆ อีกที่สำคัญได้แก่ กิจกรรมไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันอัฐมีบูชาทางโรงเรียนได้พานักเรียนไปที่วัดเพื่อให้นักเรียนร่วมทำบุญในช่วงเช้า ฟังธรรม ปฏิบัติธรรมตามสมควร และเวียนเทียนในช่วงเช้า สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของนางสาวจรรยา (จรรยา สาลี. 2548) ดังนี้ "ให้นักเรียนเข้าวัดฟังธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา มีการเข้าค่ายอบรมจริยธรรมส่งตัวแทนตอบปัญหาคุณธรรมจริยธรรมตามโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ มีการไหว้พี่ทุกเช้า และโครงการวันเสาร์เข้าวัด" ส่วนในช่วงกลางคืนเป็นช่วงที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปร่วมเวียนเทียน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้สอดคล้องกับนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ

1.2 จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม มีข้อสังเกตที่ควรนำมาอภิปรายคือรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมสามารถสังเกตเห็นได้ในสถานการณ์ที่เป็นจริง ซึ่งปรากฏอยู่ในประเด็นดังกล่าวขออภิปรายดังนี้ 1) กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ระหว่างเวลา 08.00 – 09.00 นาฬิกา ลักษณะกิจกรรมมีการร้องเพลงเคารพธงชาติ การสวดมนต์ไหว้พระ การสมาทานศีลห้า การแผ่เมตตา การยืนสงบนิ่ง ประมาณ 3 นาที กิจกรรมน้องไหว้พี่ ผู้เรียนไหว้ครู ผู้เรียนนำเสนองานวิชาการ ครูให้อิโหวาทและแจ้งข่าวจากโรงเรียน 2) การนำตัวอย่างความดีของบุคคลมาเล่าให้นักเรียนฟัง เพื่อให้เห็นตัวอย่างที่ดี เป็นต้นแบบคุณธรรมจริยธรรม 3) กิจกรรมประกาศเกียรติคุณ เพื่อเป็นการส่งเสริมและให้กำลังใจแก่คนทำดี 4) กิจกรรมนักเรียนมาสาย มาสาย หมายถึง นักเรียนที่มาหลังจากมีการยื่นเข้าแถวหน้าเสาธงเรียบร้อยแล้วและกิจกรรมหน้าเสาธงกำลังดำเนินการอยู่ นักเรียนกลุ่มนี้ทางโรงเรียนจัดเป็นกลุ่มมาสาย ห้ามเข้าแถวหน้าเสาธงจนกว่ากิจกรรมหน้าเสาธงเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงให้กลุ่มนักเรียนมาสายไปเข้าแถวหน้าเสาธงเล็กซึ่งจัดไว้ต่างหากและมีการอบรม ณ ตรงนั้น 5) ด้านบุคลิกภาพและมนุษย์สัมพันธ์ พบว่าครู มีการแต่งกายเหมาะสม และมีการยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นกัลยาณมิตรเคารพให้เกียรติกัน 6) ด้านลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนพบว่า สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์นั้น ตั้งอยู่ในสถานที่ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแบ่งออกตามสภาพความเจริญก้าวหน้า ดังนี้ (1) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองที่มีความเจริญแล้ว (2) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ชานเมืองมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ทำให้การเรียนรู้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น (3) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชนบท โดยทั่วไปแล้วค่อนข้างล้าหลัง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นสื่อมีน้อย

¹ สุจิตรา พัฒนะภูมิ, การศึกษาแนวทางการพัฒนานิยและจริยธรรมของข้าราชการครู, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 238.

ต้องทำการเรียนการสอนไปด้วย ทำการพัฒนาโรงเรียนไปด้วย เพื่อให้คุณภาพใกล้เคียงกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชานเมืองและในเมืองสภาพของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเมือง ชานเมือง และชนบท ถ้ามีโอกาสพัฒนาจะสามารถก้าวไปเร็วได้เช่นกัน 7) ลักษณะทางกายภาพบริเวณโรงเรียน สภาพทั่วไปเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ บริเวณโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ โดยพิจารณาลักษณะทางกายภาพของโรงเรียนที่เอื้ออำนวยก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามแนวพุทธพบว่า โรงเรียนทุกโรงเรียนมีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ในที่เหมาะสม ส่วนการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียน มีเป็นบางโรงเรียน และจัดประดิษฐานไว้เป็นบางห้อง โรงเรียนบางแห่งมีห้องจริยธรรม แต่บางแห่งก็ไม่มี เนื่องจากห้องเรียนไม่เพียงพอ ในเรื่องสิ่งเสพติดนั้น จากการสังเกตไม่พบสิ่งเสพติดแต่จากการสัมภาษณ์นักเรียนพบว่า มี แต่มีส่วนน้อย เช่น ครูมีการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีการสูบบุหรี่ แต่ไม่ดื่มไม่สูบให้เห็น นักเรียนมีการสูบบุหรี่ให้เห็นบ้าง ในด้านความร่วมมือโรงเรียนที่อยู่ในเมืองหรือชานเมือง บริเวณโรงเรียนมีต้นไม้ มีการจัดสวนหย่อมแต่พื้นที่จัดสวนหย่อมมีน้อย ส่วนโรงเรียนที่อยู่รอบนอกเมือง มีความร่วมมือใกล้ชิดธรรมชาติ แต่บางแห่งเป็นโรงเรียนที่สร้างใหม่มีการปลูกต้นไม้แต่ยังไม่โต แต่ก็อยู่ใกล้ธรรมชาติ มีป่าในบริเวณโรงเรียน ลักษณะทางกายภาพที่สังเกตเห็นนอกเหนือจากหัวข้อดังกล่าว คือ การถอดรองเท้า พบว่ามีนักเรียนและครูของโรงเรียนหลายแห่ง ถอดรองเท้าเก็บไว้ที่ชั้นวางรองเท้าข้างบันไดก่อนขึ้นอาคารเรียน โดยการถอดรองเท้านี้มีการถอดทั้งนักเรียนและครู และอีกประการหนึ่งคือ ห้องน้ำมีประตูใช้เปิด-ปิดได้ มีกลอนข้างใน บางแห่งเมื่อห้องน้ำไม่ถูกใช้งาน เจ้าหน้าที่จะนำกุญแจมาปิดไว้

2. การนำเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ได้กำหนดหัวข้ออภิปรายเป็น 2 หัวข้อตามแหล่งเนื้อหาคือเนื้อหาที่ได้จากเอกสารวิชาการทางพุทธศาสนาและเนื้อหาที่ได้จากรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีประเด็นอภิปรายตามลำดับดังนี้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมจากเอกสารวิชาการทางพุทธศาสนา มีประเด็นอภิปรายดังนี้ 1) เอกสารพระไตรปิฎก ซึ่งพบในวัชชีปุตตสูตร ตติยสิกขาสูตร และทุติยสิกขัตตยสูตร เป็นสูตรที่แนะแนวทางการศึกษาฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักไตรสิกขา คือ อริสัลลสิกขา อริจิตตสิกขา อริปัญญาสิกขา การฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักการปฏิบัติ 3 อย่างนี้อย่างสมบูรณ์สามารถพัฒนาจริยธรรมไม่ประพฤติดังสิ่งที่ไม่ควรทำไม่ทำอกุศลกรรม ละระคะ โทสะ โมหะ ได้แล้วเข้าถึงเป้าหมายคือนิพพาน จัดว่าได้รับการพัฒนาจริยธรรมถึงขั้นสูงสุด 2.) ทศนะนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ประเด็นที่ควรอภิปรายนำเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา

จากนักวิชาการทางพุทธศาสนาได้แก่ การใช้หลักอริสัจสี่ศึกษา ในการพัฒนาจริยธรรมขั้นแรกเป็นพื้นฐานเบื้องต้นคือ การฝึกฝนอบรมให้มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ทั้งที่เกี่ยวข้องตนเอง ครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม ทั้งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิต การติดต่อสื่อสารสัมพันธ์ ทั้งด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ และด้วยพฤติกรรมทางกายและวาจา การดำเนินชีวิตที่ปลอดเวรภัยไร้การเบียดเบียน หรือการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวเนื่องกับสังคมและแก่โลก การพัฒนาจริยธรรมในขั้นศีล เป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น เป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ด้วยตา ฟังด้วยหู และสัมผัส จึงเป็นเรื่องของการพัฒนารักษากายวาจาให้เรียบร้อย สอดคล้องกับกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มาตรฐาน ส 1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 คือ ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธรูปหรือศาสนาที่ตนนับถือ การพัฒนาจริยธรรมในขั้นที่สอง ใช้หลักอริยจิตตศึกษา การศึกษาพัฒนาที่ฝึกในด้านจิต ได้แก่ การฝึกฝนอบรมให้มีความสามารถบังคับจิตใจให้อยู่ในอำนาจให้สงบเยือก บริสุทธิ์สะอาด มีความสุข มีจิตสุนทรีย์ มองโลกในแง่ดีงาม สร้างคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตทั้งในด้านคุณธรรมให้จิตมีคุณภาพ และด้านความสามารถของจิต คือมีสมรรถภาพพร้อมที่จะปฏิบัติงาน การพัฒนาจริยธรรมในขั้นที่สาม ใช้หลักอริปัญญาศึกษา ได้แก่การอบรมพัฒนาจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้ความจริงตามที่มันเป็น รู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระ ปลอดปัญหาไร้ทุกข์ ถึงที่สุดสามารถถอนความยึดถือด้วยอุปาทาน คือ ถอนความเฝ้าเงาต่าง ๆ ออกไปได้จากใจ ซึ่งเป็นการถอนจิตใจให้หลุดออกมาเสียจากสิ่งที่มันเคยเข้าไปผูกพันไว้แต่ต้นมา¹ จนถึงขั้นเข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขานั้น สามารถพัฒนาฝึกฝนอบรมในขั้นศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกันได้ เช่น ในการนั่งกรรมฐานเจริญ อานาปานสติ คือ กำหนดลมหายใจเข้า-ออก ความสำรวมกาย วาจา ในขณะนั้นเป็นอริสัจสี่ศึกษา สมาธิในขณะนั้นเป็นอริจิตตศึกษา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอริปัญญาศึกษา²

จากแหล่งเนื้อหาในพระไตรปิฎกและแนวคิดจากทัศนะนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จึงเสนอรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาได้ว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมยี่ดระบบ การพัฒนาแบบบูรณาการที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ 1) อริสัจสี่ศึกษา (ศีล) การฝึกอบรมความสัมพันธ์ ด้านสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยพัฒนาทางสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ 2) อริจิตตศึกษา (สมาธิ) การฝึกอบรมด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดคุณภาพ สมรรถภาพ

¹ พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**, (2535), หน้า 71-77.

² พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรใหม่**, (2545), หน้า 8-9.

และสุขภาพ โดยพัฒนาทางสัมมาวาจา สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ 3) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ มองเห็นสิ่งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง โดยพัฒนาทางสัมมาทิฐิ และสัมมาสังกัปปะ

5.3 ข้อเสนอแนะ

รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัด สุรินทร์และบุรีรัมย์ที่พบในงานวิจัยนี้คือ การพัฒนาจริยธรรมโดยใช้หลักไตรสิกขา มีข้อเสนอแนะ รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้อง

การพัฒนาจริยธรรมต้องได้รับความร่วมมือจากผู้นำ จากชุมชน เนื่องด้วยจริยธรรมเป็น สภาพแวดล้อมที่ใหญ่ของสังคม ผู้นำจึงควรเป็นผู้ได้รับการพัฒนาด้านจริยธรรมที่ดีงามเพื่อเป็น ตัวอย่างและชุมชนที่ผู้เรียนเกี่ยวข้องควรได้รับการพัฒนาจริยธรรมที่ดีงามด้วย จึงทำให้จริยธรรมที่ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาแล้วยังมีความคงทนต่อไป

ความถดถอยทางจริยธรรมของผู้เรียน ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือ ชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาจริยธรรม ผู้เรียนได้รับตัวอย่างจริยธรรมที่ไม่ดี จากชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และจากสื่อต่าง ๆ ในสังคมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ก่อให้เกิดความลังเลและ ข้อสงสัยจากสิ่งหรือจริยธรรมที่ตนได้รับการพัฒนามา กับสภาพการดำรงชีวิตประจำวันที่แตกต่างกันและสิ่งเหล่านี้ชุมชนปฏิบัติต่อเนื่องกันมา ดังเช่น บางโรงเรียนมีการสอนขอขมาเครื่องดื่มที่มี แอลกอฮอล์ไว้ หรือดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไม่เห็นแต่ได้กลิ่น การใช้ให้ผู้เรียนไปซื้อเครื่องดื่ม ที่มีแอลกอฮอล์ในชุมชนนอกเวลาเรียน

การส่งเสริมให้บุคลากรของโรงเรียนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจริยธรรม ยังมี น้อย จากการสัมภาษณ์โรงเรียนในกลุ่มเป้าหมายพบว่า โรงเรียนหลายแห่งไม่มีโครงการพัฒนา จริยธรรมบุคลากรของโรงเรียน โรงเรียนจึงควรมีโครงการพัฒนาจริยธรรมบุคลากรของโรงเรียน ควบคู่กับการพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในชุมชนที่ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายอาศัยอยู่
- 2.2 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของคณะสงฆ์ ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย
- 2.3 ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาจริยธรรมของบุคลากร ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน

บรรณานุกรม

1. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย (ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **โรงเรียนวิถิพุทธ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

2. ข้อมูลทุติยภูมิ

2.1 หนังสือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533).** พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2534.

กระทรวงศึกษาธิการ. **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2544.

กীরติ บุญเจือ. **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน.** พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, 2538.

โกวิท ประวาลพุกษ์,ดร. และคณะ. **จริยศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : หจก. บางกอกบลิ๊อค, 2535.

จิตรกร ตั้งเกษมสุข. **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2525.

จิรศักดิ์ สงวนชีพ. **ศึกษาการปฏิบัติตนด้านคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับครู-อาจารย์**
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครพนม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

ธนู แก้วโสภาส. **ศาสนาโบราณ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ลอจิก, ม.ป.ป.

บุญมี แทนแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, 2541.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล.** สุวีริยาสาส์น, 2543.

ประสิทธิ์ ทองอุ่น. **จิตวิทยาและพุทธศาสนา.** สุรินทร์ : ฝ่ายเอกสารการพิมพ์สำนักส่งเสริมวิชาการ, สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2540.

ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

ปานทิพย์ สุภนคร. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2542.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ในหลักสูตรใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร จำกัด, 2544.

_____. **กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด.

_____. **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม, 2543.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 24, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

_____. **สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษาที่แท้**. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2537.

_____. **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : 2547.

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **จรรยาบรรณของข้าราชการ**. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2538.

_____. **พุทธศาสนากับปรัชญา**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2533.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2535.

มาลี จุฑา. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : หจก.ทิพย์วิสุทธิ์, 2542.

ลำดวน ศรีมณี. **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ม.ป.ป.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2528.

วิธาน สุชีวงศ์และคณะ. **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533.

วินิตา สุทธิสมบุญ, ผศ. **จริยธรรมสำหรับครูทางการศึกษาพิเศษ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.

วิเชียร ชานบุตรบุญทริก. **จริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. บัณฑิตศึกษา สาขาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนา, สถาบันราชภัฏเลย, 2544.

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : บริษัทประยูรวงศ์ พรินติ้ง จำกัด, 2546.

สนิท ศรีสำแดง. **พระพุทธศาสนากับหลักการศึกษา : ภาควิชาศึกษาศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : นีลนารการพิมพ์, 2534.

เสรี สุวรรณภานนท์. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**. ม.ป.ป.

เสถียร พันธังษี. **ศาสนาโบราณ (เล่ม 1)**. กรุงเทพฯ : แผนกวิชาการ คณะกรรมการบริหาร กรรมการนิสิต มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2521.

_____. **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพมหานคร : บ.เผลดโล่ การพิมพ์ จำกัด. 2542.

สุวัฒน์ จันทรจำนง. **ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, 2540.

หลวงวิจิตรวาทการ. **ศาสนาสากล (เล่ม 1)**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, 2523.

อาภรณ์ พุกกะมาน. **การศึกษาการสอนศีลเพื่อพัฒนาเสริมสร้างพุทธธรรมจริยธรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร, 2528.

2.2 รายงานการวิจัย

ธีรศักดิ์ กำปวรรณักษ์ และคณะ. **รายงานการวิจัย การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ระดับจริยธรรมทางธุรกิจ กับความเครียดของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อมและกลาง**, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

สุจิตรา พัฒนะภูมิ. **รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาวินัยและจริยธรรมของข้าราชการครู**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

2.3 วิทยานิพนธ์

จันทน์ ทุมไธษิต. การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ธรรพร ดีจงเจริญ. การวิเคราะห์การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

ตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

พรพรรณ กุศลสถาพร, การวิเคราะห์เนื้อหาด้านจริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอน

ปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533), วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

รุ่งนภา จอนเจดสิน. การปฏิบัติงานทางจริยธรรมตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา

ตอนปลาย กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ละมัย กาญจนะประโชติ, การพัฒนาจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียน

ประถมปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน, ปรินูญานิพนธ์ กศม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2543.

อัจฉรา จตุจินดา. การศึกษาพฤติกรรมจริยธรรมทางสังคมของเด็กวัยรุ่นในสถานสงเคราะห์.

วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

2.4 เอกสารอัดสำเนา

เอกสารอัดสำเนา. เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์. ม.ป.ป.

เอกสารอัดสำเนา. เขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดสุรินทร์. ม.ป.ป.

2.5 สัมภาษณ์

จรรยา สาลี. สุรินทร์, 2548.

ชาคริต เขาวนกุล. บุรีรัมย์, 2548.

ภาคผนวก

ผนวก ก เครื่องมือการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....อายุ.....ปี
 ตำแหน่ง.....
 โรงเรียน.....
 ตำบล.....
 อำเภอ.....
 จังหวัด.....
 เขตพื้นที่การศึกษา.....

1. การเรียนการสอน

1.1 ด้านเนื้อหา

- () มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจริยธรรม
- () ไม่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับจริยธรรม
- () มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตร
- () ไม่มีเนื้อหาสอดคล้องกับหลักสูตร
- () มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้
- () ไม่มีการบูรณาการพุทธธรรมในสาระการเรียนรู้
- () มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดพระพุทธศาสนา
- () ไม่มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดพระพุทธศาสนา
- () มีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
- () ไม่มีการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา
- () อื่น ๆ.....

1.2 ด้านการสอน

- () มีการเสริมแรงทางบวก
- () ไม่มีการเสริมแรงทางบวก
- () มีการเสริมแรงทางลบ
- () ไม่มีการเสริมแรงทางลบ

- () มีการแนะนำนักเรียนในเรื่องความเพียร
- () ไม่มีการแนะนำนักเรียนความเพียร
- () มีการเรียนการสอนโดยจัดกระบวนการให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางกาย
สังคม จิต และ ปัญญา
- () ไม่มีการเรียนการสอนโดยจัดกระบวนการให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทางกาย
สังคม และ ปัญญา
- () จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระและเชื่อมโยงในชีวิต
- () ไม่จัดการเรียนรู้โดยบูรณาการหลักไตรสิกขาในทุกกลุ่มสาระและเชื่อมโยงใน
ชีวิต
- () ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา
- () ไม่ส่งเสริมให้มีการนำหลักธรรมเป็นฐานในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา
- () จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- () ไม่จัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
- () จัดการบริหารจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการ
ดำรงชีวิตประจำวัน
- () ไม่จัดการบริหารจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการ
ดำรงชีวิตประจำวัน
- () อื่น ๆ.....

1.3 ด้านบุคลิกภาพของผู้สอน

- () มีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี
- () ไม่มีวิถีชีวิตเป็นแบบอย่างที่ดี
- () มีพรหมวิหารธรรม
- () ไม่มีพรหมวิหารธรรม
- () อื่น ๆ.....

1.4 ด้านผู้เรียน

- () ไม่มีระเบียบวินัยในชั้นเรียน
- () มีความรับผิดชอบในการเรียน
- () ไม่มีความรับผิดชอบในการเรียน

- () มีความอ่อนน้อมถ่อมตน
- () ไม่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน
- () มีการเกื้อกูลกับเพื่อนร่วมห้องเรียน
- () ไม่มีการเกื้อกูลกับเพื่อนร่วมห้องเรียน
- () ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน
- () ไม่ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของโรงเรียน
- () เอาใจใส่ในการเรียน
- () ไม่เอาใจใส่ในการเรียน
- () อื่น ๆ.....

2. ด้านกิจกรรมการพัฒนาจริยธรรม

2.1 ด้านกิจกรรมประจำวัน

- () มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเข้าเรียน
- () ไม่มีการสวดมนต์ไหว้พระก่อนและหลังเข้าเรียน
- () มีการอบรมจริยธรรมหน้าเสาธง
- () ไม่มีการอบรมจริยธรรมหน้าเสาธง
- () มีการส่งเสริมการตอบปัญหาประจำวัน
- () ไม่มีการส่งเสริมการตอบปัญหาประจำวัน
- () มีการพิจารณาก่อนรับประทานอาหาร
- () ไม่มีการพิจารณาก่อนรับประทานอาหาร
- () อื่น ๆ.....

2.2 ด้านกิจกรรมประจำสัปดาห์

- () มีการอบรมจริยธรรมทุกสัปดาห์
- () ไม่มีการอบรมจริยธรรมทุกสัปดาห์
- () มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสอนจริยธรรมทุกสัปดาห์
- () ไม่มีการนิมนต์พระสงฆ์มาสอนจริยธรรมทุกสัปดาห์
- () มีการฝึกทำสมาธิประจำสัปดาห์
- () ไม่มีการฝึกทำสมาธิประจำสัปดาห์
- () อื่น ๆ.....

2.3 ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- () มีการจัดทัศนศึกษาตามศาสนสถานที่สำคัญ
- () ไม่มีการจัดทัศนศึกษาตามศาสนสถานที่สำคัญ
- () มีการเชิญวิทยากรมาอบรมด้านจริยธรรม
- () ไม่มีการเชิญวิทยากรมาอบรมด้านจริยธรรม
- () มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ให้ระลึกและศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา
- () ไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ให้ระลึกและศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา
- () อื่น ๆ.....

2.4 ด้านกิจกรรมในวันสำคัญ

- () มีการจัดสัมมนาเรื่องการพัฒนาจริยธรรม
- () ไม่มีการจัดสัมมนาเรื่องการพัฒนาจริยธรรม
- () มีการแสดงบทบาทสมมติเพื่อให้เห็นรูปแบบจริยธรรม
- () ไม่มีการแสดงบทบาทสมมติเพื่อให้เห็นรูปแบบจริยธรรม
- () มีการนำคุณความดีของบุคคลตัวมาเล่าให้ฟัง
- () ไม่มีการนำคุณความดีของบุคคลตัวมาเล่าให้ฟัง
- () อื่น ๆ.....

1.5 ในโรงเรียนของท่านมีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมอย่างไรบ้าง

() มี.....

.....

.....

.....

() ไม่มี.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบบันทึกการสังเกต

โรงเรียน.....

ตำบล.....

อำเภอ.....

จังหวัด.....

เขตพื้นที่การศึกษา.....

1. ด้านผู้สอน

1.1 ด้านบุคลิกภาพ

- () การแต่งกายเหมาะสมกับผู้สอน
- () การแต่งกายไม่เหมาะสมกับผู้สอน
- () มีการยิ้มแย้มแจ่มใส
- () ไม่มีการยิ้มแย้มแจ่มใส

1.2 ด้านมนุษยสัมพันธ์

- () มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน
- () ไม่มีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน
- () มีบรรยากาศของการเคารพต่อกัน
- () ไม่มีบรรยากาศของการเคารพต่อกัน
- () มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน
- () ไม่มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน
- () มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างครูต่อครู
- () ไม่มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างครูต่อครู
- () มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน
- () ไม่มีความเมตตากรุณาต่อกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน
- () มีการส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
- () ไม่มีการส่งเสริมให้บุคลากรปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน
- () อื่น ๆ.....

2. ลักษณะทางกายภาพ

- () มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน
- () ไม่มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำโรงเรียน
- () มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- () ไม่มีการจัดประดิษฐานพระพุทธรูปประจำห้องเรียน
- () มีมุมห้องให้ศึกษาพุทธธรรม
- () ไม่มีมุมห้องให้ศึกษาพุทธธรรม
- () บริเวณโรงเรียนปราศจากสิ่งเสพติด
- () บริเวณโรงเรียนไม่ปราศจากสิ่งเสพติด
- () มีป้ายนิเทศ คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
- () ไม่มีป้ายนิเทศ คำขวัญ คุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน
- () สภาพโรงเรียนสะอาด ปลอดภัย
- () สภาพโรงเรียนไม่สะอาด ไม่ปลอดภัย
- () สภาพโรงเรียนร่มรื่น ใกล้เคียงธรรมชาติ
- () สภาพโรงเรียนไม่ร่มรื่น ห่างธรรมชาติ
- () มีการเปิดเพลงกระจายเสียงด้านคุณธรรม
- () ไม่มีการเปิดเพลงกระจายเสียงด้านคุณธรรม
- () อื่น ๆ.....

3. ข้อสังเกตอื่นๆ.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ผู้สังเกต.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผนวก ข
ตัวอย่างโครงการอบรมจริยธรรม

หน้า 1/5

โครงการอบรมจริยธรรม
“ วิถีชาวพุทธ ”

ชื่อโครงการ	โครงการอบรมจริยธรรมวิถีชาวพุทธ
รหัสโครงการ	/ 2547
ที่มาโครงการ	การปฏิรูปประเทศนักเรียนใหม่ปีการศึกษา 2547
ชื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ	โรงเรียนรัตนบุรี และสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี

1. หลักการและเหตุผล

ด้วยโรงเรียนรัตนบุรี และสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี ได้เล็งเห็นและให้ความสำคัญต่อนักเรียนเยาวชนคนรุ่นใหม่ ที่จะปลูกฝังจิตใจให้มีคุณธรรมและจริยธรรม ผูกศติ ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในธรรมอันดี และนำพาตนเองให้พ้นภัยจากยาเสพติด แห่ห่างจากยาพิษ ซึ่งในปัจจุบันนี้นักเรียน และเยาวชนมีพฤติกรรมหล่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดศติ ไม่มีระเบียบวินัย อีกทั้งปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการดูแลคุ้มครองเด็กและเยาวชน โดยพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ซึ่งปัจจุบันมีผลบังคับใช้แล้ว โดยมีใจความโดยย่อในหมวด 4 การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก มาตรา 40 ที่ตั้งได้ขึ้นก่อนคุ้มครองสวัสดิภาพไว้แก่

- (1) เด็กที่ถูกทารุณกรรม
 - (2) เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด
 - (3) เด็กที่อยู่ในสภาพที่จำเป็นต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- ข้อปฏิบัติของบุคคลที่รับแจ้งไปปกครองดูแลต้องปฏิบัติ คือ**
- (1) รมัตระวังมิให้เด็กเข้าไปในสถานที่หรือท้องที่ใดอันจะก่อให้เกิดประพฤติดนไม่ควร
 - (2) รมัตระวังมิให้เด็กออกนอกสถานที่อยู่อาศัยในเวลากลางคืนวันแต่มีเหตุจำเป็น หรือไปกับผู้ปกครอง
 - (3) รมัตระวังมิให้เด็กคบหาสมาคมกับบุคคล หรือคณะบุคคลที่จะชักนำไปในทางเสื่อมเสีย
 - (4) รมัตระวังมิให้เด็กกระทำการอันใด เป็นเหตุให้เด็กประพฤดิเสียหาย
 - (5) จัดให้เด็กกระทำการกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และบำเพ็ญประโยชน์
- หมายเหตุ** การส่งเสริมความประพฤตินักเรียนและนักศึกษา มาตรา 64 ของระเบียบและสถานศึกษาตั้ง
ใจไว้ระเบียบและกฎเกณฑ์ในการแนะแนว ให้คำปรึกษา และฝึกอบรมแก่ผู้มีความประพฤติไม่ดี
การปกครองเพื่อส่งเสริมความประพฤติที่เหมาะสม มาตรา 64 นักเรียนจะต้องประพฤติตนตามระเบียบ
และปฏิบัติตามคำสั่งสถานศึกษา และตามที่กำหนดในกฎกระทรวง มาตรา 64 นักเรียนจะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง

มาตรา 64 ให้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ปฏิบัติตามระเบียบรัฐมนตรีกำหนด และมีอำนาจมอบนำตัว ไปมอบแก่ผู้บริหาร โรงเรียน หรือสถานศึกษาของนักเรียน หรือนักศึกษานั้น เพื่อดำเนินการสอบสวน และ อบรมสั่งสอน หรือลงโทษตามระเบียบ **บุคคลภายนอกโรงเรียนไทย-ไทน์สูงสุดของผู้มีส่วน ก่อให้เกิดปัญหา** **หรืออุปสรรคในการเรียนการสอน**

จากกฎหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน คือ โรงเรียน สถานีดารว และ ผู้ปกครอง จำเป็นจะต้องให้การอบรม ดูแล และคุ้มครองเด็ก แต่ด้วยกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายใหม่ จำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจกับเด็กนักเรียนถึงขอบเขตที่นักเรียนสามารถปฏิบัติได้ และให้นักเรียน ได้ทราบถึงข้อที่ควรปฏิบัติ และไม่ควรปฏิบัติใดที่จะเป็นการกระทำผิดต่อกฎของโรงเรียน และ กฎกระทรวง

ฉะนั้น เพื่อเป็นการแก้ปัญหาโดยเริ่มต้นที่จุดเริ่มต้น ไม่ใช่แก้ปัญหาที่ปลายเหตุและเป็นการเตรียม การพร้อมให้แก่เด็ก และเยาวชน โดยการพัฒนาสติ ฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง ของนักเรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญของ ชาติในอนาคต ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม ไปปฏิบัติให้ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และได้รับความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตาม กฎระเบียบของโรงเรียน และกฎกระทรวง จึงได้จัดทำโครงการนี้ขึ้นดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อดำรงไว้ ซึ่งพระพุทธศาสนา และระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ
- 2.2 เพื่อให้นักเรียน รู้จักหลักการของพระพุทธศาสนาในแนวปฏิบัติที่สามารถนำมาใช้

ชีวิตประจำวัน

- 2.3 เพื่อมิให้เยาวชน-นักเรียน เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดต่างๆ เข้าสถานที่อันไม่เหมาะสม ปฏิบัติ ประพฤติตนไม่เหมาะสม

- 2.4 เพื่อให้นักเรียน-นักศึกษามีจิตใจมั่นคง ไม่ถุ่มหลงในอบายมุข และมีจิตใจที่เข้มแข็งทนต่อ สิ่งชั่วร้ายทางกิเลส เกิดความละอายเกรงกลัวต่อบาป

- 2.5 เพื่อให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ประจำปีการศึกษา 2547 ได้รับการอบรม คุณธรรม จริยธรรม และได้รับความรู้อันเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติตนเพื่อมิให้กระทำความผิด ที่ผิดต่อ กฎระเบียบของโรงเรียน และกฎกระทรวงกำหนด รวมถึงการกระทำความผิดตามกฎหมายอื่นๆ เช่น พ.ร.บ.การจราจร

- 2.6 เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบ เช่น โรงเรียน สถานีดารว สำนักงานขนส่ง โรงพยาบาล ศาล เวียนจัม และสามารถนำความรู้ที่ได้รับ ไปพัฒนาความคิด ทัศนคติ และนำสู่การปฏิบัติตนที่ถูกต้อง

2.7 เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อหน่วยงาน บุคลากรของภาครัฐ กับ โรงเรียน และ นักเรียน

3. เป้าหมาย

3.1 จัดอบรมจริยธรรมให้กับนักเรียน- ครู ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 ของ โรงเรียนคันบุรี จำนวน 886 คน

4. ระยะเวลาที่ใช้อบรม

ระยะเวลาในการอบรม 5 วัน ระหว่างวันที่ 24-28 พฤษภาคม 2547

5. สถานที่อบรม

โรงเรียนรัตนบุรี

6. วิทยากร

6.1 คณะวิทยากรอบรม ที่จัดโดยสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี จำนวน 10 คน

6.2 คณะวิทยากรจากหน่วยงานราชการ จำนวน 5 หน่วยงาน ได้แก่

6.2.1 โรงเรียนรัตนบุรี

6.2.2 โรงพยาบาลอำเภอรัตนบุรี

6.2.3 หน่วยงานด้านกฎหมายสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี สวดและอัยการ

6.2.4 เรือนจำรัตนบุรี

6.2.5 สำนักงานขนส่ง

7. แนวทางการอบรม

7.1 หลักสูตรทางพระพุทธศาสนา เน้นกิจกรรมการปฏิบัติให้เกิดความรู้ด้วยตนเอง สวดมนต์ ไหว้พระ ทำวัตรเช้า - เย็น เติมน้ำจตุรพักต ถวายทาน อธิษฐานบวชบวชชีพิตักษัย ฟังธรรม ฟังบรรยายจากหน่วยงาน ปลุกปั้นไม้ ออกกำลังกาย สันทนาการตามโอกาสอันสมควร และเหมาะสม

7.2 กฎหมาย กฎระเบียบต่างๆ ของโรงเรียน และของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

7.3 การเตรียมตัว และการปฏิบัติตนที่ถูกต้องตามกฎหมาย แนวทางการติดต่อราชการ

7.4 การทำข้อตกลงร่วมกันในการปฏิบัติต่อนักเรียน และการลงโทษตามขอบเขตที่กฎหมาย กำหนด

8. งบประมาณ

8.1 ประมาณการค่าใช้จ่าย โครงการขอรับงบประมาณสนับสนุนจากโรงเรียนรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ สถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี และจากอำเภอรัตนบุรี เพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมดังนี้

รายการ	จำนวนเงิน ต่อหน่วย	จำนวน	รวมเป็นเงินทั้งสิ้น (บาท)
1. ค่าอาหาร เครื่องดื่มผู้เข้าอบรมมือละ 25 บาท 3 มื้อ จำนวน 13 มื้อ	325	896 คน	179,200 291,200
2. ค่าวิทยากรบุคคล (ตลอดโครงการ) 5 วัน	450	10 คน	4,500
3. ค่าวิทยากรจากหน่วยงาน	500	5 หน่วย	2,500
4. ค่าเอกสาร/วัสดุที่ใช้ในการอบรม	20	896 คน	17,920
5. ค่าอาคารสถานที่/ค่าน้ำ/ค่าไฟ/ ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด/ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง	1,000	5 วัน	5,000
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น			321,120

8.2 แหล่งเงินทุนสนับสนุน

รายการ	รวมเป็นเงินทั้งสิ้น (บาท)
งบสนับสนุนจากโรงเรียนรัตนบุรี	
1. ค่าอาหาร	
1.1 ค่าอาหารจัดเก็บจากผู้เข้าร่วมโครงการ 886 คน คนละ 200 บาท	177,200
1.2 งบการปฐมนิเทศ (ค่าอาหารสมทบ)	34,240
1.3 งบประมาณส่งเสริมค่ายพุทธบุตร	2,000
งบประมาณสนับสนุนจากสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี	107,680
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น	321,120

9. ผู้รับผิดชอบโครงการ

โรงเรียนรัตนบุรี และสถานีตำรวจภูธรอำเภอรัตนบุรี

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 10.1 ผู้เข้าอบรมรู้จักตนเองมากขึ้น ใจเย็น สุขภาพจิตดี มีสติสัมปชัญญะ และมีเหตุผลยิ่งขึ้น
- 10.2 สามารถนำแนวปฏิบัติไปแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้ด้วยเหตุผลและสติปัญญา
- 10.3 สามารถพัฒนาจิตใจเยาวชนและนักเรียนให้สูงขึ้น
- 10.4 ทำให้มีความสำนึก และรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมมากขึ้น
- 10.5 มีหัวใจดีต่อไป ละอายและเกรงกลัวต่อบาป
- 10.6 ผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจถึงระเบียบปฏิบัติคนตามกฎระเบียบของโรงเรียน ของรัฐ เคารพกฎระเบียบนั้น และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของตน
- 10.7 โรงเรียน คณะครู นักเรียน เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ และบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจร่วมกัน ในแนวทางการปฏิบัติเพื่อการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและเยาวชน

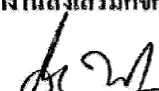
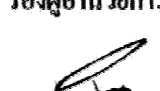
ลงชื่อ ผู้เสนอโครงการ ลงชื่อ ผู้เห็นชอบโครงการ

(นางนิยรัตน์ จินดาพันธ์)

(นางเครือวัลย์ สิงห์พล)

หัวหน้างานส่งเสริมกิจการนักเรียน

รองผู้อำนวยการ

ลงชื่อ ผู้เสนอโครงการ ลงชื่อ ผู้เห็นชอบโครงการ

(นายจิต พุดหอม)

(นายประดม สายรัตน์)

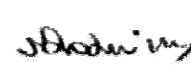
หัวหน้างานแนะแนว

รองผู้อำนวยการ

ลงชื่อ ผู้เห็นชอบโครงการ

(นางสาวสุภาพ พานบุญ)

หัวหน้ากลุ่มบริหารทั่วไป

ลงชื่อ ผู้อนุมัติโครงการ

(นายฐิติวัฒน์ พิทักษ์)

ผู้อำนวยการ โรงเรียนรัตนบุรี

กำหนดการ

วันที่ 24 พฤษภาคม 2547

- 08.00 น. - 09.00 น. ลงทะเบียน ตรวจสอบสิ่งของต้องห้าม ของมีค่า โทรศัพท์
- 09.00 น. - 10.00 น. ตรวจสอบสุขภาพ โรคประจำตัว กรู๊ปเลือด แพ้ยา
- 10.00 น. - 11.00 น. ปฏิญาณตน
- 11.00 น. - 12.00 น. เข้าที่พัก
- 12.00 น. - 13.00 น. รับประทานอาหารเที่ยง
- 13.00 น. - 14.00 น. ทำพิธีเปิดโครงการ
- 14.00 น. - 15.00 น. แนะนำพระอาจารย์ วิทยากร กิจกรรมแต่ละวัน
แนะนำการปฏิบัติตนในระหว่างเข้าค่าย — 45 / ๑๐ นาที //
- 15.00 น. - 17.00 น. แนะนำตนเอง (ทำกิจกรรมละลายพฤติกรรม)
- 17.00 น. - 18.00 น. ทำกิจวัตรส่วนตัว
- 18.00 น. - 19.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 19.00 น. - 21.30 น. ทำวัตรสวดมนต์ก่อนนอนสมาธิ ฟังธรรม
- 21.30 น. เข้านอน

วันที่ 25-27 พฤษภาคม 2547

- 03.00 น. ตื่นนอน
- 03.30 น. - 06.00 น. สวดมนต์ ทำวัตร ก่อนฝึกสมาธิ ฟังบรรยายธรรม //
- 06.00 น. - 07.00 น. ทำกิจส่วนตัว
- 07.00 น. - 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 08.00 น. - 08.30 น. พบวิทยากร แนะนำเพิ่มเติม
- 08.30 น. - 12.00 น. ร่วมกิจกรรม และฟังบรรยายจากวิทยากรในแต่ละวัน* //
- 12.00 น. - 13.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. - 16.00 น. ฝึกอิริยาบถ 4
- 16.00 น. - 17.00 น. ทำกิจกรรมส่วนตัว
- 17.00 น. - 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 18.00 น. - 21.00 น. ทำวัตรสวดมนต์ฝึกสมาธิ ฟังธรรม //
- 21.30 น. เข้านอน

* ช่วงเวลา 08.30 - 12.00 น. จะเปลี่ยนกิจกรรมการให้ความรู้จากหน่วยงานต่างๆ

วันที่ 2 เป็นกิจกรรมเรื่องระเบียบปฏิบัติตนจากฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายวิชาการ โรงเรียนรัตนบุรี

วันที่ 3 เป็นกิจกรรมความรู้จากหน่วยงานต่างๆ

วันที่ 4 เป็นกิจกรรมการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ร่วมกันกับบุคคล ชุมชน หน่วยงาน และผู้เรียน

แสดงความต้องการ ประมวลผลความรู้ที่ได้รับ กระบวนการสร้างสำนึกร่วมกัน ตั้งปฏิญญาร่วมกัน

วันที่ 28 พฤษภาคม 2547

03.00 น.	ตื่นนอน
03.30 น. - 06.00 น.	สวดมนต์ ทำวัตร อบรมฝึกสมาธิ
06.00 น. - 07.00 น.	ทำกิจส่วนตัว
07.00 น. - 08.00 น.	รับประทานอาหารเช้า
08.00 น. - 10.00 น.	บำเพ็ญสาธารณประโยชน์
11.00 น. - 12.00 น.	เก็บข้าวของ ทำความสะอาดสถานที่
12.00 น. - 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00 น. - 15.00 น.	ทำพิธีขอขมาครู อาจารย์ แสดงมุขีตาคิจ
	คัดคณะวิทยากร คณะครู ทีมงานจัดเตรียมสถานที่

ต่อคำถามว่า โรงเรียนของท่านมีรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมอย่างไรบ้าง จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักเรียน กลุ่มครูและกลุ่มผู้บริหาร ได้ข้อมูลที่น่าสนใจนำไปสู่คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และคณะผู้วิจัยได้จัดทำ Focus Group สรุปสาระสำคัญเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. การเข้าค่ายพุทธบุตร
2. นั่งสมาธิ
3. สวดมนต์ไหว้พระสุดสัปดาห์
4. ไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
5. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง
6. ธนาคารความดี,ประกวดมารยาทไทย
7. โครงการวันเสาร์เข้าวัด
8. ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ,ร่วมมือกับชุมชน
9. ธรรมศึกษา

ตาราง 7 รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

สุนทร	บุรีรัมย์
1. การเข้าค่ายพุทธบุตร	1. การเข้าค่ายพุทธบุตร
2. นั่งสมาธิ	2. ไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
3. สวดมนต์ไหว้พระสุดสัปดาห์	3. สวดมนต์ไหว้พระสุดสัปดาห์
4. ไปวัดในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	4. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง
5. กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	5. นิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียน
6. ธนาคารความดี,ประกวดมารยาทไทย	6. ประกวดมารยาทไทย
7. โครงการเข้าวัดวันเสาร์	7. ธนาคารความดี
8. ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ,ร่วมมือกับชุมชน	8. นั่งสมาธิ
9. ธรรมศึกษา, นิมนต์พระมาอบรมที่โรงเรียน	9.โครงการเข้าวัดวันเสาร์, ประกวดสวดมนต์สรภัญญะ
	10.ธรรมศึกษา, ร่วมมือกับชุมชน

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์

ชื่อโรงเรียน	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน	โครงการ	ธนาคาร	ประกวด	ประกวด	ประกวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	ร่วมมือกับชุมชน
สิรินธร	ธรรม/บุตร	เสาชิง	ที่โรงเรียน	สำคัญทางพุทธศาสนา	เช้าวัด	ธนาคาร	ไทย	ประกวดมนต์	ประกวด		
	ค่ายพุทธ	กิจกรรม		ไปวัดในวัน		ธนาคาร					
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า		สำคัญทาง		ความดี					
เทนมียมิตรประชา		เสาชิง		พุทธศาสนา							
	ค่ายพุทธ	กิจกรรม		ไปวัดในวัน		ธนาคาร	ประกวด		ประกวดมนต์ไหว้		
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า		สำคัญทาง		ความดี	มารยาท		ประกวด		
จารย์วิทยาคาร		เสาชิง		พุทธศาสนา			ไทย		ประกวด		
	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน			ประกวด			นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง			มารยาท				
พญางามวิทยา		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา			ไทย				
	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน	โครงการ				ประกวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง	วันเสาร์				ประกวด		
ท่าตูมประชาเสริมวิทย		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา	เช้าวัด				ประกวด		
	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน			ประกวด	ประกวดมนต์	ประกวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง			มารยาท	ประกวดมนต์	ประกวด		
		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา			ไทย	ประกวดมนต์	ประกวด		

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (ต่อ)

กระเทียมวิทยา	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน	โครงการ	ธนาคาร			สวดมนต์ให้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง	วันเสาร์	ความดี			พระวัน		
		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา	เช้าวัด				สุดสัปดาห์		
มัธยมต้นปีพิเศษ04	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน						นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง							
		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา							
โรงเรียน	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน	โครงการ	ธนาคาร	ประกวด	ประกวด	สวดมนต์ให้	นั่งสมาธิ	ร่วมมือ
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง	วันเสาร์	ความดี	มารยาท	สวดมนต์	พระวัน		กับชุมชน
		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา	เช้าวัด		ไทย	สรักัญญะ	สุดสัปดาห์		
ไทรแก้ววิทยา	ค่ายพุทธ	กิจกรรม		ไปวัดในวัน					สวดมนต์ให้	นั่งสมาธิ	ร่วมมือ
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า		สำคัญทาง					พระวัน		กับชุมชน
		เสาชิง		พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		
ขนาดมอญพิทยาคม	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน			ประกวด		สวดมนต์ให้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง			มารยาท		พระวัน		
		เสาชิง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา			ไทย		สุดสัปดาห์		
สังขะ	ค่ายพุทธ		นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน			ประกวด		สวดมนต์ให้		
	ธรรม/บุตร		มาอบรม	สำคัญทาง			มารยาท		พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา			ไทย		สุดสัปดาห์		

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (ต่อ)

คณเรศวรวิทยา	ค่ายพุทธ	กิจกรรม					ประกวด		สวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า					มารยาท		พระวัน		
		เสาดง					ไทย		สุดสัปดาห์		
รัตนบุรี	ค่ายพุทธ		นิมนต์พระ				ธนาคาร			นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร		มาอบรม				ความดี				
			ที่โรงเรียน								
ชาติคุรินทร์	ค่ายพุทธ		นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน					สวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร		มาอบรม	สำคัญทาง					พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		
เปิดพิทยาสรรค์	ค่ายพุทธ	กิจกรรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน					สวดมนต์ไหว้	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	อบรมหน้า	มาอบรม	สำคัญทาง					พระวัน		
		เสาดง	ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		
โรงเรียน	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน	โครงการ	ธนาคาร	ประกวด	สวดมนต์	ร่วมมือ		
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาดง	มาอบรม	สำคัญทาง	วันเสาร์	ความดี	สวดมนต์	ไหว้พระวัน	นั่งสมาธิ	กับชุมชน	
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา	เสาร์เช้าวัด		สรักัญญะ	สุดสัปดาห์			
น่านบัววิทยา	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ						สวดมนต์	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาดง	มาอบรม						ไหว้พระวัน		
			ที่โรงเรียน						สุดสัปดาห์		

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (ต่อ)

รัฐมนตรี	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	ความดี	ประกวดมารยาทไทย			นั่งสมาธิ	
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						
	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	ความดี	ประกวดมารยาทไทย	สวดมนต์ไหว้พระวันสุดสัปดาห์			
ศรัทธาพัฒนวิทย์	ค่ายพุทธธรรม/บุตร		ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					นั่งสมาธิ	
			นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา						
	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา						
โรงเรียน	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	ธนาจารย์	ประกวดมารยาทไทย	ประกวดสวดมนต์สรภัญญา	ประกวดสวดมนต์ไหว้พระวันสุดสัปดาห์	นั่งสมาธิ	ร่วมมือกับชุมชน
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						
	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	ธนาจารย์	ประกวดมารยาทไทย	ประกวดสวดมนต์สรภัญญา	ประกวดสวดมนต์ไหว้พระวันสุดสัปดาห์	นั่งสมาธิ	
หน่วยราชพิทยาคม	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา					นั่งสมาธิ	
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						
	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา						
บัวหลวงพิทยาคม	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา					นั่งสมาธิ	
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						
	ค่ายพุทธธรรม/บุตร	กิจกรรมอบรมหน้าเสาธง	นิมนต์พระมาอบรม	ไปวัดในวันสำคัญทางพุทธศาสนา						

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (ต่อ)

ผู้ประสงค์	ค่ายพุทธ		นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน		ธนาคาร	ประกวด			นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร		มาอบรม	สำคัญทาง		ความดี	มารยาท				
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา			ไทย				
แคนดงวิทยา	ค่ายพุทธ			ไปวัดในวัน			ประกวด		สวดมนต์		
	ธรรม/บุตร			สำคัญทาง			มารยาท		ไหว้พระวัน	นั่งสมาธิ	
				พุทธศาสนา			ไทย		สุดสัปดาห์		
คูเมืองวิทยา	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม		ไปวัดในวัน					สวดมนต์	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง		สำคัญทาง					ไหว้พระวัน		
				พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		
นางรอง	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน					สวดมนต์		
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง					ไหว้พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		
พิมพ์รัฐประชาสรรค์	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน		ธนาคาร				นั่งสมาธิ	ร่วมมือกับ
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง		ความดี					ชุมชน
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา							
พลับพลาชัยพิทยาคม	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน		ธนาคาร			สวดมนต์		ร่วมมือกับ
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง		ความดี			ไหว้พระวัน		ชุมชน
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					สุดสัปดาห์		

ตาราง Focus Group วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมแนวพุทธในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดสุรินทร์และบุรีรัมย์ (ต่อ)

กระสังข์พิทยาคม	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน						สวดมณต์	นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง						ไหว้พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						สุดสัปดาห์		
พนมรุ้ง	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน					ประกวด	สวดมณต์		
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง					สวดมณต์	ไหว้พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา					สรีรปัญญาะ	สุดสัปดาห์		
ภัทรบพิตร	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม	นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน							นั่งสมาธิ	
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง	มาอบรม	สำคัญทาง								
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา								
พะเนนชัยพิทยาคม	ค่ายพุทธ		นิมนต์พระ	ไปวัดในวัน						สวดมณต์		
	ธรรม/บุตร		มาอบรม	สำคัญทาง						ไหว้พระวัน		
			ที่โรงเรียน	พุทธศาสนา						สุดสัปดาห์		
ประโคนชัยพิทยาคม	ค่ายพุทธ	กิจกรรมอบรม		ไปวัดในวัน	โครงการวัน					สวดมณต์		
	ธรรม/บุตร	หน้าเสาธง		สำคัญทาง	เสาร์เช้าวัด					ไหว้พระวัน		
				พุทธศาสนา						สุดสัปดาห์		

ประวัติผู้วิจัยและคณะ

ประวัติย่อผู้วิจัย (หัวหน้าโครงการ)

ชื่อ	นายเสื่อ สัชชานนท์
วัน เดือน ปีเกิด	2 ตุลาคม 2493
สถานที่เกิด	อำเภอปรางสาท จังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	292 หมู่ที่ 6 ตำบลช่องเม็ก อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี 34350 โทรศัพท์ 01-967 5247
ที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000 โทรศัพท์ 044 – 514093, 044 – 514037

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2517	ป.ธ. 3 สำนักเรียนวัดพรหมสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2520	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2524	พธ.บ. (สังคมวิทยา) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2528	M.A. (Sociology), The University of Poona, India

ผลงานวิจัยที่ผ่านมา

เรื่อง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในระบบเศรษฐกิจชุมชน :
กรณีศึกษากลุ่มสตรีออมทรัพย์ จังหวัดสุรินทร์
เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์

ประวัติย่อผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ	นายทวีศักดิ์ ทองทิพย์
วัน เดือน ปีเกิด	- - 2503
สถานที่เกิด	อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	195 หมู่ที่ 6 ถนนโชคชัย-เดชอุดม ตำบลประโคนชัย อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ รหัสไปรษณีย์ 31140 โทรศัพท์ 044-670362, 651588 และ 01-7258 693
ที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000 โทรศัพท์ 044 – 514093, 044 – 514037,
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2529	มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสิทธธรรมวิทยา เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2534	พธ.บ. (ศาสนา) มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ พระนคร กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2536	ศศ.ม. (ภาษาสันสกฤต) มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร
ผลงานวิจัยที่ผ่านมา	เรื่อง ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี โครงการพระสงฆ์ร่วมพัฒนาชายแดนไทย-กัมพูชา ในเขตจังหวัด สุรินทร์ และบุรีรัมย์ เรื่อง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในระบบเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีออมทรัพย์ จังหวัดสุรินทร์ เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์

ประวัติย่อผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ	นายธนู ศรีทอง
วัน เดือน ปีเกิด	24 กรกฎาคม 2509
สถานที่เกิด	อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์
ที่อยู่ปัจจุบัน	250/63 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000
ที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000 โทรศัพท์ 044 – 514093, 044 – 514037
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2531	ป.ธ. 5 สำนักเรียวัดดาวดึงษาราม กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2535	พธ.บ. (อังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2540	M.A. (English) Kurukshetra University, India
พ.ศ. 2541	Post-Graduate Diploma (Journalism) Bharatiya Vidya Bhavan, India
ผลงานวิจัยที่ผ่านมา	เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์

ประวัติย่อผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ	นายเมฆไท ละม้ายวรรณ
วัน เดือน ปีเกิด	28 กุมภาพันธ์ 2500
สถานที่เกิด	อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	105 หมู่ที่ 7 บ้านจรวาย ตำบลลำดวน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32220 โทรศัพท์ 0-9043 6885
ที่ทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000 โทรศัพท์ 044 – 514093, 044 – 514037
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2519	สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดน้อยนพคุณ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2524	มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสิทธธรรมวิทยา เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
พ.ศ. 2525	ป.ธ. 3 สำนักเรียนวัดน้อยนพคุณ กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2528	พธ.บ. (สังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ
ผลงานวิจัยที่ผ่านมา	เรื่อง ปัจจัยที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในระบบเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มสตรีหอหมทรัพย์ จังหวัดสุรินทร์ เรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดระเบียบสังคมตามแนวพุทธศาสตร์